GENERAL AL. AVERESCU

OPERAŢIILE
DELA
FLĂMÂNDA

COLECŢIA: MEMORII

CVLTVRA NAŢIONALĂ

GENERAL AL. AVERESCU

OPERAŢIILE

DELA

FLĂMÂNDA

Savantului istoric al neamului, d-l N. Iorga această modestă contribuţie la istoria răsboiului pentru înfăptuirea României mari la care înfăptuire a muncit o viaţă întreagă.—

4.X.26.—

General Averescu

COLECŢIA: MEMORII

CVLTVRA NAŢIONALĂ

INAINTE-CUVÂNT

Operațiunile dela Flămânda, din Septemvrie 1916, prezintă două particularități, care le diferențiază, întrucâtva, de operațiunile obișnuite.

Din cauza uneia din aceste particularități, ele au dat loc la comentarii, aprecieri și critici foarte diferite.

Din cauza celeilalte, trecerea peste Dunăre a armatei a III-a ar fi dus la rezultatul paradoxal că, pe când reușita operațiunei ar fi adus un succes local strălucitor, situațiunea generală s'ar fi resimțit, în mod neînchipuit de nefavorabil.

Iată în puține cuvinte explicațiunea acestor particularități.

Pentru ca rezultatul acestor operațiuni să fie asigurat erà mai presus de orice necesar, ca începutul desfășurării lor să se facă prin surprindere, ceeace implicà cea mai riguroasă păstrare a secretului.

Pe de altă parte, din motive ce se vor vedeà, operațiunile nu au putut să se desvolte până la capăt.

Pentru aceste două cauze, ele au rămas o enigmă, nu numai pentru inamic, sau pentru restul trupelor amice, dar chiar și pentru majoritatea acelor, cari au participat la ele.

Numai un număr foarte restrâns de ofițeri, de grad superior și de Stat Major, aveau cunoștință de caracterul

şi scopul operaţiunilor. Planul desfăşurării lor a rămas un secret exclusiv al biuroului operaţiunilor.

Luarea acestor precauţiuni este foarte uşor de înţeles.

Pierderea Turtucaei şi mai ales condiţiunile în care a fost ea pierdută au produs o adâncă impresiune în ţară şi în armată.

Din ceeace se credeà, că se va merge din victorie în victorie, după zece zile numai dela declararea răsboiului, realitatea ne-a pus în faţa unei înfrângeri.

Impresiunea în unele cercuri — şi trebuie să o spunem chiar şi militare — a fost atât de adâncă, încât nu puţini aşteptau din zi în zi, să vadă pe Bulgari trecând dincoace de Dunăre!

In condiţiunile deatunci, nu erà deci atât chestiunea de a restabilì situaţiunea strategică, foarte puţin atinsă de altfel de pierderea Turtucaei, cât de a restabilì starea morală. Turtucaia, în afară de pomposul nume de cap de pod, nu prezintà absolut nici o importanţă strategică. Erà un punct înaintat, fără nici o legătură cu interiorul ţării de peste Dunăre. In anumite condiţiuni, acel punct ar fi putut fi părăsit de bună voie, pentru a se obţine o ameliorare a situaţiunei strategice iniţiale.

Faptul însă, că am înregistrat o înfrângere în primele zile ale răsboiului, a sdruncinat situaţia morală foarte serios. Erà prin urmare de cea mai mare importanţă a o restabilì, redând populaţiunei impresionate, *liniştea*, iar armatei şi chiar comandamentului, *increderea*.

Un asemenea scop nu puteà fi atins, decât printr'o acţiune energică şi bogată în rezultate, prin care să se fi recâştigat întreg teritoriul pierdut, făcând pe inamic să sufere o înfrângere, cel puţin tot atât de dureroasă, ca cea suferită de noi la Turtucaia.

Călăuzit de această idee, comandamentul frontului de sud a imaginat, pentru reluarea ofensivei la sud, o acţiune convergentă în contra forţelor duşmane din Dobrogea. Pe de o parte armata ruso-română din Dobrogea, care erà în strâns contact cu duşmanul, aveà să-l atace pe întregul front, în faţă, iar pe de alta, armata a III-a, trecând prin surprindere Dunărea pe la Flămânda, aveà să-i cadă în spate.

Soarta armatei germano-bulgare, luată între două atacuri, de forţe mult mai superioare, erà uşor de prevăzut. Nu ar fi putut aveà scăpare, fiindu-i retragerea obstruată de armata a III-a. La ajutoare dela Salonic sau din interiorul Bulgariei, în cantităţi suficiente şi în timp util, nici nu erà de gândit. Aşà ceva ieşià din cadrul posibilităţilor materiale.

Lucrările pregătitoare, deşi au durat cam 15 zile, s'au desăvârşit în cea mai mare taină şi, în ziua de 18 Septemvrie, Dunărea a fost trecută de primele eşaloane ale armatei a III-a.

Tocmai în acel moment, pentru motive nu locale, ci generale, comandamentul de căpetenie a fost nevoit să întărească frontul de nord, cu trupe luate de pe frontul de sud. S'au luat în acest scop dela sud 5 divizii, din cari patru din acele destinate a pătrunde în Bulgaria, pe la Flămânda.

Consecinţa acestei noui grupări a forţelor a fost: *renunţarea la întreprinderea dela Flămânda,* înainte de a se fi desemnat în întregul ei.

Pregătită în secret şi întreruptă înainte de a se fi conturat îndeajuns, pentru a i se cunoaşte caracterul, scopul şi mecanismul, această îndrăsneaţă operaţiune, a rămas pentru toată lumea *o enigmă.*

Criticile gratuite, cu atât mai puţin cele tendenţioase, nu merită vreo menţiune. Sunt de semnalat însă două aprecieri foarte importante.

Cu toate că şi acestea pornesc dela o imagine greşită a conceptului, totuş ele pun în evidenţă, cu cât succes a putut fi păstrat secretul pregătirii şi cât de strălucit ar fi fost rezultatul, dacă planul de operaţiune s'ar fi desfăşurat până la capăt.

Generalul Ludendorf, o competinţă netăgăduită în materie, emite următoarea apreciere, asupra trecerii dela Flămânda:

«Pe când se făceà pregătiri pentru continuarea atacului: Raşova-Cobadin-Tuzla, pentru care se ceruse şi o divizie germană, am fost surprinşi în ziua de 1 Octomvrie (18 Septemvrie) de ştirea că Românii au trecut Dunărea lângă Riahova, la N. E. de Rusciuc cu forţe puternice. Mareşalul Mackensen aruncă împotrivă, tot ceeace puteà adunà în grabă, silind (?) pe Români să se retragă pe malul de N. al Dunării, încă în ziua de 3 Octomvrie (20 Septemvrie).»

«Ce a urmărit comandamentul român cu această operaţiune nu am putut să înţeleg. Ea nu puteà schimbà în nici un caz cursul evenimentelor din Ardeal şi Dobrogea».

Trei idei se desprind din această scurtă, dar şi foarte substanţială apreciere.

Prima idee: trecerea Dunării a fost o surpindere.

Ea este constatatţiunea cea mai elogioasă, că lucrările de preparaţiune, cari au început la 4 Septemvrie st. v. (21 st. n.) şi cari comportau: constituirea unei şosele de peste 10 km. lungime, adunarea materialului pentru construirea podului şi pentru trecerea pe îmbarcaţii, dislocarea a 5 divizii de infanterie şi una de cavalerie, etc.

s'au făcut cu toate precauţiunile necesare păstrării secretului, timp de 14 zile. Inamicul nu a ştiut despre trecere, decât când ea a început, în ziua de 18 Septemvrie stil vechiu.

A doua idee este aceea că: trupele aruncate de mareşalul Mackensen împotriva noastră ne-a silit «să ne retragem în grabă». Dacă generalul Ludendorf ar fi ştiut, că ni s'au trimis în întimpinare numai puţine batalioane, şi că din parte-ne erau destinate pentru trecere, 6 divizii, desigur că şi-ar fi modificat părerea.

Dealtfel este de mirat, cum a putut eminentul strategian să-şi imagineze, că se construeşte un pod, peste un fluviu ca Dunărea, pentru forţe care să poată fi silite la retragere de 3—4 batalioane, de o soliditate mai mult decât îndoielnică.

S'a presupus poate că erà vorba de un «bluf». Situaţiunea la noi erà atunci prea gravă pentru a ne fi îngăduit un asemenea lux.

In fine, a treia idee care se desprinde din aprecierea generalului Ludendorf este, că operaţiunea nu ar fi putut schimbà situaţiunea nici în Ardeal, nici în Dobrogea. In această privinţă cititorii vor puteà să tragă singuri concluziuni, când vor fi ajuns la capătul expunerii ce urmează.

Până atunci, pot cità părerea unui alt general, care dacă nu este de reputaţiune egală cu generalul Ludendorf, nu mai puţin, aprecierea sa are o mai mare greutate, căci erà comandantul trupelor duşmane, împotriva cărora erà îndreptată operaţiunea noastră.

Generalul Toşef, comandantul armatei a III-a bulgare, afirmă că despre trecerea noastră peste Dunăre erau temeri la cuartierul armatei, care temeri s'au confir-

mat cu trei zile înainte de trecere (deci la 15 Sept.) într'o convorbire cu Mareşalul Mackensen.

Neavând o cunoştinţă exactă de proporţiunile şi scopul operaţiunii, este convins şi el că am renunţat la aceà operaţiune, din cauza rezistenţei opuse de trupele ce ne-a trimis în întâmpinare, şi anume 3—4 batalioane (o spune el însuş). Nu mai puţin, generalul Toşef, după ce rezumă luptele care au avut loc între detaşamentele noastre înaintate cu trupele trimise de dânsul, face următoarea preţioasă afirmaţiune:

«Astfel se termină debarcarea, care la început băgase groază în ţară şi adusese mare grijă Statului Major al lui Mackensen şi Statului Major al armatei a III-a bulgară».

Mai departe, după ce arată cât de mare a fost bucuria în toată ţara, şi în special în armata III-a, când s'a ştiut de *respingerea* (?) Românilor, comentează în următorul mod, cele scrise de generalul Ludendorf:

«Este lucru curios, ba chiar foarte curios, că generalul Ludendorf (în memoriile sale) nu vreà să înţeleagă în ce scop au efectuat Românii această debarcare, care în nici un caz nu puteà să aibe vreo influenţă asupra operaţiunilor din Dobrogea. Cum, poate d-sa să nu întrevadă, că această debarcare era în strânsă legătură cu atacurile ruseşti şi cu străpungerea probabilă a aripei drepte a armatei a III-a bulgare şi că în cazul când ar fi reuşit, s'ar fi repercutat foarte rău asupra operaţiunilor din Dobrogea, ba chiar şi asupra frontului dela Salonic. Socotesc că nu e de loc plăcut şi e destul de periculos ca, atunci când te baţi cu inamicul pe front, să auzi că el a trecut şi în spate. Dacă Românii ar fi izbutit să lărgească capul de pod şi să treacă încă unităţi dincoace de Dunăre,

atunci cu toţii ne-am fi văzut la strâmtoare, chiar însuş Ludendorf».

Comandantul armatei a III-a are, socot, perfect dreptate când spune că, dacă operaţiunea reuşià rezultatul s'ar fi repercutat şi asupra frontului dela Salonic.

Asupra posibilităţii reuşitei, în studiul ce urmează, sunt puse la îndemână cititorului toate elementele necesare, pentru a se pronunţà el însuş.

De îndată ce «surprinderea» reuşise în măsura maximă, chiar peste aşteptările comandamentului român, reuşita întreprinderii erà asigurată.

Forţele ce au fost puse în mişcare. adică întregul grup de armate ale frontului de sud şi direcţiunea ce li s'a imprimat puneau afară din cea mai mică îndoială rezultatul tactic, care trebuià să ducă la capturarea, sau la dezorganizarea completă, a tuturor forţelor inamice din Dobrogea.

A doua particularitate este, cum am spus, aceea că, dacă trecerea Dunării şi-ar fi urmat cursul, până la completa realizare a planului stabilit, din cauza modului cum s'au desfăşurat evenimentele, în celelalte părţi ale teatrului de operaţiuni român, suma algebrică a tuturor operaţiunilor ar fi fost negativă, în aşà măsură, încât ar fi echivalat cu un quasi-dezastru, pentru situaţiunea generală, oricare ar fi fost rezultatul local.

Explicaţiunea este foarte simplă.

Pe când grupul armatelor de sud pregătià şi îndrumà această operaţiune, întorcând spatele spre nord, şi cu intenţiunea de a înaintà spre sud, restul armatei româneşti înaintà în inima Transilvaniei, adică în direcţiune cu totul opusă.

In acel moment, armata românească se găsià, prin urmare, împărţită în două grupuri, cari operau în mod diametral opuse, depărtându-se din ce în mai mult, unul de altul. La dispoziţia comandamentului suprem nu există între aceste două grupuri, nici o rezervă generală.

Comandamentul grupului de sud, în momentul în care a conceput şi propus operaţiunea dela Flămânda, a opinat că ofensiva din Transilvania să fie oprită.

Contrar acestei păreri sănătoase, ofensiva în Transilvania a continuat cu o iuţeală, cu atât mai nejustificată, cu cât M. C. G. erà dejà informat că inamicul destinase pentru contra ofensiva sa 17 divizii [1]).

Aceasta fiind situaţiunea, nenorocirea a voit, ca tocmai în zilele în care se executau mişcările preliminare de trupe spre Flămânda, grosul armatei duşmane din Transilvania să-şi fi terminat desfăşurarea strategică şi să înceapă o energică acţiune în contra invaziunei române.

Ofensiva noastră din Transilvania a fost brusc oprită şi în luptele ce au rezultat, din întâlnirea grosului celor doi adversari, trupele româneşti au fost înfrânte.

In special armatele I şi II au fost asvârlite înapoi, în completă dezordine spre munţi. Obţinut acest prim avantaj, inamicul a trecut la o foarte energică urmărire. In puţine zile trupele noastre s'au găsit pe frontiera de pe care pornise ofensiva lor, într'o stare de demoralizare şi de dezorganizare, încât nu se mai puteà contà pe o rezistenţă serioasă din partea lor.

In acest stadiu se găsiau operaţiunile, pe frontul de nord, când a început efectiv executarea celor de pe frontul de sud.

---

[1]) Insuş preşedintele consiliului de miniştri a comunicat această informaţiune comandanţilor de armată întruniţi la M. C. G.

Comandantul de căpetenie român s'a depărtat, în această împrejurare, dela două principii strategice fundamentale, a căror călcare nu a iertat niciodată. Pe de o parte, adoptând manevra pe linii interioare, a operat ofensiv în ambele direcţiuni, punându-se astfel în imposibilitate de a face massa covârşitoare, pe una din direcţiuni, şi de a paralizà, pe cealaltă, înaintarea duşmanului numai prin o rezistenţă tenace; iar pe de alta, nu a ţinut, zi cu zi, oră cu oră, acordul strategic între cele două părţi, acord impus, cu atât mai imperios, de lipsa unei rezerve generale.

Este caracteristic faptul, că comandantul frontului de sud nu aveà nici o cunoştinţă, de evenimentele grave cari surveniau pe cel de nord.

Oricum fie, când s'a putut vedeà în fine la marele cuartier general primejdia, în adevăratele ei proporţiuni, când s'a văzut că drumul spre Capitală şi spre spatele armatelor de sud erà deschis duşmanului, stăpân pe Transilvania, şi că nu mai aveà putinţa de a-i pune în cale vreo barieră cât de slabă, s'a hotărît a renunţà la continuarea operaţiunilor dela Flămânda, pentru a luà trupe de pe frontul de sud, şi a le duce pe cel de nord, în calea ofensivei duşmane.

Această schimbare a putut să se facă la timp, şi deci cu rezultat fericit, mulţumită în parte faptului, că din cauza unor ploi torenţiale, îndrumarea *à fond* a operaţiunilor dela Flămânda a suferit o oareşcare întârziere.

In orice caz, aceleaşi trupe, cari trebuiau să pătrundă în Bulgaria, au oprit pe austro-germani în Carpaţi şi le-au zădărnicit, exact două luni de zile, sforţările lor disperate de a rupe frontul în acest sector. In adevăr, apărarea eroică a Carpaţilor, pe frontul armatei a II-a,

din lunile Octomvrie și Noemvrie, s'a făcut de diviziile 10, 12, 16, 21 și 22 exact diviziile cari trecând fluviul pe la Flămânda, aveau a cădeà în spatele armatei germano-bulgare.

Dacă înaintarea austro-germană din Transilvania s'ar fi produs, numai cu puține zile mai târziu, s'ar fi ajuns la rezultatul nenorocit, că pe când grupul de Sud ar fi înaintat victorios tot mai departe pe teritoriul bulgar, armatele austro-germane ar fi pătruns în Muntenia pe văile Prahova, Dâmbovița și Ialomița, ar fi pus stăpânire pe Capitală, ar fi închis drumul armatei I-a din Oltenia, și ar fi pus în o situațiune din cele mai critice armatele frontului de sud. Aceasta ar fi putut, numai cu mari greutăți, să-și deschidă drumul spre sudul Moldovei și al Basarabiei, retrăgându-se repede prin nordul Dobrogei.

Independent însă de aceste considerațiuni generale, de ordin strategic, trecerea Dunării pe la Flămânda, considerată în sine însăși, prezintà un interes netăgăduit, din mai multe puncte de vedere.

Mai întâiu, aveà la bază o concepțiune strategică din cele mai îndrăznețe, ceeace făceà că de ea să se lege o foarte grea răspundere.

Pe de altă parte, schimbarea situațiunii strategice trebuind să se producă prin surprindere, reușita depindeà, mai întâiu și mai presus de toate, de păstrarea secretului, condițiune cu atât mai greu de îndeplinit, cu cât pregătirea cereà, din cauza lucrărilor tehnice, mai multe zile.

In fine, rezultatul strategic urmărit, bazându-se pe acţiunea tactică concomitentă a două armate despărţite (armata de Dobrogea și armata a III-a), un strâns și

raţional acord erà indispensabil între concepţiunea strategică şi cea tactică.

In studiul de faţă, se pun la îndemâna cititorilor, aproape toate elementele necesare, pentru a-şi face o idee destul de exactă, de această temerară operaţiune, din întreitul punct de vedere sus arătat.

Cititorii nu vor găsì, deaceea, în el, observaţiuni sau comentări *ulterioare faptelor*. Studiul conţine numai naraţiunea evenimentelor şi redarea consideraţiunilor de *atunci*, căror s'au datorit hotărîrile şi măsurile luate.

OPERAŢIUNILE
DELA
FLĂMÂNDA

I

PREPARAŢIUNEA

SITUAŢIUNEA STRATEGICĂ GENERALĂ

In a 11-a zi de mobilizare (25 August st. v., 9 Sept.), adică a doua zi după căderea Turtucaei, trupele româneşti, grupate în patru armate, se găsiau distribuite după cum se indică schematic în crochiul No. 1 (a se vedeà hărţile dela urmă) şi anume:

Armata de nord, compusă din trei divizii de infanterie (7-a, 8-a şi 14-a) cu o divizie de cavalerie (1-a de roşiori) şi o brigadă de cavalerie (a 4-a de călăraşi), un total de 70 batalioane, 35 escadroane şi 48 baterii: pe frontiera de vest a Moldovei, front spre vest.

Armata a II-a, compusă din 4 divizii de infanterie (3, 4, 5 şi 6) cu o divizie şi o brigadă de cavalerie (divizia 1-a roşiori şi brigada a 3-a călăraşi), un total de 78 batalioane, 43 escadroane şi 63 baterii: călare pe Valea Prahovei (direcţiunea Bucureşti-Braşov) front spre Nord, la

stânga armatei de Nord, separată de aceasta prin massivul munţilor Vrancei.

Armata I-a, compusă din şase divizii de infanterie (1-a, 2-a, 11-a, 12-a, 13-a şi a 3-a) şi o brigadă de cavalerie (1-a de călăraşi), un total de 88 batalioane, 11 escadroane şi 67 baterii, front spre Nord şi Nord-Vest, dela Olt până la Dunăre: la stânga armatei a II-a, separată de aceasta prin massivul central al alpilor transilvăneni (Munţii Făgăraşului).

Armata a III-a, compusă din şase divizii şi o brigadă de infanterie (diviziile 9, 16, 17, 18, 19 şi 20 şi brigada Alexandria) şi două brigăzi de cavalerie (a 2-a şi a 5-a călăraşi), un total de 104 batalioane, 15 escadroane şi 109 baterii: front spre sud, întinzându-se dealungul frontierei bulgare (parte pe Dunăre, parte în Dobrogea) din faţa gurei Timocului, prin Silistra, până la mare.

In fine, rezerva generală, compusă din două divizii (a 10-a şi a 15-a) la nord de Bucureşti.

Aceste forţe, înşirate în cordon, pe un front imens, se găsiau, din punctul de vedere al operaţiunilor, în următoarea situaţiune, la data considerată:

Armata de nord, în acţiune ofensivă spre văile superioare ale Mureşului şi Oltului. In faţă: slabe detaşamente duşmane.

Armata a II-a, pe punctul de a începe înaintarea spre valea de mijloc a Oltului şi apoi spre valea Mureşului. Nici o rezistenţă în faţă.

Armata I-a, dupăce a început ofensiva prin valea Oltului cu rezultat defavorabil, reluă ofensiva pe trei direcţiuni: valea Oltului, valea Jiului şi valea Dunării.

Armata a III-a, aripa dreaptă în observaţie, în lungul Dunării, dela Calafat până la Olteniţa, iar aripa stângă,

după înfrângerile dela Turtucaia și Bazargic, în retragere spre linia Silistra-Mangalia.

Rezerva generala în mișcare spre Sud, pentru a întări stânga armatei a III-a.

Infrângerea din Dobrogea a avut ca rezultat nemijlocit o schimbare în comandamentul superior şi în gruparea forţelor pe frontul de sud.

In Dobrogea, aripa stângă a acestei armate se întărià prin intrarea în linie a corpului rus, compus din două divizii de infanterie (divizia 61 rusă și o divizie sârbă) și o divizie de cavalerie. Corpul rusesc aveà a mai fi întărit, peste puțin, cu o divizie (a 115-a).

In rezumat, puterea militară a României, la desfășurarea ei strategică, cu un efectiv de 364 batalioane, 104 escadroane și 311 baterii, grupate în patru armate (mai târziu în cinci), se găsià înșirată dela frontiera Bucovinei până la mare, trecând prin T.-Severin și Silistra, pe un front de peste una mie kilometri, socotit *à vol d'oiseau*.

Din cauza extensiunii excesive a frontului, armatele nu aveau putința de a se dispune normal în adâncime şi de a-şi constituì rezerve, în adevăratul înțeles al cuvântului, iar ca rezervă generală, comandamentul de căpetenie dispuneà de singure două divizii.

Prin planul general de operațiune, fusese hotărît a se operà ofensiv, cu toate forțele pe două fronturi. Pe frontul de nord, armatele I, II şi cea de Nord: ofensivă concentrică, spre interiorul Transilvaniei, cu orientarea generală în direcția Budapesta.

Forțele dela Sud, adică armata III-a şi trupele ru-

seşti: ofensivă în Cadrilaterul bulgar, cu orientare generală spre valea Iantrei.

Acest plan a pornit probabil dela convingerea, că forţele româneşti nu vor puteà fi întâmpinate de rezistenţe serioase, şi că posibilitatea unei eventuale înfrângeri, într'un punct oarecare, erà exclusă.

Numai pe baza unei asemenea presupuneri, puteà fi, dacă nu raţional, dar cel puţin explicabil un concept, în care un cordon foarte neconsistent, lung de peste o mie de kilometri, aveà să opereze ofensiv în două direcţii divergente.

Străpungerea cordonului, într'un singur punct, însemnà prăbuşirea întregului sistem. Densitatea frontului erà de: o baionetă la trei metri curenţi, densitate insuficientă chiar numai pentru o rezistenţă serioasă mai prelungită.

Cu o astfel de densitate minimă şi cu lipsa unei rezerve generale, erà, deci, peste putinţă o restabilire durabilă a situaţiunii, odată criza produsă în vreun punct oarecare.

Pericolul, în faza considerată a răsboiului, erà cu atât mai serios, cu cât armatele deşi se desfăşurau strategic şi începeau chiar acţiunea lor ofensivă, nu aveau încă terminată constituirea lor pe piciorul de răsboiu. Transporturile de concentrare şi organizarea serviciilor mai erau în curs.

Aceste inconveniente au fost semnalate de comandantul armatei a III-a prin raportul său din 28 August (10 Sept.) 1916, în care spuneà:

«Acest plan trebuie părăsit[1]).

«Armata română, fiind chemată să lupte pe două fronturi, trebuie să adopte forma defensivă pe unul din ele

---

[1]) A se vedeà textul complet din anexa No. 3.

şi să înceapă, în cel mai scurt interval de timp, o acţiune energică şi viguroasă pe celălalt.

«Frontul de ales, pentru atitudinea defensivă, este cel de Nord, etc...

«Acţiunea ofensivă trebuie îndrumată pe frontul de Sud, etc...»

Comandamentul de căpetenie a judecat însă că poate să persiste în executarea planului primordial. A hotărît, deaceea, continuarea ofensivei pe frontul de Nord şi restabilirea echilibrului pe cel de Sud, prin întăriri trase dela armatele de Nord.

Această hotărîre nu a dus, căci nu puteà duce, la rezultatul voit.

Măsurile luate pentru restabilirea echilibrului la Sud au fost stânjenite în desvoltarea lor, de mersul evenimentelor pe frontul de Nord. Slăbirea armatelor de pe acest front, dejà foarte slabe pentru misiunea lor, a înlesnit inamicului posibilitatea să dea peste cap trupele noastre din Transilvania, să le străpungă frontul şi să ameninţe foarte serios capitala şi spatele armatelor de Sud.

Armata a II-a a fost slăbită cu o treime, iar armata I-a aproape cu jumătate din forţele sale. Cu ceeace le rămăsese, erà peste putinţă să facă faţă, în lupte manevrate, acţiunii viguroase a duşmanului.

SITUAŢIA STRATEGICĂ LOCALĂ

Infrângerea din Dobrogea a avut ca rezultat imediat o schimbare în comandamentul superior şi în gruparea forţelor de pe frontul de sud.

Armata a III-a a fost fracţionată în două armate.

Trupele române care se găseau în Dobrogea, au constituit, împreună cu trupele ruseşti, armata: de *Dobrogea*, sub comanda generalului rus de corp de armată: *Zaincicowsky*.

Trupele de pe malul stâng al Dunării, întărite cu corpul V de armată (rezerva generală) au constituit armata a III-a, sub comanda generalului de divizie *Averescu Alexandru*, comandantul armatei II, unde a fost înlocuit prin generalul de divizie (de rezervă) *Crăiniceanu Grigore*.

Din punctul de vedere al forţei numerice nominale, aceste 2 armate se găsiau în condiţiuni favorabile, faţă cu forţele duşmane ce aveau în faţă.

Valoarea trupelor nu corespundeà însă de loc numărului lor.

Mai întâiu: deprimarea morală, urmare firească a oricărei înfrângeri. Germenele panicii pătrunsese în unele corpuri de trupe şi se întindeà vizibil, prin puterea contagiunii morale, şi la celelalte.

In afară însă de această slăbiciune cu caracter, de altfel, trecător, erà o alta mai serioasă : slăbiciunea organică.

In ziua de 27 August (a se vedeà anexa No. 2), într'un raport prezentat Comandamentului de căpetenie, Comandantul armatei a III-a descrie în modul următor slăbiciunea organică a trupelor ce intrau în compunerea acelei armate:

«Din cele 54 de batalioane ale armatei, numai 10 sunt din regimentele tinere (1—40), 20 din regimentele de rezervă; 19 sunt din batalioane al 4-lea, adunate din toate unghiurile ţării; iar 5 sunt batalioane de miliţii.

«Din aceste trupe, în afară de batalioanele tinere (zece) numai batalioanele de rezervă (douăzeci) sunt trupe cari,

bine încadrate, ar puteà să lupte alături cu cele dintâi, fără a le influenţà în rău.

«Batalioanele al 4-lea şi cele de miliţii nu numai că nu sunt de vreun ajutor într'o luptă sângeroasă, dar sunt un element de panică. . . . .

«In ceeace priveşte artileria, situaţiunea este şi mai puţin satisfăcătoare. Din cele 46 baterii existente, numai 22 sunt cu tragere repede, restul se compune din baterii de tunuri vechi, de diferite calibre. . . . .

«Ceeace face însă ca totalul acestor forţe să nu reprezinte în nici un cas valoarea de răsboiu a elementelor bune, este amestecul lor. Experienţa de toate timpurile şi cea recentă dela noi, destul de dureroasă, dovedeşte că valoarea unei trupe nu se măsoară, în luptele serioase, după elementele cele mai tari, ci după cele mai slabe»[1]).

Un alt element de slăbiciune a fost faptul, că în loc de a se aprecià situaţiunea în justa ei valoare şi a se luà o hotărîre energică, pentru a se restabilì echilibrul moral, atât de sdruncinat şi în armată şi în populaţiune, s'a crezut că se va ajunge la un rezultat satisfăcător local, printr'o jumătate de măsură. S'a sperat că se va restabilì echilibrul moral, cu succesele crezute sigure, în alte părţi ale teatrului de operaţiuni.

Astfel se explică următorul ordin dat de Marele Cuartier General în ziua de 27 August (9 Sept.), trei zile după înfrângerea dela Turtucaia:

---

[1]) Dupăce face această descriere a trupelor sale, comandantul armatei propune a grupà elementele bune la un loc, pentru a constituì cu ele un corp de armată solid, iar pe celelalte a le trece în spate, în tabere de instrucţie, pentru ca acolo, printr'o activitate metodică şi intensivă, să fie transformate în trupe de răsboiu.

Propunerea aceasta, repetată şi în memoriul dela 28 August (a se vedeà anexa No. 3) nu a fost luată în consideraţie.

S'a ajuns la ea, prin forţa lucrurilor, după 4 luni, în Moldova.

«După ultimele informaţiuni, culese dela prizonierii făcuţi în luptele ce s'au dat cu inamicul dela Sud, forţele bulgare, trimise în contra noastră, se ridică la maximum 3 divizii de infanterie şi 1 şi jumătate de cavalerie.

«In scopul *de a atacà şi distruge aceste forțe*, armata de Dobrogea, întărită cu diviziile 2 şi 5 române, *va luà o ofensivă energică*, în ziua ce se va comunicà ulterior, cu direcţia generală Sud-Vest.

«In scopul de a se uşurà această ofensivă, armata III-a, va face demonstraţiuni şi încercări de trecere peste Dunăre, între Flămânda, est-Giurgiu şi Turnu-Măgurele».

Pentru îndeplinirea misiunii date armatei a III-a, prin acest ordin al M.C.G., Comandantul armatei a luat următoarele dispoziţiuni:

A) Corpurilor V şi VI de armată s'a ordonat:

«In scopul de a contribuì indirect la reuşita ofensivei armatei noastre de Dobrogea, împotriva diviziilor bulgare ce are în faţa ei, împiedecând întărirea lor cu noui forţe, luate din oraşele dunărene, se va dispune a se face simulări pentru trecerea Dunării în punctele: Flămânda, în faţa gurii Iantrei şi în dreptul insulei Gâsca-mare (sudvest Bujorescu).

«Pregătirile în punctul Flămânda se vor face după directivele şi pe baza indicaţiilor de detaliu ale Comandamentului corpului V armată, iar cele dela Gâsca-mare, după acelea ale Comandamentului Corpului VI armată.

«Aceste pregătiri vor constà din:

a) Imbunătăţirea comunicaţiilor între terasă şi malul Dunării;

b) Lucrări de pământ, pentru instalarea artileriei, atât

pe marginea terasei, cât şi între piciorul ei şi malul Dunării.

c) Instalarea de guri de foc, de calibru mare, falşe, construindu-se în lemn, în adăposturi pregătite;

d) Adăposturi pentru trăgătorii infanteriei;

e) Mişcare de trupe în spre şi în apropierea punctelor de trecere;

f) Aducerea materialului de pontonieri;

g) Eventual, dacă condiţiunile permit, încercări de trecere, cu mici detaşamente de infanterie, pe imbarcaţiuni, pe malul drept;

h) Toate pregătirile vor fi făcute cu precauţiuni, dar nu atât de riguroase, încât să nu fie văzute de inamic. Va trebùi ca el să le poată semnalà, fără să le desvăluim ostentativ, căci atunci nu s'ar mai obţine rezultatul voit;

i) Imbunătăţirea comunicaţiilor şi adăposturilor se va face superficial;

j) Dacă condiţiunile permit, în unele locuri, se va instalà artilerie de model vechiu.

«Comandanţii de corp de armată vor puteà prescrie, în instrucţiunile ce vor da, orice alte măsuri vor crede necesare pentru a da pregătirilor de trecere, cât mai mult caracterul unor ameninţări serioase.

«Execuţiunea va începe cu toate precauţiunile necesare, pentru ca să fie semnalate de inamic cu încetul».

B) Comandantului apărării sub apă s'a comunicat ordinul dat corpurilor de armată, adăugându-se:

«Din partea comandamentului apărării sub apă se vor întrebuinţà toate mijloacele disponibile, pentru a executà sau simulà, în punctele indicate în ordinul dat corpurilor de armată, pregătirile care revin marinei, în operaţiunile

de aruncare şi de protecţiune a unui pod, în scopul de a se da demonstraţiunii o aparenţă de realitate cât mai mare şi a inspirà inamicului temeri cât mai mari».

C) Pentru a se împiedccà flotila de monitoare austriace să iasă din canalul unde se află adăpostită, precum şi pentru a se puteà procedà la distrugerea monitoarelor care ar ieşì din canal, s'a format un detaşament compus şi dislocat astfel: 2 baterii de 105 mm. şi o baterie obuziere 150 mm., în poziţie la sud-vest de Fântânele.

2 baterii 87 mm. la sud de Cioara, pe malul Dunării, în faţa canalului.

1 batalion infanterie cu o companie în Cioara, ca susţinere a artileriei.

Executarea acestor dispoziţiuni a început în ziua de 31 August şi a continuat până în seara de 2 Septemvrie. S'au bombardat localităţile de pe malul drept şi s'au simulat încercări de trecere pe pontoane. In aceleaşi zile s'a desfăşurat şi acţiunea ofensivă a armatei din Dobrogea.

Rezultatele pe dreapta Dunării au fost negative, căci s'a simţit numai decât nevoia de a se întărì armata de Dobrogea.

Această armată fusese dejà întărită cu divizia a 15-a, luată din rezerva generală, iar în ziua de 2 Septemvrie, s'a dat aceeaş destinaţiune şi diviziei a 12-a.

Situaţiunea devenià, prin urmare, din ce în ce mai îngrijitoare. Nu numai că nu se obţinuse, dela ofensiva armatei din Dobrogea, ceeace se credeà, dar chiar stabilizarea frontului nu se mai puteà asigurà, fără ajutoare serioase.

In rezumat, planul conceput, în urma evenimentelor dela Bazargic şi Turtucaia şi concretizat cu ordinul

M.C.G. din 27 August, a dat greş. In loc de a se *«distruge»* forţele inamice din Dobrogea, s'a ajuns la rezultatul negativ de a imobilizà pe acel front un număr şi mai mare de divizii, uzându-le în sforţări sterile frontale, contra unui inamic solid. Ceva mai mult, armata germano-bulgară nu numai că nu a cedat, dar a respuns cu o contraofensivă destul de viguroasă, obligând trupele noastre a se retrage grabnic spre nord.

Aceasta erà situaţiunea strategică pe frontul de sud, când a încolţit, la comandamentul armatei a III-a, ideea unei acţiuni ofensive simultanee şi convergente, a celor două armate de pe acest front.

CONSTITUIREA GRUPULUI DE SUD

In urma încercării neizbutite *«de-a distruge»* forţele inamice din Dobrogea, s'a convocat un consiliu de răsboiu, în ziua de 2 Septemvrie, la M. C. G., la care a asistat şi primul ministru.

Obiectul consiliului a fost examinarea situaţiei critice militare, în care ne găsiam la aceà dată, în urma evenimentelor defavorabile de pe frontul de sud.

Comandantul armatei I-a vedeà situaţia atât de inextricabilă, încât s'a abţinut de a formulà o părere. Erà convins că nu există soluţiune care să ducă sigur la un rezultat favorabil. Ajunsese la această convingere, prin experienţa făcută în luptele ce au avut loc pe frontul armatei sale. Deşì în faţă nu erau decât forţe neînsemnate, nu mai puţin, slăbiciunea organică a trupelor noastre ne puneà constant într'o inferioritate din cele mai îngrijitoare.

Comandantul armatei a III-a a repetat verbal ceeace

pusese în scris, în memoriul prezentat la 27 August şi anume că, pentru a da o desvoltare normală operaţiunilor noastre, trebuià a se oprì ofensiva pe frontul de nord, a se reorganizà repede armata şi a pornì, cu maximum posibil de forţe, o acţiune hotărîtoare pe frontul de sud.

Comandantul armatei de nord a conchis că *ofensiva spre Transilvania trebuie continuată şi că ea trebuie împinsă mai cu seamă în munţii Moldovei*, deşi tocmai aceasta erà partea cea mai bine condiţionată pentru o rezistenţă eficace a duşmanului.

Părerea comandantului armatei de nord a prevalat. Ofensiva spre Transilvania n'a fost oprită.

S'a admis însă, în acelaş timp, *reluarea ofensivei pe frontul de sud*, în care scop, cele două armate de pe frontul de sud au fost întrunite într'un grup al armatelor pe sud. Comandantul armatei a III-a a primit însărcinarea de a coordonà operaţiunile acestor armate.

Soluţiunea hibridă adoptată, care nu erà decât continuarea planului primordial de campanie, condamnà armata să opereze, şi mai departe ofensiv, pe linii interioare, în două direcţii divergente, cu forţele înşirate pe fronturi imense şi fără o rezervă puternică. Se mai adăugà acum, însă, şi greşala de a se atribuì un efect salvator acţiunii de pe frontul din Moldova.

Evenimentele ulterioare au dovedit, că forţe întreit de numeroase, aduse de Ruşi pe acest front, nu au putut împiedecà străpungerea frontului nostru în Oltenia.

S'a făcut în consiliu strategie geometrică, nu geografică.

Odată adoptată hotărîrea unei ofensive pe frontul de sud, singurul mijloc de a duce la bun sfârşit o nouă în-

cercare ofensivă, în contra duşmanului din Dobrogea, ar fi fost o acţiune concomitentă şi convergentă, a celor două armate, în contra lui. Ideea a fost bine primită de către comandamentul de căpetenie şi grupul armatelor de sud s'a constituit, chiar în ziua de 2 Septemvrie, pe baza următorului ordin, înmânat comandantului armatei a III-a, la orele 3.30 după amiază:

«Vă însărcinez cu coordonarea acţiunii armatelor III-a şi de Dobrogea, în care scop sunteţi numit Comandantul grupului de armate de sud, armata III-a şi armata de Dobrogea».

Pe baza acestui ordin, comandantul grupului a trimis la rândul său, în aceeaş zi chiar, următorul ordin comandantului armatei din Dobrogea:

«Majestatea Sa Regele, prin Inaltul Ordin No. 666, a binevoit să mă însărcineze a coordonà operaţiunile armatei a III-a şi armatei de Dobrogea, comandată de Excelenţa Voastră. Cu onoare vă rog să binevoiţi a dispune să mi-se comunice, în modul cel mai neîntârziat: situaţia armatei de Dobrogea, situaţia adversarului după ştirile ce aţi putut aveà asupra lui, precum şi dispoziţiunile proiectate în vederea zilei de mâine».

ORDINEA DE BĂTAIE A GRUPULUI ARMATELOR DE SUD, ORGANIZAT PENTRU ACŢIUNEA OFENSIVĂ PROIECTATĂ

Comandantul grupului: general de divizie: Averescu Alexandru.

Şef de stat major: general de brigadă: Cristescu Constantin.

ARMATA III-A

Insărcinat cu conducerea: general de brigadă Văleanu Gheorghe.

Corpul V de Armată

Comandant: general de brigadă Burghelea Gh.

Divizia a 10-a

Comandant: general de brigadă Văitoianu Artur, Regim. 10 vânători şi regimentele 5, 20, 45, 33 şi 73 infanterie. Regimentele 19 şi 18 artilerie.

Total: 15 batalioane şi 12 baterii.

Divizia a 21-a

Comandant: general de brigadă de rezervă Lambru Haralamb.

Regimentele: 46, 61, 83 şi 84 infanterie.

Regimentele: 10 şi 15 artilerie.

Total: 12 batalioane şi 12 baterii.

Corpul VI de Armată

Comandant: general de brigadă Văleanu Gheorghe.

Divizia a 16-a

Comandant: general de brigadă Anastasiadi Constantin.

Regimentele C şi D infanterie.

Regimentul 27 artilerie.

Total: 6 batalioane şi 6 baterii.

Divizia a 18-a

Comandant: general Referendaru Alexandru.

Regimentele 82, A şi B infanterie [1]).

Trei diviziuni artilerie veche.

Total 8 batalioane şi 7 baterii.

---

[1]) Organizate cu batalioane, al 4-lea şi de miliţii.

Divizia a 22-a

Comandant: general de brigadă Razu Arestid.

Regimentele 7, 32, 50 şi 64 inf.

Regimentele 11 artilerie şi 3 obuziere.

Total: 12 batalioane şi 9 baterii.

Divizia 1-a Cavalerie

Comandant: general Herescu Constantin.

Regimentele 1, 10, 4, 9 şi 5 roşiori şi 3 călăraşi.

Un divizion artilerie 3 baterii călăreţe.

Total: 24 excadroane şi 3 baterii.

ARTILERIA ARMATEI

1 Baterie obuziere 210.
1 Baterie obuziere 150.
1 Baterie şi o secţie tunuri 120.
3 Baterii tunuri 105.
1 Baterie Deport.

Totalul armatei:

53 batalioane, 24 escadroane, 48 baterii de câmp.

7 baterii grele şi una antiaeriană.

La aceste trupe se adaugă două detaşamente fixe, pentru apărarea malului stâng al Dunării, care erau destinate a nu urmà mişcările armatei, cu un total de 5 batalioane, 7 baterii de câmp şi 3 grele.

ARMATA DE DOBROGEA

Comandantul armatei : general de infanterie Zaincikowsky.

Şef de stat major general: maior Polontzew.

Trupele Române

Divizia a 19-a

Comandant: general de brigadă Scărişoreanu.

Regimentul 9, vânători şi regimentele 39 şi 40 şi 10 batalioane neîncadrate.

Două divizioane de artilerie.

Total: 18 batalioane, 7 baterii.

Divizia a 9-a

Comandant: general de brigadă Petala C.

Regimentul 7 vânători şi regimentele 35, 33, 63, 38 şi 78 şi 2 batalioane neîncadrate.

Regimentele 3 şi 20 art. şi 4 baterii neîncadrate.

Total: 22 batalioane şi 13 baterii.

Divizia a 5-a

Comandant: general de brigadă de rezervă Hartel Alexandru.

Trupele Ruseşti

Divizia 61 Infanterie

Comandant: general Simansky.

16 batalioane, 12 baterii.

Divizia 115 Infanterie

Comandant: general Freiman.

16 batalioane, 12 baterii.

Divizia Sârbă

Comandant: col. Hadjia.

16 batalioane, 12 baterii.

Divizia de Cavalerie

Comandant: general Pavlov.

24 escadroane, 2 baterii.

Regimentele 8, 9, 51 şi 52 infanterie.

Regimentele 7, 13 artilerie.

Total: 12 batalioane şi 12 baterii.

Divizia a 2-a

Comandant: general de brigadă Socec Alexandru.

Regimentele 3, 19 şi 66 infanterie.

Regimentele 9 şi 14 artilerie.

Total: 9 batalioane şi 12 baterii.

Divizia a 15-a

Comandant: general de brigadă Grigorescu Eremia.

Regimentele 53 şi 65 şi 1 batalion neîncadrat. Fără artilerie.

Total: 7 batalioane.

Divizia 12-a

Comandant: general de brigadă Găisseanu T.

Regimentele 60, 68, 62 şi 70 infanterie.

Regimentul 22 artilerie.
Total: 12 batalioane şi 7 baterii.

Brigada 5 Călăraşi

Comandant: colonel Carataş Constantin.
Regimentele 7 şi 11 călăraşi.
Total: 7 escadroane.

Totalul armatei: Trupe româneşti: 80 de batalioane, 51 de baterii şi 7 escadroane.
Trupe ruseşti: 44 batalioane, 38 baterii, 24 escadroane.

Total general: Grupul de sud, afară de detaşamentele fixe: *177 batalioane, 97 baterii de câmp, 55 escadroane şi 7 baterii grele.*

DIFERITE MĂSURI LUATE LA CONSTITUIREA GRUPULUI DE ARMATĂ

Când s'a constituit armata de Dobrogea, s'a scăpat din vedere necesitatea unui organ, care să asigure legătura comandamentelor trupelor noastre cu comandamentul corpului rusesc, devenit comandament de armată.

Din această cauză, ordinele primite dela armată nu puteau fi executate la timp şi exact, de către diviziile române, din cauza dificultăţilor ce se întâmpină, de a le traduce din limba rusească.

Cu mari greutăţi s'a putut obţine, de către comanda-

mentul grupului de sud, încuviinţarea M. C. G., de a creà, la comandamentul armatei din Dobrogea, un biurou de stat major român.

Misiunea acestui biurou, în capul căruia a fost pus colonelul Holban Ştefan, fost ataşat militar la Petrograd, erà să transmită diviziilor noastre, ordinele armatei, traduse în româneşte.

Este cunoscută greutatea care o întâmpină comandamentele când au sub ordine trupe din armate diferite. Sub scutul principiului iniţiativei, comandanţii inferiori lărgesc simţitor marginile libertăţii normale de acţiune.

De această tendinţă a avut a se plânge, chiar dela început, comandantul armatei de Dobrogea, din partea trupelor româneşti.

Spre a înlăturà acest rău, comandantul grupului de armate, a dat următorul ordin, care nu a întârziat de a da rezultatul voit:

«Pentru ca comandamentele superioare să poată obţine prin hotărîrile luate, rezultatul voit, este necesar, din partea comandamentelor subordonate, o perfectă coordonare a acţiunilor lor, strict în marginile hotărîrii superioare.

«Orice acţiune, în afară de aceste margini, care se deduc şi din litera şi din spiritul ordinului superior, chiar dacă duc, în cazul cel mai fericit, la un succes local, nu se pot sumà, în întregul operaţiunilor, decât ca sacrificii nefolositoare, iar nu rareori, pot chiar compromite realizarea scopului voit.

«Cer, deaceea, dela comandanţii în subordine, a se abţine dela orice acte de independenţă, care nu ar fi riguros în vederile comandanţilor de armată.

«Inițiativa trebuie să se manifeste — atunci când există un ordin corespunzător situației — în a pune în mișcare toate mijloacele, cu nemărginit devotament, pentru a concurà, în modul cel mai eficace, la traducerea în fapt îndeplinit a ordinului.

«In cazul când lipsește însă ordinul, sau ordinul avut nu mai corespunde situației, din cauza schimbării ei, dacă împrejurările cer o hotărîre imediată, atunci inițiativa trebuie să se manifeste în interpretarea situațiunii, din punctul de vedere al comandantului superior, care se deduce cu siguranță din ordinele anterioare.

«Comandanții inferiori, cari se vor găsì în asemenea împrejurări au datoria a-și pune întrebarea: «ce ar ordonà comandantul superior, dacă ar fi aici în prezent?»

«A se pune altfel întrebarea, este o greșală gravă în serviciu».

O deosebire izbitoare se observà între trupele celor două armate, din punctul de vedere al experienței răsboiului.

Trupele rusești, fiind în lupte continue cu dușmanul de doi ani de zile, erau mai puțin impresionabile sub focul inamic, procedau mai metodic la construirea întăririlor, dădeau o mai mare atențiune legăturilor de tot felul, pentru transmiterea ordinelor și rapoartelor.

Pentru a nivelà această deosebire, comandamentul grupului a dispus ca pe frontul din Dobrogea, trupele celor două armate să fie amestecate, intercalându-se unități rusești printre cele românești.

Această măsură păreà cu atât mai necesară, cu cât înglobarea batalioanelor noastre de nouă formațiune, com-

puse în mare parte din oameni cari nu aveau nici o instrucţie militară, în unităţi tactice alături cu batalioane active, a fost una din cauzele rezultatelor nefavorabile în luptele din Dobrogea.

Comandantul diviziei a 19-a a raportat, în ziua de 27 August, următoarele:

«Batalionul 4 din regimentul 24 infanterie, care se retrăgeà dela Konak, este surprins şi înconjurat într'o vâlceà de 2—3 escadroane cu mitraliere. Nu s'a tras nici un foc, şi trei companii (a patra erà la Exirdje) compuse din rezervişti şi mai mult de 50% din dispensaţi, fără nici o instrucţie, au fost pierdute».

Iar mai departe:

«Comandanţii de brigăzi îmi spun că este imposibil a se mai reîntoarce la atac cu trupele în starea în care se găseau».

Pentru aceste consideraţiuni, comandantul grupului a fost chiar nevoit a retrage armata pe linia Mangalia-Caraomer, pentru a restabilì ordinea în trupe şi a executà lucrări de întărire.

La constituirea Armatei a III-a, nu a fost luată nici o măsură în Dobrogea, privitoare la aparatul necesar în spatele trupelor de acolo, pentru a le asigurà reaprovizionarea şi evacuările.

Comandamentul grupului a însărcinat o parte din personalul armatei a III-a, de a îngrijì şi de nevoile armatei de Dobrogea. Măsura erà însă insuficientă, căci cu nouile întăriri, grupul de sud se compuneà din 15 divizii de infanterie şi 2½ de cavalerie (româneşti: 12 divizii infanterie şi 1½ de cavalerie, mai mult de jumătatea totalului general al armatei române de operaţiune).

Chiar dacă grupul de armate ar fi fost numai provizoriu, trebuià nu mai puţin luat în consideraţie, că armatele se găsiau într'o perioadă de activitate intensivă, şi că rezultatul puteà depinde şi de regulata funcţionare a tuturor organelor auxiliare ale comandamentului.

Dealtfel, un serviciu al etapelor, propriu zis, nu existà în Dobrogea, din care cauză trupele suferiau lipsuri de tot felul. La 4 Septemvrie, generalul Constantinescu Toma a fost numit comandant al tuturor serviciilor dinnapoi ale armatei de Dobrogeà şi tot odată însărcinat cu direcţia poliţiei generale, în spatele armatei.

Evacuarea răniţilor lăsând foarte mult de dorit, s'a insistat a se numì, fără întârziere, un şef al serviciului sanitar al armatei, spre a fi însărcinat cu direcţiunea şi supraveghereà serviciului sanitar.

S'a mai cerut a se sporì şi personalul medical în gările Cernavoda şi Medjidia, căci erà insuficient faţă cu cerinţele momentului.

De o importanţă vitală erà chestiunea împlinirii golurilor în oameni şi lipsurilor în echipament şi armament.

Comandamentul de căpetenie dispusese ca această foarte importantă, dar şi foarte complicată chestiune să se rezolve de către corpurile de trupă însăşi, ţinându-se în legătură directă cu părţile lor sedentare.

Pe baza acestei dispoziţii, comandanţii unităţilor de pe front considerau părţile sedentare ca singurele rezervoare la dispoziţia lor nemijlocită. Ei trimiteau, pentru împlinirea golurilor în oameni şi a lipsurilor în echipament, delegaţi cari să aducă dela părţile sedentare cele necesare, iar aceştia organizau convoiuri, cereau vagoane, pentru a face transporturile spre front.

Sistemul erà absolut nepractic. Producea întârzieri foarte dăunătoare și, între front și zona interioară, erà un du-te-vino de delegați și detașamente care nu făceau decât să stânjenească bunul mers al lucrurilor.

S'a crezut că se va micșorà răul, dispunându-se ca relațiunile dintre comandamentele, serviciile și trupele armatei active și părțile sedentare corespunzătoare să se facă ierarhic prin Marele Cuartier General și serviciile sale. S'a interzis, deaceea, în mod riguros, trupelor sau comandamentelor de treaptă inferioară, să facă cereri direct părților sedentare. In acelaș timp s'a impus ca umplerea golurilor, de orice natură, să se facă numai când comandamentele mari vor aprecià că sunt necesare. Corpurile de trupă trebuiau să se mărginească numai la efectivul de răsboiu, fără nicio rezervă. (Ordinul M. C. G. No. 20 din 4 Septemvrie).

Aceste dispozițiuni, deși stabiliau, până la un punct, o normă în ceeace privește legătura dintre părțile active și părțile sedentare, nu au rezolvat chestiunea, fiind peste seamă de complicate.

Corpurile de trupă erau lipsite de un rezervor la îndemână, din care să satisfacă la timp nevoile în oameni, cai, și material de tot felul. Erau obligate a face situațiuni de pierderi, a le înaintà ierarhic; apoi Comandamentul de armată trebuià să intervie la M. C. G., care, la rândul său, cereà Marelui Stat Major P. S. să deà ordin părților sedentare, ca să trimită oamenii necesari pentru diferite completări. Părțile sedentare aveau a face detașamente echipate și armate, spre a le trimite sub comandă, părților active. Un mecanism cât se poate de complicat. Natural, corpurile de trupă nu puteau fi satisfăcute în timp util, și deaceea numeroase reclamațiuni și corespon-

denţe fără sfârşit între marile comandamente ale părţilor active şi Marele Cuartier General.

La 8 Septemvrie, Marele Cuartier General dă ordinul No. 938, prin care modifică dispoziţiunile arătate în sensul că: cererile pentru umplerea golurilor să se facă prin Comandamentele de armată, adresându-se direct Marelui Stat Major P. S. Orice cerere în această privinţă, venită pe altă cale, erà interzisă. In cererile pentru umplerea golurilor, corpurile de trupă erau obligate să arate echipamentul cu care oamenii trebuiau prevăzuţi, arătându-se, în acelaş timp, câţi oameni trebuiau armaţi, cu ce fel de arme şi câţi fără arme.

In această dispoziţiune se porniă dela presupunerea că corpurile de trupă aveau mijlocul şi posibilitatea de a strânge şi depozità armele, muniţiunile şi echipamentul celor răniţi, căzuţi, etc., având un depozit propriu. Organizarea unor asemenea depozite cereà un personal destul de numeros, ceeace însemnà reducerea numărului combatanţilor. Serviciile dinnapoi nu erau organizate pânăla aceà dată şi erau ele înseşi insuficiente pentru nevoile armatei.

Pentru a curmà aceste dificultăţi, Comandantul armatelor de sud hotărăşte a centralizà serviciul completării golurilor şi a lipsurilor.

In acest scop se crează cu ordinul No. 142, din 16 Septemvrie «Un depozit de completare pe lângă comandamentul etapelor din Dobrogea».

Menirea acestui depozit erà:

1. Să adune, cu personalul său şi în legătură cu corpurile de trupă, materialul de răsboiu din spatele armatei, devenit disponibil dela căzuţi şi răniţi;

2. Să primească toate expediţiunile din interior: oameni, animale, armament, echipament;

3. Să satisfacă cererile corpurilor de trupă, pentru împlinirea golurilor şi lipsurilor;

4. Să dispuie în permanenţă de o rezervă de ofiţeri şi oameni, pentru ca împlinirea golurilor să se facă fără întârziere.

Pentru un început s'a fixat efectivul acestui depozit la 2.000 oameni, rămânând ca să fie sporit, după necesităţile arătate de experienţă. Incadrarea s'a hotărît a se face de ofiţerii strict necesari şi în proporţie cu efectivul depozitului.

Echiparea şi armarea oamenilor dela depozit s'a făcut cu efecte adunate în zona armatei sau cerute din interior.

La depozit, oamenii aveau a se ocupà cu instrucţia individuală şi lucrări de sapă.

Evenimentele nu au permis executarea completă a acestor dispoziţiuni, care corespundeau unei necesităţi atât de simţite, nu numai în Dobrogea, dar şi în spatele armatei a III-a[1]).

PLANUL DE OPERAŢIUNI

In urma hotărîrii din consiliul de răsboiu dela 2 Septemvrie, de a relua ofensiva cu mai multă energie, pe frontul de sud, cele două armate de pe acest front au fost, după cum am arătat, reunite sub un singur comandament.

Reuşita unei acţiuni ofensive în contra armatei bulgare

---

[1]) Această măsură a dat însă rezultatele cele mai bune la Armata a II-a care a organizat un centru de instrucţie la Ploeşti, strămutându-l, odată cu retragerea, în Moldova, la Bacău. S'a crezut greşit, că ideea creării unor asemenea depozite ne-a fost sugerată de misiunile aliate.

din Dobrogea trebuià examinată din îndoitul punct de vedere: al situaţiunii strategice generale şi al situaţiunii locale.

Este evident, că izbânda ar fi fost cu atât mai asigurată, cu cât s'ar fi întărit mai mult armatele de sud, ceeace nu se puteà face, însă, decât în detrimentul celor de nord.

Pe de altă parte, o condiţiune esenţială erà şi aceea, ca pe timpul desfăşurării acţiunii la sud, inamicul să fie oprit pe direcţiunea nord, cel puţin până la obţinerea rezultatului propus. Numai în urmă s'ar fi putut dispune, pentru alte destinaţiuni, de trupele dela sud.

Totul concurà, deci, la concluziunea, de a renunţà, cel puţin pentru câtva timp, la orice altă acţiune ofensivă, afară de cea hotărîtă pe frontul de sud, la care trebuià să fie pus în balanţă tot disponibilul. De aici decurgeà necesitatea defensivei pe frontul de nord. Ieşirile din munţi prezentau condiţiuni cât se poate de favorabile, pentru o rezistenţă prelungită, chiar în contra unor forţe superioare.

Aceste consideraţiuni ieşiau însă din cadrul atribuţiunilor comandamentului trupelor de sud, care aveà căderea să examineze chestiunea, numai din punctul de vedere al situaţiunii locale[1]).

Din acest punct de vedere, prima chestiune care se puneà, erà aceea de a se şti, dacă ofensiva puteà să aibă sorţi de izbândă, sau nu. Este drept că inamicul aveà

---

[1]) Comandamentul armatei a II-a, atât în memoriul prezentat în ziuă de 28 August, cât şi în consiliul de răsboiu dela 2 Sept. a formulat explicit părerea că ofensiva pe două fronturi erà o greşală şi că situaţia cereà ca, pe frontul de nord, să se adopte fără întârziere defensiva la ieşirea din munţi.

de partea sa superioritatea morală, cea numerică erà, însă, foarte marcat, de partea noastră.

Până la constituirea grupului de sud, informaţiunile directe asupra inamicului lăsau foarte mult de dorit.

Comandamentul frontului a recurs, deaceea, la informaţiunile indirecte şi anume, la identificările făcute de trupele aliate pe frontul Salonic.

Pe această cale, s'au putut completà informaţiunile de pe front, şi stabilì că inamicul dispuneà în Dobrogea de 73 batalioane.

Aceste forţe nu ar fi putut fi întărite decât cu cel mult 16 batalioane şi încă, problematic, dacă în timp util.

Am văzut că grupul de sud dispuneà, pentru mişcarea ofensivei, de 177 batalioane, adică mai mult decât de două ori atât.

Totuş, din cauza condiţiunilor morale, erà necesar a se combinà operaţiunile în aşà mod, încât inamicul să fie pus în necesitatea de a luptà în condiţiuni tactice cât s'ar fi putut mai defavorabile şi, în acelaş timp, ca rezultatul strategic să fie cât mai hotărîtor.

Un atac numai prin Dobrogea ar fi dus la o bătălie frontală, în contra unui inamic cu moralul ridicat, cu un material de artilerie superior şi cu ambele aripi solid sprijinite, pe Mare şi pe Dunăre.

Admiţând chiar că, mulţumită superiorităţii numerice, am fi putut aveà izbânda, rezultatul ei nu ar fi fost decât o împingere înapoi a duşmanului, care l-ar fi apropiat de ajutoarele posibile, pe câtă vreme, noi, ne-am fi depărtat de baza noastră.

Mai erà de considerat şi faptul că concentrarea tuturor forţelor noastre în Dobrogea ar fi cerut un timp excesiv de lung, din cauză că singura cale de comunicaţie erà

calea ferată simplă Feteşti—Constanţa, şi nici una pentru marşuri pe jos.

Ar fi fost, deci, un plan sărac în rezultate, acela de a îndreptà sforţarea noastră în direcţiunea cea mai tare a duşmanului.

Mult mai consiliabil erà a căutà partea vulnerabilă pentru a da lovitura hotărîtoare, şi această parte vulnerabilă nu puteà fi decât spatele inamicului, flancurile lui fiind solid protejate prin obstacole naturale.

Aceste consideraţiuni au dus la concepţiunea: de a se combinà acţiunea frontală din Dobrogea, cu un atac în spatele frontului duşman, ceeace implicà necesitatea de a trece forţele mobile ale armatei a III-a peste Dunăre, la o distanţă convenabilă de frontul de luptă din Dobrogea.

O acţiune astfel combinată şi dusă cu energie, ar fi soluţionat, în caz de reuşită, întreaga problemă dela sud.

Armata germano-bulgară, pironită în loc prin o acţiune ofensivă viguroasă a trupelor ruso-române din Dobrogea şi izbită în spate de armata a III-a, cu cel puţin 5 divizii, s'ar fi găsit într'o situaţiune, se poate zice, fără ieşire[1]).

Dacă trecerea Dunării s'ar fi putut face cu destulă precauţiune, astfel ca inamicul să nu prindă de veste la timp, o retragere în ordine, spre Bazargic, deveniâ o imposibilitate.

S'a hotărît, deaceea, pe baza acestui concept, a se trece Dunărea cu 5 divizii de infanterie ale armatei a III-a (10, 16, 18, 21 şi 22) şi o divizie de cavalerie, urmate de o divizie (a 9-a) ca rezervă.

---

[1]) A se vedeà crochiul No. 2.

Punctul de trecere a fost ales Flămânda, cam la 140 km. în spatele frontului de luptă, adică la 5—6 zile de marş, de duşman.

Mecanismul operaţiunii a fost conceput în modul următor[1]:

In ziua întâia: diviziunile a 10-a şi 21-a trec fluviul pe portiţe şi imbarcaţiuni, pentru a formà un cap de pod, ocupând localităţile: Kaia Mahele, Borisovo, Babovo şi intervalul dintre Babovo şi Breslen, cu o rezervă de un regiment din divizia 10 la Riahova.

Artileria grea şi cea de câmp, de pe malul stâng al Dunării, susţin cu focul lor aceste trupe.

După terminarea întinderii podului, artileria de câmp şi artileria grea afectată corpului V armată trec pe malul drept al Dunării, urmate de trenul de luptă al diviziilor 10 şi 21.

Pentru asigurarea aripei drepte, precum şi pentru executarea serviciului de cercetare, în afară de avioanele afectate acestui serviciu, trece pe malul drept şi o brigadă de cavalerie, îndreptându-se spre Malo-Vranovo, iar pentru ziua următoare i-se dă ca misiune distrugerea căii ferate, între Vetovo şi Cernavoda. Brigada trece pe pod, grosul diviziei de cavalerie ajunge la Flămânda.

Divizia 22, prin marş pe jos, ia locul diviziei 21 la Prundu Belu; divizia 16 pe loc.

Divizia 18 se concentrează spre Jarcaleţi şi împrejurimi.

Divizia de rezervă începe transportul.

Trenurile regimentare precum şi parcurile şi convoiurile rămân pe loc, afară de acele ale diviziei de cavalerie, care urmează divizia.

[1]) A se vedeà crochiul No. 4.

In ziua a doua: capul de pod se lărgeşte, ocupând cu divizia 10-a localităţile: Gagalea, Prosena, Tetova, iar cu divizia 21 Turksmil, Senova. Localităţile sunt imediat întărite.

Divizia I de cavalerie, începe trecerea la ora 6 dimineaţa şi să se îndrepte către Vetrovo Glojdovo.

Divizia 22-a începe trecerea, imediat în urma cavaleriei, şi se aşează între Riahovo, Bahovo, în spatele diviziei 21.

Diviziile corpului 6 armată se apropie de pod, cu divizia 16 la Jarcaleţi şi divizia 18 la Gostinul, pentru a începe trecerea în ziua următoare.

Divizia de rezervă în curs de transport.

Trenurile de luptă ajung la unităţi.

Trenurile regimentare: al diviziei 10 pe loc, iar al diviziei 22 şi 21 vine la Prundu Belu, celelalte la unităţi.

Parcurile şi convoiurile se apropie la Zboiul şi Hotarele.

In ziua a treia: divizia I cavalerie se îndreaptă către est, concentrându-se la Balbunar şi împrejurimi.

Cele 3 divizii de infanterie, trecute (10, 21 şi 22) aveau să ajungă pe linia Tatovo, Iurukler, Giuvedje, Turksmil. In acest scop, divizia 10-a rămâne pe loc la Tetova, divizia 22 înaintează dela Riahova Babovo la Iurikler, iar divizia 21 lasă o flancgardă puternică la Turksmil, iar cu grosul înaintează spre a ocupà şi întărì Giuvedje.

Divizia 18 trece Dunărea, fără artilerie, şi se adună în regiunea Makkaia.

Divizia 16 execută marş la Gostinul.

Divizia de rezervă începe debarcarea la Comana.

Trenurile de luptă la unități, afară de al diviziei 16, care rămâne la pod, spre a trece a doua zi împreună cu artileria.

Trenurile regimentare: Divizia 10 Iudelnic; Divizia 21 Iupar; Divizia 22 Cireşovo.

Parcurile şi convoiurile pe loc.

In ziua a patra: începe înaintarea spre est, cu diviziile pe două linii. In linia I-a: Divizia 10 spre Karagaia, Divizia 22 Karacadjlar, Divizia 21 Salikler cu un detaşament de flanc spre Turtucaia.

Divizia 10-a, care formează aripa dreaptă a armatei, este precedată la o zi de marş, de Divizia I cavalerie.

In linia II: Divizia 18, la Gagalea Prosena, Est de Rusciuc, iar Divizia 16 la Breslen.

Divizia de rezervă începe să îndrepte unitățile debarcate spre Prundu Belu.

Trenurile de luptă şi trenurile regimentare la unități.

Parcurile şi convoiurile se apropie de pod.

In ziua a cincea: Armata II-a, în întregime, este trecută pe malul drept al Dunării şi continuă înaintarea, având aripa dreaptă acoperită cu Divizia I Cavalerie, care trebuià să ajungă la Sungular.

Primele trei Divizii trebuiau să atingă:

Divizia 10 Kaidairkoi; Divizia 22-a Kampe; Divizia 21-a Mahantlar; Divizia 18 Rusciuk; Divizia 16 Turtucaia; Divizia de rezervă Riahovo.

In ziua a şasea: Diviziile ating:

Akadanlar, Divizia 10; Suinciuk, Divizia 22; Baltag,

Divizia 21; iar Divizia 16 la Garavan; Divizia 18 la Rusciuc şi Divizia de rezervă la Tetovo.

Frontul armatei acoperit de Divizia I Cavalerie.

In ziua a şaptea: Divizia 16 înaintează spre Silistra, iar Divizia de rezervă la Balbunar.

Diviziile din prima linie probabil iau contactul cu trupele duşmane.

In rezumat, dispoziţiunile erau astfel hotărîte ca massa principală, formată din 3 divizii de infanterie şi o divizie de cavalerie să înainteze în condiţiunile cele mai bune în spatele şi pe comunicaţiile armatei III bulgare, aflată pe frontul dobrogean.

Ocuparea Rusciucului şi Turtucaei asigură libertatea de acţiune a massei principale, pentru a cărei garantare Divizia de rezervă aveà să meargă pe urmele Diviziei 10.

Pentru acţiunea hotărîtoare, se dispuneà deci de 4 Divizii (a 16, 21, 22 şi 10) precum şi o Divizie de cavalerie; iar în linia 2-a către aripa dreaptă de Divizia de rezervă.

Combinarea acţiunii Armatei a III-a cu aceea a Armatei de Dobrogea aveà la bază următorul concept:

Armata de Dobrogea aveà să dea lovitura decisivă asupra aripei drepte duşmane, astfel încât să impuie frontului de luptă o conversiune la dreapta şi înapoi. In acest chip inamicul s'ar fi depărtat cu aripa dreaptă de Mare şi ar fi întors spatele asupra direcţiunii de înaintare a Armatei a III-a. Armata a III-a, de îndată ce s'ar fi produs efectul presiunii Armatei de Dobrogea, asupra dreptei duşmane, ar fi înclinat, cu cele trei Divizii dela

aripa dreaptă ale liniei I (Diviziile 10, 22 şi 21) împreună cu Divizia de rezervă, puţin la dreapta, căutând ca, cu extrema ei dreaptă, să înainteze în direcţiunea extremei stângi a armatei de Dobrogea[1]).

Mişcările combinate în acest mod, ale celor două armate, nu puteau lipsì de a duce la încercuirea totală a celei mai mari părţi a armatei duşmane.

Atacul Armatei de Dobrogea împotriva dreptei duşmane erà favorizat şi de împrejurarea că la această aripă se găsià divizia 25 turcă, de recentă şi slabă formaţiune.

Reuşita întregului plan cereà însă libertatea de acţiune la sud şi perfectă siguranţă pe întregul teatru de operaţiuni român, până la desnodământul ofensivei combinate a grupului de sud.

Această condiţiune însă nu a putut fi îndeplinită şi, deaceea, operaţiunea a fost întreruptă din cauza evenimentelor din Transilvania.

ORDINELE IN VEDEREA PUNERII IN EXECUTARE A OPERAŢIUNII PROIECTATE

In ziua de 4/17 Septemvrie, comandantul grupului de sud concretizează operaţiunea proiectată, prin următorul ordin:

«Pentru a pune capăt ofensivei bulgare în Dobrogea, este necesară o cooperare a armatelor a III-a şi de Dobrogea.

«Această cooperare se va puteà obţine în modul următor:

---

[1]) Vezi crochiul No. 2.

«Pe când Armata de Dobrogea va căutà să fixeze de front pe adversar, Armata a III-a va cădeà în spatele lui, trecând Dunărea în sectorul Oltenița—Giurgiu.

«Misiunea armatei de Dobrogea va fi de a întârzià înaintarea inamicului, fie profitând de întăririle existente şi de formele terenului favorabil apărării, fie dând scurte şi energice lovituri contraofensive, acolo unde situaţia le-ar face posibile, fie, înfine, dacă mersul operaţiunilor pe întregul front ar permite, dând o lovitură puternică pe dreapta adversarului, astăzi în aer.

«In toate aceste operaţiuni, armata de Dobrogea va aveà ca pivot solid, fie pentru apărare, fie pentru atac, dreapta ei, sprijinită pe Dunăre.

«Armata III-a va concentrà forţele sale pe axa Comana—Prundu Belu, şi îndată ce pregătirile de trecere vor fi terminate, va trece Dunărea, cu toate forțele sale operative, cu obiectiv general Dobrici.

«Marina va da concursul armatei a III-a».

Prin ordine speciale s'au luat următoarele măsuri:

a) Divizia 9-a a fost scoasă de pe frontul Dobrogean și trecută în linia 2-a, spre a se reconstituì, iar intervalul dintre Divizia a 2-a şi Divizia sârbă a fost umplut cu trupe din Diviziile noui sosite (12 şi 15).

Divizia a 9-a, după reconstituire, erà destinată să rămâie în rezervă şi să urmeze mişcările armatei a III-a.

b) S'a dispus a se face recunoaşteri aeriene între frontul Armatei de Dobrogea şi cel puţin linia Varna — Rusciuk.

In acelaș scop s'a ordonat a se mişcà întreaga cavalerie a armatei de Dobrogea pe flancul stâng, pentru a o împinge între Bacramdede şi ţărmul Mării și, de se

puteà, chiar în spatele armatei bulgare, ocolindu-i larg dreapta.

Comandamentul frontului de sud a cerut Marelui Cartier General să pună la dispoziţia Armatei de Dobrogea şi Divizia II-a cavalerie, care se găsià încurcată inutil în munţii de est ai Transilvaniei. Cererea nu a fost satisfăcută.

In scopul unei mai bune funcţionări a comandamentului, s'a ordonat următoarea grupare a frontului român din armata de Dobrogea:

Grupul I, compus din Diviziile 2 şi 9, sub comanda generalului Socec.

Grupul 2, compus din Diviziile 12 şi 15 sub comanda generalului Găisseanu.

Grupul 3, compus din Diviziile 5 şi 19, sub comanda generalului Hartel.

Atâta vreme cât situaţia ar fi impus menţinerea acestei grupări, comandanţii de grup urmau a fi înlocuiţi în atribuţiile lor de comandanţi de Divizii, de către ofiţerul cel mai înalt şi mai vechiu în grad din grup.

In afară de ordinul general menţionat, comandantul Armatei de Dobrogea a primit următoarele directive, la data de 12 Septemvrie:

Din comparaţiunea informaţiunilor primite dela Armata de Dobrogea, cu acelea ce ne-am putut procurà dela armata dela Salonic, rezultă cu multă probabilitate, că în faţa Armatei de Dobrogea, se găsiau următoarele trupe:

Divizia 1 bulgară întreagă (22 batalioane).

Divizia 4 bulgară întreagă (22 batalioane).

Din divizia 6 numai regimentul 35 şi 36 (8 batalioane).

Din divizia 7 numai regimentul 53 şi 54 (6 batalioane).

Din divizia 101 germană, regimentele 45 şi 56 (6 batalioane).

Divizia 25 turcă (9 batalioane).

Total 73 batalioane.

Aceste trupe ar puteà fi eventual întărite cu parte, sau cu întreaga divizie 12 în formaţiune, a cărei prezenţă în Macedonia nu s'a putut identificà, dar urmele ei nu sunt constatate însă nici în apropierea armatei bulgare din Dobrogea.

In orice caz, chiar făcând să intre în calcul şi această divizie, ceeace ar ridicà totalul forţelor adversare la 91 batalioane (socotind regimentele de noua formaţiune a trei batalioane) încă raportul de forţe între adversar şi Armata de Dobrogea este astfel încât posibilitatea unei acţiuni ofensive, a acesteia din urmă, poate fi avută în vedere în desfăşurarea ulterioară a operaţiunilor. Sorţii de izbândă ai acestei ofensive vor puteà fi, desigur, mai mari, dacă pe de o parte armata îşi va sporì soliditatea ei, printr'o reconstituire a unităţilor, care au avut de susţinut zile dearândul necurmate lupte grele, iar pe de alta, dacă inamicul ar fi împiedicat în mişcările sale, şi cu atât mai mult, dacă ar puteà fi slăbit din cauza schimbării situaţiei generale pe teatrul de operaţiuni.

Această schimbare se va produce cu siguranţă, odată cu începerea operaţiunii proiectate de a trece cu Armata III-a Dunărea la Flămânda, fie că această operaţiune ar izbutì, fie că ar trebuì să rămâie în marginile unei diversiuni ameninţătoare.

Pentru aceasta cred că îndrumarea unei operaţiuni viguroase ofensive nu trebuie să înceapă la Armata de Dobrogea, decât odată cu începerea operaţiunilor Ar-

matei a III-a, de care comandamentul Armatei de Dobrogea va fi pus la timp în cunoştinţă.

Până la această dată, care pentru un moment (11 Septemvrie) nu se poate preciză, dar care nu va fi, în nici un caz, înainte de 15 Septemvrie, va fi destul ca armata de Dobrogea să-şi menţină poziţiile actuale, să-şi reconstituiască unităţile şi să-şi disloce trupele, mai cu osebire rezervele disponibile, în vederea viitoarei acţiuni ofensive.

Această acţiune trebuie să fie astfel îndreptată, încât inamicul să fie nevoit a se depărtà cu aripa lui dreaptă de Dobrici, ceeace nu se va puteà obţine decât dacă Armata de Dobrogea va face presiunea sa principală pe aripa şi flancul drept inamic, obligându-l a pivotà cu dreapta înapoi spre Dunăre.

Este în afară de orice îndoială, că dacă prin recunoaşterile aeriene şi ale cavaleriei, s'ar dovedì în mod pozitiv că inamicul începe o retragere generală, sau numai că defalchează o parte însemnată din forţele sale, pentru a le îndreptà în întâmpinarea armatei a III-a, Armata de Dobrogea va trebuì de îndată să-şi înceapă acţiunea sa ofensivă, cu tendinţa însă necontenit de a împinge pe inamic spre sud-vest, adică spre Dunăre.

MĂSURI ŞI LUCRĂRI PREGĂTITOARE

In ziua de 3 Septemvrie comandantul grupului a constituit o comisiune, cu însărcinarea de a întocmì un program pentru lucrările pregătitoare şi de a supraveghià executarea lui.

Comisiunea a fost constituită din următorii ofiţeri:

General Văitoianu Artur, comandantul diviziei a 10-a (preşedinte);

Colonel Vernescu, comandantul artileriei grele a Armatei a III-a;

Colonelul Limburg, comandantul reg. 1 Artilerie grea

Comandor Niculescu Rizea, comandantul apărărilor fixe de pe Dunăre;

Lt.-colonel Popovici, comandantul batalionului de pontonieri;

Maior Sava N. E., şeful comunicaţiilor dela armata III-a;

Sublocotenent Niculescu Pompiliu, inginer;

Sublocotenent Teodoran, inginer.

Indată ce s'a constituit, comisiunea a întocmit programul de lucru, cuprinzând următoarele puncte:

a) Recunoaşterea punctului de trecere;

b) Executarea lucrărilor de comunicaţie ce conduc la pod;

c) Instalarea de linii telefonice şi telegrafice pentru infanterie şi mai ales pentru artilerie;

d) Materialul de trecere;

e) Procurarea materialelor necesare diferitelor lucrări;

f) Lucrări de barare, de supraveghere şi de siguranţă pentru punerea în imposibilitate de acţiune a flotei de monitoare inamice şi a minelor sale.

RECUNOAŞTEREA PUNCTULUI DE TRECERE

Pentru ca operaţiunea proiectată să-şi păstreze caracterul de surprindere, trebuià ca trecerea Dunării să se facă în apropierea frontului dobrogean.

Trebuià, însă, să fie şi destul de departe de el, pentru ca să nu poată fi stânjenită de inamic, printr'o simplă mişcare a rezervelor sale. Inamicul trebuià pus în necesitatea de a face faţă Armatei a III-a, cu trupe din in-

terior, sau cu trupe numeroase, luate de pe frontul Dobrogean şi dispuse în spatele acestuia, cu frontul răsturnat şi cu liniile de comunicaţie interceptate.

In interior, în afară de Divizia 12, dejà menţionată, Bulgarii nu mai aveau rezerve şi, deci, trebuiau să le aducă dela Salonic. Ţinând seamă de distanţa şi de disponibilul în căi ferate, erà peste putinţă ca aceste rezerve să fi putut ajunge în timp util, chiar dacă s'ar fi prins de veste de intenţiunile Armatei a III-a, înainte de a începe operaţia de trecere.

Constituirea unui front în contra Armatei a III-a, în spatele trupelor care luptau cu armata noastră din Dobrogea, cu trupe bulgare trase chiar de pe acest front, nu ar fi făcut decât să asigure izbânda atacului nostru în Dobrogea, şi, deci, reuşita completă a întregii operaţiuni.

Pe de altă parte, punctul de trecere trebuià să fie destul de aproape de forţele duşmane din Dobrogea, pentru ca sforţările concomitente ale celor două armate de sud să se sumeze nu numai în timp, ci şi în spaţiu.

Numai astfel lovitura dată de armata a III-a, după trecerea pe malul drept, ar fi putut fi de un efect prompt şi chestiunea s'ar fi lichidat repede.

In rezumat, punctul de trecere trebuià să fie cât de departe pentru ca, în prima fază, trecerea să nu fie stânjenită numai cu puţine trupe; el trebuià să fie însă destul de aproape de frontul dobrogean, pentru ca Armata a III-a, odată trecută, să ajungă în contact cu duşmanul, cu un moment mai înainte.

Ţinând seamă de aceste consideraţiuni, întrucâtva opuse, s'a hotărît ca punctul de trecere să fie între Olteniţa şi Giurgiu, în apropierea acestui din urmă oraş,

deoarece erau temeri că în Turtucaia se găsiau, la aceà dată, trupe mai numeroase inamice, care ar fi putut interveni la timp, ca să stânjenească primele operaţiuni de trecere.

RECUNOAŞTEREA[1])

Comisiunea a procedat, chiar în după amiaza zilei de 3 Septemvrie, la recunoaşterea malului Dunării, în sectorul hotărît. Recunoaşterea a fost făcută de generalul Văitoianu, colonel Vernescu, colonel Limburg şi maior Sava.

Colonelii Vernescu şi Limburg au recunoscut terenul în special din punctul de vedere al poziţiunilor cele mai convenabile pentru instalarea bateriilor grele.

Generalul Văitoianu, împreună cu maiorul Sava, au parcurs Ostrovul Coreia şi Ostrovul Lung, examinând atât ţărmul Dunării de partea noastră, cât şi ţărmul opus, completând observaţiunile ce puteau face din depărtare, cu informaţiuni culese dela locuitori.

Ţărmul nostru a fost studiat în amănunt, din punctul de vedere al formei escarpamentelor, al părţilor accesibile şi neaccesibile, văzute sau mascate, al legăturilor cu drumurile care scoboară la aceste ostroave, etc., etc.

Rezultatul acestui examen a fost, că punctul din dreptul Flămândei erà cel mai indicat pentru trecerea Dunării, pentru următoarele motive:

a) Dunărea, în acest punct, are o lărgime numai de aproximativ 900 m., faţă de lărgimea de un km., sau chiar peste un km. lărgime, din alte părţi vecine;

---

[1]) A se vedeà crochiul No. 5.

b) Țărmul Dunării, în acest punct, nu prezentà escarpamente, ci din contra, un taluz relativ dulce;

c) In acest punct portițele puteau fi construite în canalul din dosul ziselor ostroave, la adăpost de vederea și de tirul direct al inamicului, și în urmă puteau fi scurse cu uşurință şi aşezate la locul lor, în axa podului, cu ajutorul şalupelor remorchere;

d) Punctul ales erà şi cel mai apropiat de Prundu Belu, ceeace înlesnià foarte mult construirea în scurtă vreme a unei şosele solide. Această condițiune erà esențială, față cu circulația mare ce urmà să aibă loc, odată începută afluirea trupelor spre pod. O şosea mai lungă ar fi cerut un timp, de sigur, mai lung;

e) Țărmul stâng al Dunării, în punctul ales, erà favorabil construirii podului, care implicà transportarea materialului necesar construirii podului, sau reparațiunilor în caz de avarii.

Avantajelor enumerate se opuneà un inconvenient însemnat, acela că porțiunea de teren din spatele punctului ales este inundabil pe timpul ploilor îndelungate de toamnă. Nu numai atât, dar şi aici, ca în orice altă parte a regiunii danubiene, totdeauna când în susul Dunării ploile țin mai multe zile dearândul, nivelul apelor se ridică foarte repede şi simțitor.

La punctul Flămânda, pe întreaga regiune traversată de drumul care leagă malul Dunării cu terasa danubiană, și pe care urmà a se construì şoseaua, terenul se acoperă cu o pânză de apă de 0.30—0.70 cm. adâncime.

Comisiunea a contat însă,pe menținerea timpului frumos iar pe de altă parte, în punctele mai rele, adică în depresiuni, a hotărît a se construì şoseaua în umplutură, cu fascine și gabioane, și a se căptuşì solid taluzurile umpluturii.

Intre terasa danubiană şi albia fluviului, aproape toată fâşia de teren este presărată cu bălţi, smârcuri şi pâraie mocirloase, ceeace face ca comunicaţiile pe ea să fie rare şi nu permanent accesibile.

Intre punctul ales de trecere (Flămânda) şi satele de pe margini, pe terasa Dunăreană, existau următoarele drumuri de care:

a) Prundu-Belu—Flămânda;

b) Pueni—Flămânda;

c) Pietrele Gostinului—Flămânda.

Aceste drumuri urmau părţile cele mai ridicate ale regiunii, având podeţe slabe şi rudimentare, care nu permiteau circulaţiunea cu încărcături grele. Nici urmă de pietriş aşternut pe drumuri.

Trebuià făcut, deci, totul din nou, pentru a se asigurà circulaţiunea în condiţiuni corespunzătoare nevoilor armatei.

Comisiunea a delegat pe inginerul maior Sava, ca împreună cu inginerii sublocot. Teodoran şi sublocotenentul Protopopescu să se ocupe cu îmbunătăţirea şi transformarea comunicaţiilor existente, pentru a le face accesibile trupelor şi materialului armatei.

Munca depusă a dat rezultate mulţumitoare, căci în ziua de 16 Septemvrie şoseaua Prundu-Belu—Flămânda erà gata, împietruită şi bătută cu compresoarele cu aburi aduse din Capitală. Podurile, unele au fost construite din nou, altele consolidate; s'au făcut depozite de rezervă de material lemnos la poduri şi podeţe; s'a depozitat prundiş, în grămezi dealungul drumului; s'au instalat lămpi de iluminat, aşezate pe dreapta drumului, cu lumini numai spre ţărmul român, etc.

Intr'un cuvânt, s'au executat toate lucrările pentru ca circulaţia să se facă în bune condiţiuni şi să nu sufere întrerupere îndelungată, din cauza unor eventuale stricăciuni.

Paralel cu construirea şoselei principale, s'a reparat şi drumul Gostinului—Flămânda, iar pentru a asigurà o bună şi continuă circulaţie, în cazul când şoseaua principală ar fi fost întreruptă în vreun punct, s'a reparat drumul Puieni—Flămânda.

Prin aceste lucrări, accesul la punctul trecerii se asigurà în condiţiuni satisfăcătoare.

INSTALAREA LINIILOR TELEFONICE ŞI TELEGRAFICE

Pe lângă legăturile telefonice existente, între Flămânda, Prundu-Belu şi Gostinul—Pietrele, comisiunea a dispus să se instaleze un fir telegrafic şi un fir telefonic, cu dublu circuit, între Flămânda şi Prundu-Belu (Cartierul corpului V armată), precum şi cu staţiunea Comana, unde trebuià să se stabilească postul de comandă al Armatei a III-a.

Materialul necesar a fost adus din depozitele militare, precum şi din acelea ale direcţiunii P. T. T.

Pentru legătura cu malul drept, după trecerea trupelor, s'a dispus a se aduce un cablu de fluviu la Flămânda.

Toate bateriile grele, instalate pentru protecţiunea trecerii, s'au legat prin fire telefonice, cu comandamentul artileriei grele, la bateria Nord Flămânda.

MATERIALUL DE TRECERE

Pentru trecerea Dunării erà nevoie: de imbarcaţiuni şi de materialul necesar construirii unui pod militar.

a) Pentru imbarcaţiuni, comisiunea a opinat, că este nevoie a se aduce toate bărcile şi luntrile de pescari sau

cel puţin un minimum de 1000 bucăţi. In acest scop s'a intervenit, prin Marele Cartier General, la administraţia pescăriilor statului, ca să se trimită bărcile şi luntrile mari de pescari, care se aflau împrăştiate în diferite localităţi din Delta şi din lungul Dunării.

Din diferite cauze, nu s'a putut aduce decât 250 dube. Ele au fost transportate cu trenul până la gara Comana, iar de acì cu căruţele la Dunăre. A rămas ca restul materialului de trecere să se dea de către batalionul de pontonieri, din pontoanele ce serveau la construirea podului.

b) Pentru construirea podului militar s'a dispus aducerea batalionului de pontonieri de fluviu, de sub comanda lt.-colonel Popovici, cu tot materialul necesar podului. Batalionul a fost adus cu trenul dela Brăila la gara Băneasa, pe linia Bucureşti—Giurgiu, iar de acì cu căruţele la punctul de trecere.

Materialul a fost adăpostit în spatele ostrovului Coreia şi, în urmă, a fost scurs la punctul fixat, pentru construirea portiţelor.

Pentru mânuirea materialului de poduri s'a pus la dispoziţia comandantului de pontonieri: o companie cu materialul de poduri uşoare, precum şi compania I pontonieri, dela Hârşova, fără material.

Pentru remorcarea dubelor şi manevrarea portiţelor, s'a cerut Marelui Cartier General să dispuie trimiterea a două remorchere sau a unui remorcher şi o şalupă (Şalupa Dunărea dela Olteniţa), unde se găseau adăpostite, în dreptul gurii Argeşului.

APĂRARE AERIANĂ

Ca mijloace aeriene, Marele Cartier General a pus la dispoziţia grupului armatelor de sud două aeroplane de luptă.

Comandamentul grupului a adus la cunoştinţa M. C. G. că una din cauzele de căpetenie, pentru care armata de Dobrogea nu puteà oprì înaintarea armatei duşmane, erà eficacitatea focului artileriei grele ale acesteia, mulţumită regulării tragerii cu ajutorul avioanelor.

Deoarece, cu materialul nostru, nu puteam reduce la tăcere gurile de foc de calibru superior ale inamicului, singurul mijloc de a le paralizà eficacitatea erà de a le face imposibilă regularea tragerii. In acest scop, se cereà a se pune la dispoziţia armatei de Dobrogea, în timpul cel mai scurt posibil, o puternică escadrilă de avioane de luptă, a cărei misiune să fie atacul oricărui mijloc de observaţiuni aeriene al inamicului, pentru reperarea tirului artileriei de calibru mare.

In urma acestei intervenţiuni, Marele Cartier General a dat ordin corpului de aviaţie, ca maiorul Rujinski, cu toate aparatele aflate la Pipera, să se puie la dispoziţia armatelor de sud.

Situaţia avioanelor, la data de 4 Septemvrie, erà:

1. La dispoziția armatei de Dobrogea, escadrila dela Medjidia comupsă din:

2 aparate Newport, de luptă;

1 Candron pentru regularea tragerii artileriri;

1 M. F. și 1 H. F. S. pentru recunoașteri și eventual pentru regularea tragerii artileriei.

Total: 6 aparate.

Armata de Dobrogea a primit ordine să formeze, cu toate aeroplanele, o escadrilă cu misiunea de a atacà orice aparat aerian ce ar întrebuinţà inamicul pentru regularea tragerii gurilor sale de foc.

In afară de aceste aparate, corpul de aviaţie mai puteà pune la dispoziția grupului de sud următoarele aparate:

a) 2 Voisin cu mitraliere, care puteau fi întrebuinţate pentru recunoaşterea şi regularea de tragere, iar la nevoie şi pentru luptă;

b) 1 Newport de luptă cu mitraliere;

c) 2 F. cu motor Renault 130 cai, venite cu ofiţeri francezi dela Salonic. Acestea se puteau întrebuinţà ca aparate pentru recunoaşteri strategice şi pentru luptă;

d) 1 Newport de luptă.

Total 6 aparate.

După cum se vede, forţa noastră aeriană erà foarte slabă şi, din această cauză, escadrilele inamice, care erau mult mai puternice şi înzestrate cu aparate mult superioare, din punct de vedere tehnic, puteau face dese şi lesnicioase incursiuni în spatele armatei din Dobrogea şi asupra Capitalei.

In vederea operaţiunilor ulterioare s'a dispus, în orice caz:

1. Concentrarea la Dadilov a tuturor aparatelor disponibile pe stânga Dunării, spre a le aveà la îndemână, atât pentru executarea recunoaşterilor şi regularea tragerii artileriei, cât şi pentru a executà barajul aerian, menit să împiedice incursiunile avioanelor inamice, făcute fie spre a recunoaşte, fie pentru a bombardà Capitala.

2. Să se stabilească legătura telefonică, între centrul Dadilov şi punctele Giurgiu—Tabanu.

3. Regimentele de artilerie, să trimită trei ofiţeri brevetaţi de Stat Major, destinaţi pentru regularea tragerii artileriei.

4. Să se instaleze, la punctul de trecere, o baterie Deport.

5. Să se execute incursiuni de bombardare, asupra centrului de aviaţie inamică, dela Rasgrad.

Pentru a da mai multă tărie escadrilei de luptă, s'a cerut armatei din Dobrogea să trimită trei aparate Newport la Dadilov

RECUNOAŞTERI AERIENE

Deşi s'au luat dispoziţiuni, în limitele mijloacelor disponibile, pentru apărarea prin lupte aeriene, totuş întrebuinţarea de căpetenie a aviaţiei noastre, din cauza slăbiciunii ei numerice şi tehnice, rămâneà serviciul de recunoaştere.

In afară de trupele inamice identificate pe frontul Dobrogei şi pe frontul Salonic, erà nevoie a se şti ce forţe se găsiau în apropierea punctului de trecere, precum şi disponibilul din spatele frontului Dobrogei, care ar fi putut să fie întrebuinţat pentru a stânjenì, în timp util, operaţiunile noastre de trecere, în faza critică.

In acest scop s'a dispus ca:

Intre 16 şi 17 Septemvrie, atât aviaţia armatei de Dobrogea, cât şi aceà afectată armateia III-a, să facă zilnic recunoaşteri peste Dunăre, spre a se vedeà dacă, în spatele armatei inamice din Dobrogea, până la 20—30 km. dincolo de linia Rusciuk—Rasgrad—Varna, se descopereau bivuacuri sau mişcări de trupă inamice.

Rezultatul a opt recunoaşteri, în toate direcţiunile, a fost că, pe o rază de peste 30 km., nu se semnalà nici o mişcare serioasă de trupe. Un bivuac, pentru 1—2 batalioane, a fost semnalat pe şoseaua Rusciuk—Turtucaia, de către una din recunoaşteri, iar o alta semnalează, de asemenea, o coloană în marş în spre Turtucaia.

Totul permiteà a se conchide, mulţumită rezultatului obţinut prin recunoaşterile făcute, că până în ajunul începerii operaţiunilor, nici o contra măsură nu a fost luată

de inamic, şi deci, că el ignorà cu desăvârşire, ceeace se petreceà la Flămânda.

ARTILERIA GREA

La 4 Septemvrie, grupul armatelor de sud dispuneà de următoarele unităţi de artilerie grea:

a) *La Armata de Dobrogea*:

3 baterii de 105 mm., care se găseau în zona armatei.

1 baterie de 105 mm. obuziere, în curs de debarcare la gara Mircea-Vodă.

Marele Cartier General a dispus ca aceste baterii româneşti să formeze, împreună cu bateriile ruseşti, o singură grupare de artilerie grea, sub comanda colonelului Eremia Gheorghe.

Artileria grea rusă constà, la aceà epocă, din două baterii grele, una de 150 mm., tunuri lungi, şi o baterie obuziere de 150 mm. Ambele se găsiau la Cernavoda şi nu aveau atelage: S'a ordonat să se rechiziţioneze şi să se înjuge boi.

Ruşii aşteptau să le mai sosească artilerie grea, care a şi sosit până la trecerea dela Flămânda.

b) *Armata a III-a*:

4 baterii de 150 mm., din care două baterii numai cu câte 3 tunuri.

1 baterie de 150 mm. Md. 85.

1 baterie de 210 mm.

2 baterii de 150 mm. obuziere grele.

1 baterie de 210 mm. mortiere.

Total: 9 baterii cu 35 tunuri, 8 obuziere şi 4 mortiere.

In afară de aceste guri de foc, se mai pregăteau în diferite localităţi şi erau gata:

1. Regimentul 4 artilerie grea, compus din două divizioane.

1 divizion de 3 baterii a 4 tunuri de 120 mm. lungi, 12 tunuri, 1 divizion de 3 baterii a 4 tunuri de 120 mm. scurte, 12 tunuri;

2. 1 secţie de obuziere de 120 mm.

3. 2 baterii de obuziere de 120 mm., scoase din cupole, fiecare baterie a 6 piese. Total 12 obuziere.

In fine, M. C. G. a mai pus la dispoziţia grupului de armate încă 3 baterii de 120 lungi franceze, 2 baterii de obuziere 210 şi o baterie Deport.

Bateriile grele ale armatei a III-a se găsiau repartizate dela începutul operaţiunilor în lungul Dunării, în modul următor:

Un grup de 6 baterii (4 de 105 mm.) 1 de obuziere 150 mm. şi 1 de 210 mm. la Frăţeşti—Giurgiu.

Un grup de 2 baterii (1 de 150 mm. Md. 85) şi 1 de obuziere de 150 mm. la Chirnogi—Olteniţa rurală, 1 baterie de 210 mm. în fortul Leordeni

In faţa ostrovului Cârneciu-Ghioslogenia se găsiau două baterii de coastă, a câte 4 tunuri St. Chamond, una de 120 mm. şi alta de 75 mm., pentru apărarea fluviului.

Bateriile erau deservite de marinari şi fixate în beton.

Colonelul Vernescu, comandantul artileriri grele a armatei a III-a, împreună cu Colonelul Limburg, cari făceau parte din comisiunea pentru pregătirea mijloacelor de trecere, au recunoscut şi fixat pe teren, locul bateriilor grele, destinate pentru protejarea podului şi a trecrəii pe imbarcaţiuni şi anume[1]):

---

[1]) A se vedeà crochiul No. 6.

Bateria No. 1, de 105, Est de Flămânda, între sat şi cota 15.

Bateria No. 2, de 105, doi km. nord de Flămânda.

Bateria No. 3, de 105, cinci km. vest de Flămânda.

Bateria No. 4, o baterie şi o secţie de 120 mm. franceze, la cota 15, în dreptul colţului vest al ostrovului Lung.

Bateria No. 5 obuziere grele, între cota 18 (1 km. nord de pădurea Enichioi) şi cota 15 (1 km. nord de km. 460).

Fiecare baterie aveà o zonă normală şi o zonă eventuală de bătut (a se vedeà crochiul).

In fiecare din zonele normale ale bateriilor, se puteà suprapune focul a cel puţin două baterii; terenul permiteà aceasta. Gurile de foc au fost aşezate astfel, încât să se poată utilizà maximum bătăii.

Pentru apărarea aeriană, s'au aşezat câte două tunuri Deport de ambele părţi ale drumului ce duce la pod, cam la cotele 16 şi 17 N. E. şi N. V. de Flămânda.

APĂRĂRILE SUB APĂ

Lucrările executate pentru a barà Dunărea, în vederea trecerii dela Flămânda, nu au fost decât continuarea aplicării planului general de apărare sub apă al Dunării, al cărui scop erà distrugerea sau blocarea flotei inamice, plan aprobat de Marele Stat Major, înainte de răsboiu. Insărcinat cu aceste lucrări a fost Comandorul Niculescu-Rizea.

Toată flota inamică fiind concentrată în canalul Persina, unde se refugiase încă dela 16 August 1916, s'au luat măsuri a se barà ieşirea din canal, spre a rămâneà noi stăpâni pe Dunăre, asigurând prin aceasta, protecţiunea podului ce urmà să se construească.

In acest scop s'au luat următoarele măsuri complementare:

1. S'a mărit numărul staţiunilor de mină de curent şi al barajelor de torpile între Zimnicea şi Giurgiu, spre a aruncà şi torpile la trecerea vaselor inamice.

S'a mai instalat, în ziua de 11 Septemvrie, un post de mine de curent la Malul Roşu, spre a fi aruncate pe la coada ostrovului Mocanu.

2. S'a organizat baraje de mine la Mecica, Cinghineaua şi Petroşani. In timpul executării barajelor dela Mecica şi Petroşani, din cauza defectuozităţii materialului, care erà imaginat şi fabricat în ţară, au avut loc explozii premature de mine, omorînd ofiţeri şi trupă.

Barajul dela Cinghineaua nu a putut fi instalat la vreme, din cauză că convoiul cu materialul necesar nu a ajuns la destinaţie decât în noaptea de 18 Septemvrie, foarte târziu.

Timpul extrem de urît (ploaie torenţială şi furtună) precum şi oboseala oamenilor au împiedicat chiar descărcarea materialului din căruţe, până la ziuă.

Bararea Dunării la Tabanu, 14 km. mai sus de pod, s'a făcut prin înnecarea unui şlep de-a curmezişul în canalul navigabil, operaţiune care s'a făcut în ziua de 10 Septemvrie, de Sublocotenentul Atanasiu.

Din cauză că apele Dunării, până la 18 Septemvrie, erau scăzute aproape de etiaj, canalul erà ca şi închis pentru trecerea vaselor mari, iar pentru a împiedicà strecurarea pe lângă el a vaselor uşoare (şalupe şi vedete) s'a dispus instalarea unei baterii de 150 mm. şi una de 75 mm. în punctul Gostin.

In rezumat, Dunărea a fost barată prin minare. Două din baraje nu au reuşit complet, din cauza defectuosi-

tăţii materialului. Drumul navigabil s'a barat prin obstrucţiuni din punctul Tabanu.

Toate barajele şi punctul obstruat au fost protejate de baterii.

5. Pentru protecţia podului, contra minelor de curent, s'a dispus a se instalà, odată cu întinderea lui, stăvilare şi aparate de pescuire.

Acest material a fost transportat în ziua de 17 Septemvrie în ostrovul Coreia, însărcinându-se Lt. Dumitrescu cu executarea lucrărilor, care urmau să înceapă imediat după trecerea trupelor cu lotcile, şi începerea construirii podului.

INSTRUCŢIUNI COMPLIMENTARE

In vederea executării trecerii Dunării, Armata a III-a a primit următoarele instrucţiuni complimentare, prin care se dădeà soluţiuni diferitelor chestiuni de detaliu:

Trecerea Dunării se va executà:

1. *Prin imbarcaţiuni*, în următoarele 4 puncte:

a) In dosul ostrovului Lung la km. 470; debarcarea la 4 km. vest de satul Riahovo;

b) In dosul ostrovului Lung la km. 465; debarcarea în dreptul cotei 23 de pe malul bulgar;

c) In dosul ostrovului Coreia; debarcarea în dreptul cotei 23 de pe malul bulgar;

d) Pe ţărmul stâng al Dunării, la km. 460; debarcarea la 1 km. vest Riahovo.

2. *Pe podul de vase*: Podul se va construì la est de coada Ostrovului Coreia şi cota 23 de pe ţărmul bulgar.

3. Imbarcarea se va face către orele 4, în aşà fel, încât debuşarea în Dunărea mare să se facă simultan.

Pentru îmbarcaţiuni se vor întrebuinţà bărcile şi pontoanele ce vor fi grupate în aceste puncte, îmbarcându-se numai numărul de oameni hotărît de Comandantul Batalionului de Pontonieri.

4. Inapoia fiecărui punct de îmbarcare şi în pădure, comandantul batalionului de Pontonieri va stabilì câte o piaţă de adunare, în vederea îmbarcării, unde vor fi organizate rampele de acces. Se vor indicà drumurile ce duc la pieţe. In stabilirea acestor pieţe, se va ţine seamă că unei companii de infanterie îi trebuie un front de 200 metri pentru îmbarcare. Piaţa va fi însemnată cu ţăruşi înalţi de 1 metru şi cojiţi, ca să se vadă lemnul, iar drumul către aceste pieţe va fi jalonat, ca să poată fi găsit cu înlesnire, chiar noaptea. Comandanţii de brigade şi de regimente vor recunoaşte din vreme aceste drumuri şi pieţe.

5. Fiecare eşalon de trecere pe bărci şi pontoane va fi format din infanterie cu mitraliere şi câte unul din tunurile de 53 mm. De fiecare batalion se va lua şi câte un cheson cu muniţiuni.

6. Pe măsură ce eşaloanele vor sosì pe pieţele de îmbarcare, vor dispune unităţile lor pe grupe de îmbarcare, care se vor îmbarcà după ordinele Comandantului batalionului de pionieri.

Mitralierele se vor da jos de pe samare, iar caii se vor grupà la regimentul de artilerie, cu care vor trece a doua zi pe pod.

Cutiile cu muniţiunea necesară se vor luà după samare şi se vor aşezà lângă mitraliere.

Bateriile de 53 mm. vor deshămà caii şi îi vor duce la trenul de luptă al Diviziei cu care vor trece podul a doua zi.

In primul eşalon de trecere se vor luà:

a) Mitralierele unităţilor de infanterie, care s'au îmbarcat. Ele vor fi purtate de oameni;

b) Două tunuri de 53 mm. cu muniţia lor încărcate pe cărucior. Atât tunurile cât şi cărucioarele lor cu muniţie, vor fi trase de servanţi, iar la neajungere se vor da oameni dela regimentele de infanterie îmbarcate.

7. Odată îmbarcarea terminată, va începe navigarea, astfel ca debuşarea în Dunărea mare să se facă deodată. Vasele vor navigà în coloană de vase, la distanţe de 10 metri, astfel ca trecerea să fie continuă. Fiecare eşalon va fi însoţit de mai multe vase goale, pentru salvare. Răniţii vor fi lăsaţi în bărci, pentru a fi aduşi la malul românesc, odată cu bărcile goale.

Tăcerea cea mai mare trebuie să domnească, atât pe timpul îmbarcării, cât şi pe timpul navigaţiei, până la punerea piciorului pe pământul duşmanului.

Dacă, pe timpul navigaţiei, inamicul va deschide focul asupra bărcilor şi pontoanelor, oamenii vor fi opriţi în mod riguros de a face uz de arme, până la debarcare, ştiut fiind că Comandamentul a hotărît ca un regiment de infanterie, 6 baterii de 75 mm. şi 5 baterii de artilerie grea să susţină şi protejeze navigarea acestor bărci şi pontoane şi să copleşească, cu focurile lor, pe inamic, pentru a-l reduce la tăcere.

8. Trupele sosite pe malul opus, la locurile fixate dinainte, vor începe debarcarea după instrucţiunile primite dela comandamentul batalionului de pontonieri.

9. După ce debarcarea unui eşalon s'a terminat, toate vasele se vor întoarce la malul românesc, la punctele hotărîte de comandantul batalionului de pontonieri, spre a servì la alte îmbarcări.

10. Odată cu trecerea pe îmbarcaţiuni a trupelor ho-

tărîte, batalionul de pontonieri va începe întinderea podului, iar serviciul apărării sub apă va întinde apărările de protecţie ale podului (stăvilare şi plasa de pescuire a minelor de curent).

11. De îndată ce podul va fi dat circulaţiei, se va începe trecerea de trupe, în ordinea stabilită prin ordinul de operaţie şi se va continuà fără întrerupere.

Comandamentul Corpului V de armată, prin ofiţerii de stat major, nu va permite să se angajeze pe şoseaua Prundu-Belu—Flămânda decât unităţile în ordinea lor de trecere. Nici o unitate nu poate să se angajeze pe această şosea decât în coadă şi la distanţă hotărîtă de unitatea care trebuie să o preceadă. La capul podului, comandamentele de Divizii, pe rând, vor supraveghià trecerea în ordinea prescrisă unităţilor din Diviziile lor.

Pretorii Diviziilor vor supraveghià circulaţia pe şoselele care duc la Prundu-Belu.

EVACUAREA RĂNIŢILOR

Corpul V armată aveà să se găsească în o situaţie deosebit de grea, deoarece două divizii ale sale trebuiau să treacă pe îmbarcaţiuni, iar trenurile de luptă şi artilerie trebuiau să treacă mai târziu pe pod. Criza aveà să dureze deci dela trecerea primelor bărci, până la sosirea ambulanţelor pe malul drept al Dunării.

Pentru a face faţă acestei situaţiuni, corpul de armată a ordonat următoarele:

1. *Ambulanţele corpurilor de trupă* care vor trece pe îmbarcaţiuni, se vor adunà pe malul stâng al Dunării, împrejurul următoarelor puncte:

Cota 470, cota 465, în spatele ostrovului Corea, în

pădurea Călugărului şi împrejurul cotei 460. Comandantul trupei respective va hotărî pe unul din medicii corpului şi o treime din sanitarii cari vor rămâne la trăsura de ambulanţă. Ceilalţi medici şi două treimi din personalul sanitar vor luà materialul necesar şi vor trece Dunărea formând posturi de prim ajutor, în apropierea punctului de debarcare.

2. *Ambulanţele Divizionare.* Ambulanţele Diviziilor 10 şi 21 mai puţin câte o secţie, vor staţionà la Nord de Jarcaleţi. Din ambulanţa diviziei 10 se va trimite o secţie la Nord de Flămânda, în pădurea dela Sudul gârlei Gomosca; iar din ambulanţa Diviziei 21 se va trimite o secţie, care se va instalà la Nord de Gostinul. Coloanele de brancardieri se vor trimite cu secţiile să ajute şi să completeze posturile de prim ajutor, rămase pe malul stâng al Dunării, cu care vor sta în strânsă legătură.

3. *Evacuarea răniţilor.* Posturile de prim ajutor, instalate pe malul drept al Dunării, vor trimite răniţii lor pe imbarcaţiuni la posturile regimentare rămase pe stânga Dunării, iar de aici, răniţii vor fi îndreptaţi către ambulanţele divizionare, de unde evacuarea se va face de preferinţă către semispitalul de evacuare No. 6, dela Comana.

Medicul şef al Diviziei 10, sau un delegat al său, împreună cu un ofiţer de stat major, vor fixà posturi de prim ajutor în apropierea punctelor unde sosesc bărcile goale şi pe malul stâng al Dunării.

HRĂNIREA TRUPELOR

S'a hotărît ca trupele trecute pe malul drept al Dunării să consume, în prima zi, hrană ordinară dela sacul de

merinde, iar în zilele următoare să se hrănească, în principiu, dela locuitori şi numai la nevoie să se recurgă la cele 2 zile de hrană de rezervă, pe care oamenii trebuiau să le ia asupra lor.

Trenurile regimentare ale Diviziilor 10 şi 21 aveau să sosească la unităţi în ziua a 3-a de trecere, dată dela care puteà începe aprovizionarea normală a trupelor.

Trenurile regimentare urmau să se aprovizioneze dela coloanele de subsistenţă ale Diviziilor, din care câte o secţie trebuià să treacă odată cu trenul regimentar, în ziua a treia, iar celelalte secţiuni urmau să înceapă trecerea în ziua a 6-a.

MĂSURI PENTRU PROTECŢIA IMEDIATĂ A TRECERII

In afară de cele 5 baterii de artilerie grea, instalate pe poziţiunile arătate, pentru protecţia imediată a trecerii s'a mai format un detaşament compus din:

Regimentul 50 infanterie.

1 divizion de 2 baterii din regimentul 11 Artilerie.

1 divizion de 3 baterii din regimentul 3 obuziere.

1 secţie de proiectoare, pusă sub comanda unui ofiţer.

Acest detaşament de protecţie trebuià să se găsească în ziua de 17 Septemvrie, ora 6 dimineaţa, în pădurea dela N. satului Flămânda. In timpul zilei, ofiţerii aveau a face recunoaşterile necesare, asupra malului bulgar şi asupra sectoarelor destinate a fi ocupate de fiecare unitate.

Sectorul de protecţiuni erà dela cota 20 (pădurea Zlatei) şi până la Leapşa lui Manea (Nord ostrovul Blendu).

Artileria de câmp urmà să se instaleze:

a) 1 baterie de 75 mm. din regimentul 11 artilerie şi 1 baterie din regimentul 3 obuziere, în faţa satului Tabanu, având ca obiectiv acest sat şi eventual trupele ce ar venì dela est.

b) 1 baterie de 75 mm. şi o baterie de obuziere din aceleaşi regimente între km. 465 şi Ostrovul Coreia, având ca obiectiv liziera de Nord a satului Riahovo şi dela sudul acestei localităţi.

c) 1 baterie de 75 mm. şi o baterie de obuziere, tot din acelaş regiment, la km. 460, având ca obiectiv liziera de Nord a satului Riahovo şi terenul la sud de această localitate, precum şi trupele ce eventual ar venì dela Nord.

Infanteria urmà să se dispue în modul următor:

Regimentul 50 infanterie trebuià să treacă în ostroavele Lungu şi Coreia, cu luntrile şi pontoanele ce se găsesc adunate în apropiere de km. 465 şi să se instaleze în sectoarele recunoscute de ofiţerii lor, executând lucrări de sapă pe liziera de sud a acestor ostroave.

Trupele nu aveau voie să tragă nici un foc de armă sau de tun, până în momentul începerii trecerii de către trupele noastre şi chiar atunci numai în cazul când inamicul ar opune rezistenţă la trecere.

LEGĂTURA INTRE INFANTERIE ŞI ARTILERIE PE TIMPUL TRECERII DUNĂRII

Primele eşaloane de infanterie după îmbarcare şi pornire pe apă, îndată după intrarea în Dunărea mare, aveau instrucţiuni a face semnale cu felinare înapoi spre malul românesc, unde se găsiau observatorii artileriei de câmp. Aceste semnale erau:

1. Arătarea unui singur felinar (lumină) însemnează începerea focului;

2. Arătarea a două felinare (în fiecare mână câte un felinar aprins) însemnează încetarea focului artileriei de câmp.

Aceste semnale trebuiau să se dea numai din barca în care se găsià comandantul regimentului.

La primirea semnalului de începerea focului, toată artileria de câmp trebuià să deschidă foçul; iar începerea tragerii de către artileria de câmp, serveà de semnal că şi artileria grea să înceapă focul.

Ambele artilerii aveau a trage cu intensitate 30 minute asupra satului Riahovo, viilor dintre Babovo şi Riahovo, precum şi asupra malului Dunării la vest de Riahovo până la N. V. de satul Kasikler.

După 30 de minute, artileria de câmp trebuià să înceteze focul, iar artileria grea să lungească tragerea şi să bată pe zone succesive:

a) Zona Kasikler-Slivopole-Sarnubeskioi şi în special flancurile diviziei.

b) Intre Tabanu, la Vest şi Sud Babovo, la Est, până la limita maximă a bătăiei tunurilor.

II

EXECUŢIUNEA

STAREA MORALĂ

In ziua de 16 Septemvrie, comandantul grupului a întrunit în comuna Colibaşi pe toţi comandanţii, dela cei de regiment în sus, ai armatei a III-a.

Intr'o scurtă conferinţă s'a făcut expunerea situaţiunii forţelor celor două părţi adverse pe frontul de sud, s'a explicat importanţa acţiunii armatei a III-a şi s'a schiţat, în trăsături generale, modul cum se va desfăşurà această acţiune.

Conferinţa, ascultată cu o atenţiune religioasă, a deşteptat un entuziasm de nedescris. Toţi ardeau de dorinţa de a şterge, printr'o victorie strălucită, impresiunea produsă de evenimentele din ultimele zile ale lui August.

Increderea în izbândă erà generală şi ea se bazà mai cu seamă pe încrederea reciprocă şi nemărginită dintre comandant şi comandaţi.

Acelaş spirit domnià şi în trupă. Moralul erà în general foarte ridicat şi toţi erau nerăbdători să se vadă pe dreapta Dunării.

Faptul că duşmanul nu a putut simţì pregătirile noastre şi deci convingerea dejà răspândită în trupe, că el va fi luat prin surprindere a contribuit incontestabil, foarte mult, la crearea acestei atmosfere de entuziasm, premergătoare victoriilor.

In ziua de 17 Septemvrie, comandantul frontului de sud a mers personal la M. C. G. unde a expus în detaliu proiectul desvoltării operaţiunilor, arătând că lucrările pregătitoare erau terminate şi că, deci, operaţiunile puteau începe a doua zi, 18 Septemvrie.

Comandamentul de căpetenie a încuviinţat în întregime, fără nici o modificare sau rezervă, dispoziţiunile hotărîte de comandamentul frontului şi a aprobat ca operaţiunile să înceapă, după cum erà stabilit, în dimineaţa zilei de 18[1]).

S'a hotărît, cu această ocaziune, ca M. C. G. să dea ordinele necesare, pentru pregătirea întinderii unui al doilea pod la Silistra.

Cu înaintarea operaţiunilor, comunicaţiunea prin podul dela Flămânda ar fi devenit prea lungă. Podul însă trebuià menţinut acolo în vederea operaţiunilor ulterioare.

---

[1]) Este foarte important a se notà aici, că la aceà dată de 17/30 Septemvrie armatele noastre din Transilvania luaseră contact dejà cu grosul armatei a IX germane — general Falkenheyn şi începuse a simţi presiunea ei — Armata I suferise deja serioase înfrângeri, iar în zilele de 22 şi 23 Armata a II-a a fost pusă în completă desorganizare.

Cu alte cuvinte, M. C. G. încuviinţà o acţiune decisivă, spre sud, când la nord o astfel de acţiune erà în curs şi asupra cărei, cu o mai exactă cunoştinţă a situaţiunei, s'ar fi putut face pronosticul rezultatului.

Adevărul este, că la M. C. G. serviciul de informaţiuni erà ca şi neexistent. Comandantul de căpetenie nu a avut niciodată oglinda fidelă a realităţii.

Este destul a spune, că în ziua de 25 Septemvrie, când s'a făcut schimbări în comandamentul superior la M. C. G. se credeà că inamicul nu dispuneà în Transilvania decât de puţine divizii, pe care le aruncă pe rând, când în contra armatei I, când în contra armatei II.

ORDINELE DE OPERAŢIE PENTRU ZIUA DE 18 SEPTEMVRIE

După ce toate măsurile pregătitoare de trecere au fost terminate şi comisiunea însărcinată cu executarea lor a raportat că totul erà gata, s'au convocat la Cartierul General al grupului de armate, în după amiaza zilei de 17 Septemvrie, comandanţii corpurilor de armată şi comandanţii de divizii cu şefii lor de stat major din Armata a III-a, pentru a fi puşi la curent cu măsurile luate.

S'au fixat ziua şi ora începerii operaţiunii şi s'a căutat a se înlăturà posibilitatea oricărei nedumeriri, dându-se toate lămuririle cerute de executanţi.

Grupul de armate a dat, în fine, către seară, următorul ordin de operaţiuni:

«Mâine, 18 Septemvrie, armatele grupului de sud vor începe operaţiunile coordonate împotriva inamicului, care a pătruns în Dobrogea.

«Armata a III-a va trece Dunărea pe podul de vase, ce se va întinde în faptul zilei şi pe imbarcaţiuni dela Flămânda la Riahovo.

«Operaţiunile se vor executà, având-se ca normă instrucţiunile speciale date dejà pentru acest sfârşit.

«Comandanţii, dela cei de divizie în sus, vor introduce în prescripţiunile acestor instrucţiuni, modificările pe care situaţia de fapt a momentului le-ar cere, călăuzindu-se de idea predominantă, că scopul înaintării Armatei a III-a este de a înlesnì ofensiva armatei din Dobrogea, ameninţând spatele şi linia de retragere a vrăjmaşului în direcţiunea generală Dobrici.

«Armata de Dobrogea va începe atacul său mai întâiu

în scop de a fixà pe loc toate forţele vrăjmaşe ce are în faţă, iar după ce va începe a se simţì influenţa apropierii armatei a III-a, sau îndată ce inamicul ar începe retragerea generală, sau numai parţială, armata và da cea mai mare vigoare ofensivei sale, cu tendinţa constantă de a împinge, dacă nu toate, cel puţin cea mai mare parte a forţelor vrăjmaşe către Dunăre.

«Comandamentele de armată sunt rugate a mă ţine la curent cu mersul operaţiunilor.

«Staţiunea radiografică a grupului se găseşte la Dadilov (Mihaiu Bravul)».

La rândul său, Armata a III-a dă un ordin de operaţiuni, în care, pe lângă cele cuprinse în ordinul grupului de armate, adaugă:

1. Evacuarea bolnavilor şi răniţilor se va face prin îngrijirea medicilor diviziilor, cu ambulanţele automobile şi camionetele sanitare la gara Băneasa, unde vor fi daţi în primirea serviciului medical de evacuare al Comandamentului etapelor armatei.

2. Trupa va trece Dunărea fără raniţe.

3. Corpurile de armată vor lua măsurile necesare de poliţie pe drumuri şi la pod, pentru a asigurà buna scurgere a trupelor.

Corpul V de armată, căruia revenià partea cea mai importantă în întreaga operaţiune, a dat următorul ordin de operaţiuni, pe baza ordinului armatei şi a instrucţiunilor personale ce primise:

1. Inamicul cu forţă de un regiment şi tot atâta artilerie este semnalat la Rusciuc, trupe puţine se găsesc pe malul Dunării, spre Riahovo, Babovo şi Turksmil.

2. Armata III-a are misiunea de a trece Dunărea pe la Flămânda în regiunea Riahovo—Babovo, a înaintà mai întâiu spre sud şi apoi spre est, asigurându-se spre vest, în scopul de a cădeà în spatele armatei vrăjmaşe de pe frontul dobrogean.

Corpul V Armată, în vederea acestei misiuni a armatei, va începe trecerea forţată a Dunării, în zorii zilei de 18 Septemvrie, în care scop se ordonă următoarele:

a) Protecţia va fi asigurată de un detaşament din Divizia 22 (regimentul 50 Infanterie) un divizion din Regimentul 11 Artilerie, un divizion din regimentul 3 obuziere, cinci baterii din artileria grea, escadrila de aeroplane de luptă şi o secţie de tunuri Deport.

Aceste trupe au misiunea de a curăţì, prin focul lor, terenul dinainte şi a asigurà flancurile din partea unui atac ce ar venì dela Rusciuk sau Turtucaia.

b) Divizia 10 se va adunà, din ziua de 17 Septemvrie, pe zona dela sudul satului Flămânda, în punctele alese pentru trecerea la extremităţile vestică şi estică a ostrovului Lung, ostrovul Coreia şi, eventual, şi în dreptul km. 460 Nord ostrovul Suchianu.

Trupele vor fi grupate înapoia punctelor de trecere.

Primele îmbarcaţiuni vor pornì dela malul românesc la ora 5 a. m., în ziua de 18 Septemvrie.

c) Divizia 21 va plecà în după amiaza zilei de 17 Septemvrie, pe două coloane, spre Prundu-Belu, bivuacând şi cantonând la nord de satul şi pădurea Mislea, cât mai adăpostită de vederi.

De acì, divizia va pornì, în după amiaza zilei de 18 Septemvrie, spre locurile de trecere, urmând şoseaua Flămânda. Divizia se va ţine în legătură cu Divizia 10,

pentru ca trecerea să fie continuă, fie pe imbarcaţiuni în punctele arătate, fie pe pod.

d) Divizia 22 va porni la 18 Septemvrie ora 4.30 spre Prundu-Belu, adăpostindu-se în pădurea Mislei; va păstrà legătura cu Divizia 21, spre a-i lua locul imediat înainte, fiind gata a trece podul în dimineaţa zilei de 19 Septemvrie, în urma Diviziei I cavalerie.

Divizia va dispune retragerea regimentului 50 infanterie şi a divizioanelor din regimentul 11 artilerie şi 3 obuziere, atunci când Divizia 10 va fi pus stăpânire pe malul opus; aceste unităţi se vor încolonà în coada Diviziei.

e) Regimentul 5 roşiori va executà trecerea în coada Diviziei 21. Drumul de urmat: Pietrile—Pueni, sud Prundu-Belu şoseaua spre Flămânda.

f) Bateria de 150 mm., de obuziere, va trece pe pod după regimentul 5 roşiori.

g) Ordinea de trecere va fi cea alăturată. Comandanţii diferitelor unităţi vor păstrà legătura înainte, astfel ca trecerea să se facă în ordinea indicată şi să fie continuă.

3. Misiunea fiecărei divizii este:

a) Divizia 10 se va dirijà cu grosul la Mak Kaia şi cu un regiment la Babovo, se va întărì pe linia Breaslen—Borisovo—Babovo. Rezerva la Riahovo.

b) A doua zi, 19 Septemvrie, se va dirijà spre Turksmil unde se va întărì; în spatele său vor venì trupe din Divizia 22.

c) Divizia 22, după trecerea pe pod în ziua de 19 Septemvrie, va înaintà spre Riahovo, Babovo şi Borisovo (Sarnubekioi), iar a doua zi va ocupà Turucler.

Astfel se va ocupà cercul Gagagea—Prasene—Tetovo—Zenovo şi Turksmil.

d) Regimentul 5 roşiori, cu trei excadroane, va cer-

cetà zona spre Turtucaia și Iurukler, apoi va trece la dreapta Diviziei 22 la Haz—Sortolan-Kalaci.

e) Bateria de obuziere de 150 mm. se va pune, până la noui dispozițiuni, sub ordinele Diviziei 21.

f) Imediat după trecere, Divizia a 10-a va stabilì legătura cu malul stâng, la început prin semnalizări și cât mai urgent prin telefon.

g) Secția de telegrafie fără fir, imediat după trecere, va stabilì legătura între cele două maluri; o jumătate de secție fiind la Prundu-Belu și cealaltă la Cartierul Diviziei 10.

h) Artileria grea, sub comanda colonelului Limburg, în caz de rezistență a inamicului, va curățì prin focul său, malul opus și va ținea artileria inamică cât mai departe de pod.

Focul va fi condus cu ajutorul balonului captiv, ce se pune la ordinele sale.

i) Cartierul corpului V de Armată, primul eșalon, plutonul de excortă și plutonul de jandarmi pedeștri, vor trece în ziua de 20 Septemvrie în capul Diviziei 22, stabilindu-se la Riahovo și apoi la Golemo Vranovo.

j) Trenurile de luptă vor urmà diviziile respective, adunându-se la est de Flămânda, unde vor rămâne până ce le va venì rândul, conform ordinului de marș.

k) Trenurile regimentare și restul cartierului C. V A. vor rămâne în urmă, în cantonamentele și bivuacurile ce le-au ocupat trupele în ziua de 18 Septemvrie, urmând a trece apoi, conform ordinei stabilite.

Pretorul corpului V de armată va aveà comanda acestor trenuri și, ajutat de jandarmi, va luà măsuri de încolonarea lor la timp.

Diviziile vor lăsà delegați, cari să încoloneze unitățile

de trecere şi să asigure ordinea de trecere continuă.

4. Se va aveà grija a se indicà divizioanelor de coloane de muniţiuni punctele de contact, pentru reaprovizionarea muniţiunilor.

5. Evacuarea răniţilor se va face conform instrucţiunilor date.

6. Hrana trupei va fi, pe cât posibil caldă, înainte de trecere şi pe o jumătate de zi rece, după care se vor consumà raţiile de rezervă, până la sosirea trenurilor regimentare şi a coloanelor de subsistenţă.

ZIUA DE 18 SEPTEMVRIE

ARMATA A III-a

Divizia 10, cu trenurile sale de luptă, s'a pus în marş în ziua de 17 Septemvrie, după ora 5 p. m., dela Prundu-Belu, spre cele patru puncte alese pentru trecere. Trupele de infanterie şi-au lăsat raniţele în cantonamente; oamenii au luat pe ei: un rând de mic echipament şi îmbrăcăminte, având bluza de vară peste cea de postav. Mantaua cu cortul peste umăr.

In sacul cu merinde: o zi hrană ordinară, două zile hrană de rezervă şi gamela.

Cartuşele au fost scoase din raniţe şi s'au luat în plus şi cele 50 cartuşe aflate la chesonul de companie, formând astfel un total de 210 cartuşe asupra omului.

Chesoanele de companie s'au reîmprospătat dela divizionul de coloane de muniţii.

Trupele au ajuns la locurile de îmbarcare către ora 12.30 noaptea şi au fost repartizate la punctele de trecere astfel:

1. Regimentul 5 Infanterie (2 batalioane) şi regimentul 20 infanterie (1 batalion) la capul Vest al ostrovului Lung (km. 470 pd. Enikioi) pentru a trece pe bărci.
2. Regimentul 33 infanterie (3 batalioane) la capul Est al ostrovului Lung, la km. 465, pentru a trece un batalion pe portiţe, iar două batalioane pe bărci.

3. Regimentul 45 infanterie (3 batalioane) la capul vest al ostrovului Coreia, pentru a trece cu cele 200 bărci, care au servit la transportul regimentelor 5 şi 20 infanterie.

4. Regimentul 73 infanterie (3 batalioane) şi regimentul 10 Vânători (2 batalioane) la capul Est al ostrovului Coreia, pentru a trece, la rândul său cu bărcile care au transportat regimentul 45 infanterie.

Primul eşalon a început îmbarcarea în ziua de 18 Septemvrie la ora 3 a. m. Celelalte eşaloane s'au succedat, pe măsură ce bărcile şi pontoanele golite se înapoiau la punctele de îmbarcare. Din cauza curentului repede al apei, bărcile şi pontoanele nu s'au putut ţine în grupe, aşà cum s'au format, ci au urmat în şir continuu, până la sfârşitul operaţiei, care a avut loc la ora 11.30 a. m. (un singur batalion, din regimentul 20 infanterie, a trecut în ziua de 19 pe pod).

La ieşirea în Dunărea mare a primului eşalon de trecere, artileria de protecţie a deschis focul, având ca prim obiectiv satele Riahovo şi Babovo, precum şi malul Dunării. Ajungând pe malul bulgar, trupele debarcate au atacat un detaşament slab inamic (miliţieni) aflat în Riahovo şi au pus imediat stăpânire pe sat.

Acţiunea grosului Diviziei a 10-a

Pentru ziua de 18, Divizia 10 aveà misiunea de executat următoarele operaţiuni:

1. Brigada 7 infanterie, trebuià să ocupe localităţile Mak Kaia şi Sarnubekioi.

2. Regimentul 10 Vânători: Babovo.

3. Regimentul 20 infanterie: Riahovo, constituind rezerva diviziei.

In toate acele puncte, trupele trebuiau să se întărească.

Acțiunea bri^adei 7 infanterie. La ora 6.31, îndată după atingerea țărmului bulgar, o companie din regimentul 20 infanterie și 3 companii din regimentul 5 infanterie s'au îndreptat spre vest.

In față se găsià o linie slabă de trăgători inamici, adăpostiți în șanțuri.

Pe la ora 7.31 două batalioane din regimentul 5 infanterie au fost îndreptate spre Kasikler Slivopole și-l ocupă, legându-se la dreapta cu un batalion din regimentul 20 infanterie, care între timp debarcase.

Acțiunea Regimentului 10 Vânători. La ora 9 a. m., întreg regimentul 10 Vânători, se aflà debarcat pe malul drept, având în fața sa aproximativ un batalion inamic, care ocupà marginea de nord a satului Babovo și înălțimile la vest de acest sat.

Regimentul 10 Vânători a atacat, silind pe inamic să se retragă în tranșeele dela sudul satului, de unde l'a respins spre sud, la ora 12,30 ziua. La ora 2 p. m. o coloană inamică de aproximativ 1—2 batalioane a înaintat dela sud, prin Gulemo—Vranovo, spre Babovo. Lupta începe la ora 2 p. m. La ora 4 p. m. sosește în ajutorul regimentului 10 Vânători regimentul 51 Infanterie (divizia 21), care prelungește aripa sa stângă.

Lupta a durat până la ora 6 p. m., când inamicul s'a retras spre Kiutucli.

La ora 9 p. m. a debarcat și bateria de 53 mm. a brigadei 34 infanterie.

Acțiunea brigadei 20 Infanterie. Intre orele 4—5 a. m.,

un batalion din regimentul 33 infanterie a atacat şi ocupat satul Riahovo, care erà apărat de 3 companii infanterie inamică, cu una sau două mitraliere.

La această luptă a luat parte şi două companii din regimentul 45 infanterie. Dela Riahovo, batalionul din regimentul 33 infanterie, s'a îndreptat spre est, punându-se în legătură cu regimentul 10 Vânători, cu care a participat la ocuparea satului Babovo.

La ora 10 a. m., batalionul a fost îndreptat spre Sarnubekioi, oprindu-se în viile dela sud de Riahovo.

La ora 12.30 a sosit şi al doilea batalion din regimentul 33 infanterie; la ora 2 p. m. inamicul a fost atacat şi silit a se retrage spre Sarnubekioi.

La această oră, soseşte şi al 3-lea batalion din regimentul 33 infanterie.

Intreg regimentul execută urmărirea inamicului, care se retrage până la 1 km. N. de Sarnubekioi. Intervenind artileria grea inamică, regimentul 33 infanterie s'a retras în Sarnubekioi, unde a petrecut noaptea.

La ora 7.30, întreg regimentul 45 infanterie, care terminase debarcarea, a înaintat spre sud, ocupând cu două batalioane înălţimile pe care se găsesc viile dintre satele Riahovo şi Babovo, iar cel de-al treilea batalion în rezervă. La ora 4 p. m., regimentul s'a retras la N. E. de satul Riahovo, pe care l-a întărit, iar cu 2 batalioane a staţionat pe poziţiile cucerite, în contact cu inamicul.

Acţiunea Diviziei a 21-a

Divizia 21 a început trecerea în urma Diviziei a 10-a, în modul următor:

La ora 10 a. m., s'a început îmbarcarea regimentului

61 infanterie (brigada 34 infanterie); la ora 3 p. m. se terminase trecerea întregului regiment, a companiei de mitraliere şi a bateriei de 53 mm a brigadei 34 infanterie.

Acest regiment a participat la acţiunea regimentului 10 Vânători, contra detaşamentului inamic dela Babovo şi Gulema-Vranovo.

La ora 4 p. m., a ocupat cu un batalion satul Breaslen, slab apărat pe liziera de nord, de un escadron german. Celelalte două batalioane din regimentul 61 infanterie, au staţionat între viile dintre Breaslen şi Babovo.

Primul batalion din regimentul 46 infanterie (brigada 34 infanterie) a început trecerea pe îmbarcaţiuni la ora 5.30 p. m., celelalte două batalioane urmând a trece pe pod.

Divizia 22

La ora 4.30 a. m. a părăsit zona de staţionare apropiindu-se de locul destinat pentru trecere şi anume: Satul Goieni, pădurea cu cota 88 S. V. Gostinari şi pădurea Comana, unde a ajuns către ora 7 a. m.

Corpul VI Armată

S'a adunat cu Divizia 18 în zona Jarcalete—Frasin, iar cu Divizia 16 în zona Frăţeşti—Daiţa.

Divizia 1 de Cavalerie. S'a adunat în regiunea Prundu-Belu.

Intinderea podului

La ora 5 a. m., a început întinderea podului de către detaşamentul de pontonieri. Operaţia a fost stingherită

de aeroplanele inamice, care, în număr de 7, au virat deasupra podului dela ora 1 p. m., până la ora 5 p. m.

Din această cauză, întinderea podului a fost întârziată. Cu toate acestea, s'a dat ordin ca operațiunea de întindere să continue sub conducerea Generalului Lambru, deoarece Lt.-Colonel Popovici, comandantul Pontonierilor, a fost rănit.

De sigur că lucrurile s'ar fi petrecut cu totul altfel, dacă avioanele noastre ar fi fost în număr mai mare, şi dacă cele existente ar fi fost mai bine pregătite din punctul de vedere al luptei aeriene.

Potrivit ordinelor date, aparatele noastre ar fi trebuit să planeze pe rând, fără întrerupere, deasupra podului, atât pentru a împiedicà aeroplanele inamice să arunce bombe, cât şi pentru a ridicà moralul trupelor.

Cu toate aceste dificultăţi, *după 14 ore de lucru*, la ora 7 p. m., podul a fost gata.

Deslănţuindu-se însă o furtună, odată cu căderea nopţii, podul a fost rupt în trei.

Din această cauză, trecerea pe el nu a putut începe decât în dimineaţa de 19 Septemvrie, întârziindu-se, astfel cu trecerea artileriei, a trenurilor de luptă şi a serviciilor Diviziei a 10-a.

In orice caz, ziua de 18 Septemvrie s'a încheiat, pentru Armata a III-a, *cu trecerea a două divizii pe malul drept* cu *construirea podului* şi cu dispunerea celorlalte trupe în vederea trecerii, *întocmai cum a fost prescris prin ordinul de operaţii.*

ARMATA DE DOBROGEA

In urma ordinului de operaţiune, dat de grupul Armatelor de sud, pentru coordonarea operaţiunilor Armatei

a III-a şi Armatei de Dobrogea, Comandantul acesteia din urmă armate a dat următorul ordin de operaţiune, pentru ziua de 18 Septemvrie 1916.

«In zilele din urmă inamicul s'a întărit pe poziţie fără a încercà să ne atace. Prizonierii şi fugari povestesc că inamicul se pregăteşte cu energie pentru a luà ofensiva.

«Ordon armatei mele, în legătură cu ofensiva Armatei a III-a, să atace şi să bată pe inamic, dând lovitura principală cu aripa noastră stângă.

Pentru mâine, 18 Septemvrie, cu începere dela 7 dimineaţa, ordon:

1. Generalul Simanschi (Divizia 61, grupul 27 mortiere, grupul mortierelor uşoare — fără o baterie — grupul de tunuri de 120 mm.; ½ companie din compania 57 Pionieri şi un escadron din regimentul Dragoni dela Marea Neagră) va atacà pe inamic şi va ocupà înălţimile din regiunea Cazaci—Enghez.

2. Generalul Freiman (Divizia 115, o baterie din grupul de mortiere, două baterii de 105 mm. române, ½ companie din regimentul 57 Pionieri şi o Sotnie (a 8-a de cazaci de Ural) va ţine cu îndârjire poziţiunea ocupată şi, cu aripa sa stângă, va ocupà înălţimile dela cota 130 şi 97, la nord de Besaul-Sofular.

3. Generalul Hartel (Divizia 5 şi 19), dând lovitura principală cu aripa dreaptă, va atacà pe inamic şi va ocupà înălţimile din regiunea Amzacea şi la vest, ajutând prin aceasta la înaintarea Generalului Simanschi.

4. Generalul Radian (Divizia 2, 15 şi 12), formând flancul drept pe direcţiunea cea mai importantă pentru armata noastră (Cernavoda) va rămâne cu orice preţ pe poziţiile sale, spre a protejà succesul operaţiunilor principale.

5. Generalul Freiman şi Generalul Radian, făcând

numai o demonstrație prin foc de artilerie și prin mici detașamente de infanterie (recunoașteri) va fixà pe inamic, pentru a-l pune în imposibilitate de a-și trimite rezervele sale în sectoarele pe care le atacăm.

6. Generalul Pavlov (Divizia 3 de Cavalerie rusă și brigada 5 Călărași) va lăsà un regiment pentru a protejà flancul stâng al Armatei în regiunea Tuzla și cu tot restul cavaleriei se va concentrà în regiunea Osmanfaca—Ebikioi, având în vedere că, după străpungerea frontului inamic, cavaleria trebuie să treacă pe frontul Sofular—Amzacea pentru a operà în spatele și pe flancul inamicului, la vest de șoseaua Constanța—Dobrici. Generalul Pavlov va ține legătura strânsă cu Generalii Simanschi și Hartel, pentru a observà desfășurarea luptei.

7. *Rezerva.*

a) Generalul Petala (Divizia 9) va lăsà o brigadă în regiunea Ivrinezul-mic, iar pe celelalte la Peștera, ele trebuie să poată ajutà pe generalul Radian sau Freiman, într'o oră după primirea ordinului.

b) Colonelul Hadjic (Div. I Sârbă) va rămâneà la Biulbiulul-mic, fiind gata de plecare după o oră dela primirea ordinului.

8. *Liniile de demarcație.* Intre grupul Generalul Radian și Generalul Freiman rămâne aceeaș.

c) Intre Generalul Freiman și Simanschi: Alibesioi—Sofular cota 113, Biulbiulul-mare; această linie va aparține generalului Simanschi.

d) Intre Generalul Simanschi și Hartel: Mustafaci—Edilkioi—Osmanfaca; această linie aparține generalul Hartel.

9. Ordon a se luà măsurile cele mai drastice pentru a se ține legătura strânsă între sectoarele vecine.

10. Rapoartele vor începe la ora 8 a. m. şi se vor trimite cât mai des şi în nici un caz mai rar ca la 2 ore.

11. Inlocuitori: Generalul Pavlo şi Generalul Radian.

In baza ordinului dat, în dimineaţa zilei de 18 Septemvrie, Armata de Dobrogea, însărcinată cu fixarea inamicului pe frontul pe care se găsià, asigurând prin aceasta libertatea de acţiune a Armatei a III-a, începe acţiunea la ora 7 dimineaţa, printr'un bombardament puternic pe tot frontul.

Rezultatul acestei zile se sumează astfel:

Grupul General Radian deschide focul asupra poziţiei inamice, trimiţând detaşamente de recunoaştere către Arabagi, Bair şi Valea Haraz Dere. Trupele inamice răspund cu energie, însă copleşite de focul nostru, părăsesc tranşeele din linia 1 de pe poziţia Arabagi.

Grupul general Simanschi reuşeşte către seară să ocupe cu Divizia 115 linia: cota 130 şi 97 Nord Satul Sofular. Cu Divizia 61 Sofular şi creasta cotelor N. Enghez şi cota 107 (4 km. N. E. de Enghez). Inamicul se apără cu îndârjire.

Grupul General Hartel înaintează până la marginea de sud a satului Muratanu-Mare, unde este oprit cu focuri de artilerie din direcţia Amzacea şi cu focuri de mitraliere la sud de Muratanu-Mare. Focul artileriei grele a Diviziei 61 îndreptat asupra satului Amzacea uşurează poziţia grupului General Hartel, care poate împinge înainte flancul drept.

Torpiloarele ruse au ieşit de dimineaţă din portul Constanţa şi au ţinut sub focul artileriei lor sectorul Mangalia.

In seara de 18 Septemvrie, ora 7.50 p. m., comandantul Armatei de Dobrogea primeşte următoarea comunicare:

Armata III-a a început operaţiunea de trecere. Infanteria Diviziei 10 şi 21 ocupă frontul Tabanu—Borisovo—Est Babovo. In cursul nopţii va trece artileria de câmp.

ZIUA DE 19 SEPTEMVRIE 1916

Acţiunea Diviziei a 10-a

Divizia îşi continuă misiunea de a ocupà şi întărì frontul Gagalia—Prosena—Tetovo.

In acest scop brigada 20 infanterie, căreia urmà să i se ataşeze după trecere şi regimentul 18 artilerie, trebuià să ocupe în zorii zilei frontul brigadei 7 infanterie, să înceapă lupta şi să respingă pe adversar spre sud, cu tendinţa de a ocupà cele trei localităţi menţionate.

Regimentul 10 Vânători, după ce ar fi fost înlocuit în poziţia ce ocupà de către trupele din brigada 34 infanterie (Divizia 21), trebuià să se pună la dispoziţia brigadei 20 infanterie.

Brigada 7 infanterie urmà să se reconstituiască pe locul unde se găsià, formând rezerva Diviziei. Regimentul 13 artilerie, care trebuià să treacă pe pod, erà destinat rezervei.

La ora 6 a. m. regimentul 73 infanterie a ocupat poziţiile pe care le găsià în ajun brigada 7 infanterie şi anume nordul satului Kasikler-Slivo-Pole.

Regimentul 45 infanterie a venit la 2 km. N. satul Mah Para.

Pe la ora 8 a. m. a început să treacă pe pod brigada 9 artilerie.

Primele 4 baterii trecute, din regimentul 18 artilerie,

au fost îndreptate spre brigada 20 infanterie la acţiunea căreia participă cu începere dela ora 12 ziua, ocupând poziţie la N. E. şi cam 3000 m. de satul Mah Para.

La ora 9 a. m. artileria inamică a deschis focul asupra poziţiilor ocupate de brigada 20 infanterie; brigada erà bătută în acelaş timp, deşì cu slabă eficacitate, şi de monitoarele inamice.

La ora 2 p. m. regimentul 45 infanterie a înaintat asupra satelor Mah Para şi Sarnubekioi, iar regimentul 73 infanterie asupra satelor Kasikler Slivo-Pole şi Mahsaia, respingând pe inamic, le cucereşte.

Pe la ora 4.30 p. m. regimentul 33 infanterie, aflat la răsăritul şoselei Riahovo—Mah Para, a putut urmà trupele brigadei 20 infanterie, intrând în Mah Para şi apoi în Sarnubekioi, unde a staţionat.

La ora 5.30 p. m. infanteria inamică s'a retras spre sud, iar artileria care se retrăsese pe înălţimile dela sudul viei (sud Sarnubekioi) a continuat a trage asupra satelor ocupate de brigada 20 infanterie, până la ora 6.30 p. m., când focurile au încetat.

Regimentul 45 şi 73 infanterie au rămas pe poziţiile ocupate în contact cu inamicul.

Regimentul 13 artilerie, după trecere, a ocupat cu un divizion poziţia la S. V. de Riahovo, iar celălalt a fost trimis spre Breaslen, la brigada 34 infanterie (Divizia 21), care spre seară s'a instalat în bivuac de alarmă în Mah Para.

In timpul nopţii dela 18 la 19 Septemvrie, regimentul 10 vânători a luptat neîncetat cu inamicul dela sud de Babovo.

In dimineaţa de 19 inamicul s'a retras spre sud.

Poziţiile cucerite de regimentul 10 vânători au fost

predate regimentului 46 infanterie (brigada 34 infanterie) la ora 10 a. m., regimentul 10 vânători s'a îndreptat spre Tabanu, pe şoseaua Turtucaia—Rusciuk, spre a intrà sub ordinele brigadei 20 infanterie, cu care a luat contactul la ora 2 p. m. Regimentul s'a instalat în bivuac la marginea de vest a satului Mak Kaia, pe şoseaua dela sud de Slivo Pole.

In seara zilei, pe la ora 7.30 p. m., brigada 7 infanterie întregită şi cu al doilea batalion al regimentului 20 infanterie (trecut pe pod) a staţionat la jumătate km. Nord Mah Para.

Acţiunea Diviziei 21

La ora 6 a. m., podul fiind complet reparat, a început trecerea celor două batalioane din regimentul 46 infanterie care nu au putut trece pe îmbarcaţiuni din cauza vântului, precum şi a cartierului brigadei 34 infanterie.

Regimentul 46 infanterie a ocupat Babovo, înlocuind regimentul 10 vânători la ora 9.30 a. m., iar la ora 4 p. m. a ocupat şi Gulema—Vranovo.

Artileria Diviziei 21, nefiind încă trecută pe malul drept, pentru susţinerea brigadei 34, s'a trimis divizionul 2 din regimentul 13 artilerie, care a fost îndreptat spre Breaslen—Gulema —Vranovo.

In această situaţie Divizia a primit ordinul că «*orice trecere de trupe este suspendată*».

Trecerea pe pod. — Atacul podului de monitoarele inamice

Conform programului de trecere stabilit şi în urma repetatelor cereri ale trupelor trecute, de a li-se trimite

artilerie, de care se simţià nevoie, imediat în urma regimentului 46 infanterie a trecut artileria Diviziei 10, şi anume regimentul 18 artilerie şi un divizion din regimentul 13 artilerie. Printre baterii, a trecut şi un batalion din regimentul 20 infanterie, rămas din ziua precedentă.

Trenurile de luptă ale trupelor de pe malul drept au trecut după artilerie.

Când se pregătià să treacă şi al doilea divizion din regimentul 13 artilerie, pe la ora 9,30 a. m., două monitoare austriace au apărut pe Dunăre, la capătul de vest al ostrovului Lung, la km. 170, de unde trăgeau asupra podului, fără a-l atinge.

Bateria de 53 mm. a regimentului 7, a deschis focul contra acestor monitoare dând semnalul de alarmă şi prevenind artileria noastră de pe malul stâng.

Intreruperea trecerii. Apariţiunea monitoarelor duşmane schimbă situaţia.

In seara precedentă, deslănţuindu-se o furtună straşnică cu o ploaie torenţială, care a durat toată noaptea, apele Dunării s'au umflat, ridicând nivelul apelor scăzute, deci şi acela al canalului în care se refugiase flotila duşmană, aşà încât monitoarele austriace au putut ieşi din el spre zi, şi profitând de întuneric şi de sgomotul furtunii, şi-au făcut apariţia în dimineaţa zilei de 19 Septemvrie, în apropierea punctului de trecere. Barajele au dat greş, iar posturile de pe mal nu au putut semnalà ieşirea monitoarelor în largul Dunării, din cauza întunericului, vijeliei şi ploaiei.

Pe de altă parte, ridicarea bruscă şi atât de marcată a nivelului Dunării, precum şi ploaia torenţială, au inundat întreaga baltă în aşà grad, încât în dimineaţa zilei de

19, orice mişcare în afară de şosele, nu erà posibilă în toată balta Dunării, decât cu piciorul.

Pe de o parte deci, monitoarele ameninţau cu tirul lor lung podul, iar pe de alta, din cauza inundaţiunii, bateriile grele nu puteau fi mişcate imediat din loc, pentru a le pune în noui poziţiuni din care să ţină la distanţă monitoarele, în apropierea podului ne mai fiind ele de vreo necesitate.

Toate aceste noui elemente făceau imposibilă executarea mai departe a programului stabilit şi impuneau a se introduce modificări pentru a face faţă unei noui situaţiuni.

La ora 11 a. m., comandamentul Armatelor de sud a ordonat suspendarea oricărei mişcări pe malul stâng, până la noui dispoziţiuni şi a plecat la M. C. G. în scopul de a expune situaţiunea şi de a cere încuviintarea necesară, pentru modificarea mersului operaţiunilor.

Două soluţiuni se prezentau, în mod firesc, şi ele au fost supuse comandamentului de căpetenie.

Prima soluţiune. A merge înainte, cu riscul că, dacă inamicul reuşeşte, prin focul artileriei monitoarelor sau prin aruncare de torpile, să dăuneze podul, să rămânem fără altă legătură între cele două maluri, decât îmbarcaţiunile. In acest caz totul ar fi depins, natural, de soliditatea trupelor ce apucaseră a trece pe malul drept şi de întăririle în infanterie ce s'ar mai fi putut trimite pe îmbarcaţiuni.

A doua soluţiune. A suspendà operaţiunile, *numai pentru timpul necesar* de a strămutà bateriile noastre grele, în aşà mod, ca să poată ţine în respect, la distanţă mare, monitoarele adverse.

Marele cartier general a încuviinţat *a doua soluţie*,

pentru care ordinul de execuţie erà dejà pregătit şi lăsat şefului de stat major, general Cristescu. Pe la orele 3 p. m., comandantul grupului a telegrafiat chiar dela Periş, după cum se convenise, şefului de stat major, de a dispune începerea executării acelui ordin care sunà astfel:

«Operaţiunile de trecerea Dunării ale Armatei. a III-a vor lua, până la noui dispoziţiuni, caracterul unei demonstraţiuni, păstrând însă, atât cât va fi posibil, aparenţa cea mai pronunţată a unei operaţiuni reale, suspendate din cauza timpului defavorabil.

«Artileria de câmp, care este dejà trecută pe dreapta Dunării se va retrage pe stânga, pe baterii, având grija a se acoperì tunurile şi chesoanele cu foi de cort, astfel ca să poată fi luate drept altfel de trăsuri.

«Generalul Văitoianu, comandantul Diviziei 10, va oprì din divizia sa trupele ce va chibzuì că sunt necesare ca să apere solid capul de pod Riahovo—Babovo, pe care-l va întărì.

«Pentru apărarea întăririlor se vor destinà toate bateriile de 53 mm. dela ambele corpuri de Armată.

«Restul trupelor de infanterie vor retrece Dunărea pe unităţi mici, pentru a nu face îmbulzeală nici la intrarea podului, nici pe pod.

«Toate îmbarcaţiunile vor fi adunate pe dreapta Dunării în jos de Riahovo şi vor sta la dispoziţia generalului Văitoianu.

«Toate bateriile de artilerie grea vor fi strămutate mai la vest, în scopul de a ţine monitoarele inamice cât mai departe de pod».

Pentru gonirea şi distrugerea monitoarelor inamice, se

dă ordin a se formà detaşamente de voluntari, cari să se apropie în lotci sau şlepuri de monitoarele duşmane, pentru ca să arunce torpile asupra lor.

In acelaş timp, s'a dat ordin Armatei a III-a de a pune la dispoziţia colonelului Limburg bateria de obuziere grele de 150 mm., divizionul de 3 baterii de 105 obuziere uşoare şi un divizion artilerie de câmp, care împreună cu bateria şi secţia de 120 mm. tunuri franceze, făceau în total 34 guri de foc. Toate aceste baterii formând o massă de artilerie, trebuiau strămutate imediat pe poziţiuni, din care să poată bate, direct şi la distanţă foarte eficace, monitoarele inamice. Odată puse bateriile în nouile poziţiuni, trebuià a se concentrà focul lor asupra a câte unul singur, din monitoarele inamice, pentru a le scoate pe rând din serviciu.

După reîntoarcerea dela M. C. G., comandantul grupului, din cauză că luase aprobarea sus menţionată numai verbal, a fixat situaţiunea prin corespondenţă scrisă, trimiţând, în seara de 19, următorul raport:

«Armata a III-a a fost nevoită a întrerupe operaţiunile de trecerea Dunării, din cauza timpului rău, care face accesul la pod aproape imposibil. Monitoarele adverse s'au apropiat de Ostrovul Lung. Sunt ţinute la distanţă de focul artileriei noastre. Pentru mâine s'au luat dispoziţiuni să se desfăşoare împotriva lor o puternică acţiune de artilerie».

Ordinul pentru întreruperea trecerii ajunsese la trupe pe la ora 1 p. m. Divizia 21 a primit ordinul corpului V Armată să nu mai continue cu trecerea Dunării, iar Divizia 10 să se întărească pe poziţiunea pe care se găseşte şi să economisească muniţiunile.

Regimentul 10 artilerie care se găsià în apropierea podului în vederea trecerii, a primit ordin să pună în baterie şi să tragă asupra monitoarelor inamice, care bombardau podul. La ora 3.30 p. m., monitoarele s'au retras şi bombardamentul a încetat.

Celelalte unităţi ale Diviziei 21 au rămas în zona Flămânda—Prundu-Belu în aşteptarea trecerii, care nu a mai avut loc.

Divizia 22 infanterie

A staţionat în regiunea satului Coeni — pădurea cu cota 88 sud vest Gostinari şi pădurea Comana.

Seara, Divizia a primit ordin să se înapoieze în vechiul cantonament din regiunea satului Văieşti.

Corpul VI armată

A continuat marşul de concentrare în direcţia Prundu-Belu găsind Divizia 16 în zona Frăteşti—Bălăneasa—Remusdaiţa, iar cu Divizia 18 în zona Petrile-pod, Petrile-Pueni.

Bateriile de 53 mm. ale acestui corp de armată au fost trimise la Flămânda, la dispoziţia C. V. A.

Divizia 1-a Cavalerie

La ora 3 p. m. primeşte ordinul să plece imediat la Gostinari, întrucât urmà să primească altă misiune.

Armata de Dobrogea

Pentru ziua de 19 se ordonase:

1. Generalului Radian, să ocupe tranşeele părăsite de inamic.

2. Grupul general Simanschi să continue înaintarea spre şesul Gheorgheli cu Divizia 115 şi spre Amzacea cu un regiment şi două baterii Sârbe.

3. Generalul Hartel, să ocupe înălţimile dela est de Amzacea.

4. Generalul Pavlov să caute a cădeà în spatele inamicului, spre Ghiuveli—Gara-Omer.

Rezultatul ofensivei din această zi se marchează printr'o uşoară înaintare, cu pierderi serioase însă. Inamicul erà deci hotărît să reziste cu îndârjire şi se întărise cu noui forţe turceşti (două regimente).

Erà evident, prin urmare că, până în acel moment, situaţiunea reală nu erà încă cunoscută de duşman.

El, sau nu aveà cunoştinţă de cele petrecute la Flămânda, sau presupuneà că erà vorba numai de o demonstraţiune cu obiectiv local.

ZIUA DE 20 SEPTEMVRIE

Ordinul privitor la suspendarea operaţiunilor a ajuns la Divizia 10, între orele 10 şi 11 în noaptea de 19 spre 20 Septemvrie.

Trupele Diviziei 10 s'au pus imediat în marş spre a se apropià de malul Dunării şi a se dispune pentru acoperirea podului.

La ora 6 a. m., Divizia 10 primeşte ordinul dela C. V. A., prin care-i preciză misiunea ei până la reluarea operaţiunilor şi anume, de-a formà un cap de pod, cu două regimente de infanterie, din divizia 10, cu toate bateriile de 53 mm. şi toate mitralierele.

Artileria de câmp trebuià retrasă pe malul stâng.

Din cauza oboselii trupelor sale, generalul Văitoianu hotărăşte să rămână pe malul drept numai regimentul 20 infanterie din Divizia 10 şi regimentul 46 infanterie din Divizia 21, sub comanda generalului Petala Constantin.

Regimentul 46 infanterie a ocupat sectorul Babovo, iar regimentul 20 infanterie sectorul Riahovo.

In intervalul dintre cele două regimente de infanterie, s'au dispus trei baterii de 53 mm. (două ale Diviziei 21 şi 1 a Diviziei 10) şi s'a început imediat întărirea poziţiei.

Pe malul stâng al Dunării s'au luat măsuri ca trupele care formează capul de pod să fie susţinute de către regimentul 55 infanterie (înlocuind regimentul 83) şi artileria grea şi de câmp.

Comanda ambelor maluri a fost încredinţată generalului Văitoianu.

Intre timp, inamicul a încercat, pe la orele 9 dimineaţa, să avarieze podul, prin lansarea pe curent a unui şlep de tip foarte mare, încărcat cu explosibile, care se găsià în apropierea malului bulgar. Intenţia erà ca podul să fie rupt în spre acel mal.

Bateriile de pe malul stâng au deschis focul asupra lui şi atingându-l în plin, l-au scufundat, după ce a făcut explozie.

La ora 9 a. m., două monitoare au apărut din nou în dreptul Ostrovului Lung; focurile artileriei noastre de mare calibru le-au obligat a se ţine la distanţă, aşà încât nu au putut face vreun rău.

Pe la ora 10.40 a. m., comandamentul grupului informează M. C. G. asupra situaţiunii, în următorul text:

«Armata a III-a continuă operaţiunile ordonate ieri, fără nici un incident. Pentru atacul flotilei s'au luat măsurile necesare, dar din cauza terenului desfundat, mişcarea bateriilor se face cu foarte mare greutate».

La ora 12, inamicul a reuşit să atingă podul cu torpile şi să-l avarieze. Corpul de Armată dă ordin maiorului Iacobescu, comandantul batalionului de pontonieri, să ia măsuri de a reparà imediat stricăciunea produsă.

In acelaş timp, constatându-se că nu se întinsese încă plasa de protecţie imediată a podului, comandorul Niculescu-Rizea dă instrucţiunile necesare, comandantului batalionului de pontonieri, pentru ca întinderea să se

poată face în cursul nopţii. Materialul şi personalul se găsiau în apropierea podului.

La ora 3 p. m., însă, pe când Comandantul Grupului se puneà de acord cu comandantul marinei noastre asupra intervenirii excadrei de monitoare, se primeşte dela M. C. G. următorul ordin: care a produs o adevărată consternare, în întreaga Armată a III-a:

«La raportul verbal ce Mi-aţi făcut ieri, prin care arătaţi că trecerea Dunării nu mai poate reuşi, veţi dispune:

1. Retragerea Diviziei a 10-a pe malul stâng al Dunării, în noaptea de 20—21 Septemvrie.

2. Dislocarea imediată a infanteriei Diviziei 21, spre Budeşti (linia Olteniţa—Bucureşti), a artileriei şi serviciilor acelei Divizii spre Mogoşoaia (Nord Bucureşti).

3. Dislocarea imediată a Diviziei 22 în zona Comana—Vidra.

Aceste Divizii urmează a fi transportate, cu începere din noaptea de 21 spre 22 Septemvrie curent, respectiv: Divizia 22 la Armata I şi Divizia 21 la Armata II-a. Transportul se organizează de secţiunea transporturilor din Marele Cartier General şi se va *«comunicà la timp»*.

Acest ordin a fost comunicat spre executare Armatei a III-a adăugându-se: «Retragerea trupelor de pe malul drept se va face în timpul nopţii.

«Dispoziţiunile pentru scufundarea vaselor inamice se menţin».

Deoarece ordinul M. C. G. creà un echivoc, şi anume acela că se renunţà la continuarea operaţiunii, din cauză *că s'ar fi considerat* de către comandantul grupului Armatelor de sud însuş, că operaţiunea *nu mai poate reuşi*,

Comandamentul grupului a pus lucrurile la punct, prin următorul raport, care puneà capăt echivocului:

«Luat măsuri pentru întocmai executare a ordinului telegrafic No. 1.435. Sunt dator însă să arăt, că situaţiunea dela Flămânda s'a menţinut astfel, cum am avut onoare a o expune verbal şi raportat apoi cu No. 208. Timpul rău şi prezenţa monitoarelor inamice au avut un efect numai întârzietor, iar nu «*determinant*».

«Posibilitatea acţiunii Armatei a III-a s'a menţinut necontenit pentru care cuvinte am şi ţinut în stăpânire de fapt malul drept al Dunării şi podul întins. Erà şi este numai necesar, că înainte de a se da curs mai departe ofensivei îndrumate, să se ia măsuri pentru a barà, în mod sigur calea monitoarelor duşmane, ceeace este în curs de a se face, cred, cu bun rezultat.

«In conferinţa ce am avut chiar acum, cu amiralul Bălescu, ajunsesem la concluzia că escadra noastră de Dunăre ar fi putut participà la acţiunea armatei a III-a, contra Turtucaei. Cu acest concurs întinderea podului al doilea o consideram ca asigurată».

Tăcerea M. C. G., după primirea acestui raport explicit, erà o confirmare a celor cuprinse în el. Diviziile trebuiau retrase *nu din cauza raportului verbal* din ziua precedentă, *ci fiindcă erau necesare pe frontul de nord*.

Urmările strategiei nefaste de a duce răsboiu ofensiv pe două fronturi întinse, fără spaţiu în adâncime şi fără rezerve, începuse a deveni manifeste.

In orice caz, comandantul grupului a dat imediat ordin telefonic corpului V de armată, să retragă pe malul stâng trupele generalului Petala C., care formau capul de pod. Această operaţie începe pe la ora 4.20 p.

m., cu regimentul 46 infanterie şi se termină cu retragerea regimentului 20 în timpul nopţii, după ce a protejat strângerea podului.

Trupa regimentului 46 infanterie şi a unui batalion din regimentul 20 infanterie a fost retrasă în ordine pe pod.

Al doilea batalion din reg. 20 infanterie, fiind atacat de 1—2 escadroane cu mitraliere, s'a retras pe îmbarcaţiuni.

Nu s'a putut trece pe malul stâng al Dunării 14 chesoane, 3 ambulanţe, 6 trăsuri de grenade, toate ale regimentului 46 infanterie, precum şi cărucioarele bateriei de 53 mm. cu caii lor.

STRÂNGEREA PODULUI

Pe la ora 4.10, Armata a III-a a dat ordin Corpului V Armată ca, în cursul nopţii, să strângă podul şi să tragă pe uscat materialul şi vasele, lăsându-se pe malul stâng trupe necesare pentru pază; iar în cursul nopţii următoare să fie transportat cu căruţele la Comana.

In dimineaţa de 21 Septemvrie, corpul V Armată raportează:

«S'au retras până în prezent (erà 6.30 a. m.) peste 400 m. lungime pod, alte 20 vase s'au legat pe canalul Coreia. Strângerea se continuă.

«Materialul retras nu s'a putut trage în susul apei, deoarece singura şalupă care se mai găseşte este avariată.

«Materialul este legat la mal şi acoperit cu crăci.

«De pe malul bulgar s'au retras toţi oamenii şi aproape toţi răniţii.

«Retragerea a fost stingherită de focul artileriei grele, care şi-a reperat tirul prin avioane».

Pentru salvarea materialului rămas pe malul drept, s'a format o echipă de 60 oameni devotaţi şi curajoşi, din regimentul 33 infanterie, sub comanda sublocotenentului Vasiliu.

In noaptea de 21 Septemvrie s'au trimis 3 patrule de recunoaştere care au raportat, prin semnale convenite, că nu există infanterie pe mal.

Trecând şi restul, plotonul a fost primit cu focuri de armă pe timpul trecerii.

O parte din luntri s'a înapoiat, altă parte, cu sublocotenentul Vasiliu a ajuns la ţărmul bulgar unde au debarcat. In curând însă au fost atacaţi de forţe superioare inamice şi obligaţi a se salvà. Ofiţerul surprins s'a aruncat în apă şi a trecut Dunărea înnot, fiind găsit a doua zi la 1—2 km. mai jos de pod.

Puţinul material ce nu a putut fi retras, a fost distrus prin focul artileriei de pe malul stâng.

ARMATA DE DOBROGEA

Pentru ziua de 20 Septemvrie se ordonase continuarea ofensivei pe frontul Cavaclar — Amzacea — Ghiuvenli.

Rezultatul a fost următorul:

1. Pe frontul grupului general Radian: foc puternic de artilerie.

2. In sectorul generalului Freiman: flancul stâng ocupă cota 106 la 5 km., vest Sofular. Inamicul atacă cu mare înverşunare cotele 141 şi 121 Nord Chioseler—Carabacă, dar este respins cu pierderi însemnate.

3. Pe frontul general Simanschi: luptă crâncenă. Regimentul 242 a fost retras la rezervă, din cauza pierderilor mari suferite.

4. Grupul general Hartel, a ocupat către seară frontul: înălţimile Echiju (2 km., nord Amzacea), Carajuc, Muratan (est Amzacea).

In dimineaţa zilei de 21 Septemvrie se primeşte la Comandamentul grupului o telegramă dela generalul Zaincicovschi, prin care arată că Armata de Dobrogea a executat cu energie ofensiva ordonată, timp de trei zile, că este obligat ca în ziua următoare să bage ultimele rezerve.

«Armata de Dobrogea aşteaptă cu drept cuvânt ajutorul cuvenit dela Armata a III-a».

«Simptome de retragerea trupelor bulgare de pe frontul Dobrogei şi îndreptarea lor contra Armatei a III-a nu se văd».

La această telegramă se răspunde:

«Timpul defavorabil obligă Armata a III-a să restrângă operaţiunile sale în marginile unei demonstraţiuni, păstrând, însă, necontenit, caracterul lor ameninţător».

«Este de cea mai mare importanţă pentru Armata de Dobrogea de a profità de faza de nedumerire, în care de sigur se găseşte duşmanul în momentul de faţă, atacându-l cu maximum de vigoare, înainte ca el să se poată orientà asupra situaţiei reale momentane.

«Este mai mult ca probabil, că inamicul a început a-şi pregătì mijloacele de acţiune ofensivă sau defensivă contra Armatei a III-a, adunând forţele disponibile din această regiune şi, poate, retrăgând şi ceva unităţi din faţa armatei de Dobrogea»[1]).

---

[1]) Acest ordin a fost dat Armatei de Dobrogea, în dimineaţa zilei de 21, înainte de primirea ordinului M. C. G. prin care se puneà capăt operaţiunilor dela Flămânda.

NOUA MISIUNE DATA GRUPULUI ARMATELOR DE SUD

In ziua de 21 Septemvrie, Armata a III-a a executat mişcările necesare, pentru a se conformà ordinului M. C. G. In noaptea dela 21 la 22, a început îmbarcarea celor două divizii, destinate a merge pe frontul de nord.

Armata de Dobrogea a continuat acţiunea sa, dar de sigur în condiţiuni defavorabile, căci inamicul, de îndată ce a avut cunoştinţă de retragerea totală a trupelor noastre şi de strângerea podului, a putut să dea acţiunii sale din Dobrogea maximul de intensitate.

Comandamentul Armatei de Dobrogea, după ce arată că mulţumită sforţărilor făcute a putut câştigà la aripa stângă aprox. 10 km., iar la cea dreaptă dela 1—2 km., se plânge că influenţa acţiunii Armatei a III-a nu se manifestă încă, şi că duşmanul poate să puie în luptă întreaga massă a forţelor sale.

Incontestabil că numai dela 20 înainte, s'ar fi repercutat evenimentele dela Flămânda, asupra energiei acţiunii duşmanului pe frontul Dobrogean. Dar tocmai la aceà dată, renunţându-se la continuarea operaţiunilor dela punctul Flămânda, fie chiar şi sub forma de demonstraţiune, comandamentul bulgar a fost în măsură să utilizeze, fără nici o altă preocupare, întreaga massă a forţelor sale, în contra Armatei din Dobrogea.

Ca urmare a ordinului M. C. G., comandantul grupului pune capăt sforţărilor ofensivei Armatei Dobrogene, devenită de acum, prin schimbarea situaţiunii, de nici un folos, dându-i următorul ordin:

«Situaţia generală impune ca Armata de Dobrogea să treacă la o atitudine defensivă activă, pentru a fixà forţele adversare ce are în faţă».

In ziua de 22 Septemvrie, se primeşte la comandamentul grupului următorul ordin al M. C. G., prin care se hotărà o nouă misiune grupului Armatelor de sud :

«Forţele inamice fiind fixate în Dobrogea, m'am hotărît a reluà planul iniţial al ofensivei pe frontul de Nord şi Nord-Vest, formând o nouă massă de manevră. Până la formarea ei, Armata I, a II-a şi de Nord vor rămâne în defensivă.

«Misiunea grupului de Sud este de a asigurà libertatea de acţiune a armatelor de pe frontul de Nord şi Nord-Vest, căutând a sdrobì forţele inamice ce ar luà ofensiva între gurile Oltului şi Marea Neagră.

«In acest scop, Armata a III-a va acoperì Dunărea şi va distruge flota inamică, precum şi toate mijloacele de trecere, întreprinzând mici acţiuni în contra tuturor posturilor bulgare.

«Armata de Dobrogea va rezistà cu orice preţ, pe poziţiunea actuală defensivă şi va continuà să fie activă spre a aveà cât mai multe forţe în faţă.

«Se va asigurà o strânsă legătură de acţiune între Armata a III-a şi cea de Dobrogea spre a se puteà ajutà reciproc».

Acest ordin a produs o foarte profundă consternaţiune la comandamentul grupului, căci se căpătà convingerea vădită că M. C. G. erà desorientat şi că armata puteà fi comparată cu o barcă fără cârmă, în voia valurilor furtunoase!

Nu s'a putut înţelege, mai întâiu de toate, ce însemnà fraza: «m'am hotărît a reluà planul iniţial al ofensivei, pe frontul de Nord şi Nord-Vest».

Atât cât se ştià, planul iniţial a fost ofensiv pe frontul de Nord şi Nord-Vest, precum şi pe frontul de Sud, plan, ce s'a menţinut după Consiliul de Răsboiu din 2 Septemvrie cu toată insistenţa şi scrisă şi verbală a comandantului frontului de Sud, de a se renunţà, câtva, la ofensiva în Transilvania.

Dacă s'a hotărît reluarea ofensivei la Nord, ce au făcut, dela ţinerea consiliului de răsboiu (2 Septemvrie) şi până la emanarea acestui ordin (22 Septemvrie) cele trei armate dela Nord?

A doua chestiune, care s'a prezentat spiritului, alături cu cea menţionată, erà: ce însemnà ducerea precipitată a două divizii (21 şi 22), pentru a întărì Armatele I şi a II-a?! Această chestiune neliniştià cu atât mai mult, cu cât îşi făcuse dejà drum, la comandantul frontului de Sud, unele vagi svonuri despre o întorsătură foarte defavorabilă a lucrurilor în Transilvania.

In fine, în ordin se menţionà formarea unei «masse de manevră».

Toţi s'au întrebat: cu ce? Se ştià că nu mai există nici o rezervă şi faptul că se luase dela Armata a III-a două Divizii pentru a întărì Armatele I şi II, cu câte una din ele, arătà lămurit că intrasem în faza cârpelilor. Atunci, cu ce se va formà această «massă de manevră?» Unde? In ce scop?

Dezorientarea erà vădită[1]).

Aceste reflexiuni, cu caracter speculativ, nu puteau intrà în sfera vieţii practice, în care erà impus fiecărui a rămâne în cercul propriilor atribuţiuni.

Deaceea, comandantul grupului, luând de bază acel ordin, a dat, la rândul său, următorul ordin Armatei a III-a:

«Până la noui dispoziţiuni, Armata a III-a se va stabilì în cantonamente, cu misiunea de a păzì sectorul Dunării, între Gura Oltului şi Mostiştea.

In acest scop trupele se vor dispune astfel:

1. In linia I, pentru supraveghere şi rezistenţă imediată, o brigadă din Divizia 10-a dela Mostiştea la Căscioarele. Divizia 16 dela Gostinul la Slobozia inclusiv; Divizia 18-a dela Guţu la Gura Vedei inclusiv, două batalioane miliţii şi o brigadă de cavalerie dela Gura Vedei la Gura Oltului inclusiv.

2. In linia 2-a ca rezervă, o brigadă din Divizia 10-a la Comana şi împrejurimi cu un detaşement de supraveghere la Prundu-Belu—Flămânda; grosul Diviziei de cavalerie la Alexandria.

3. Marşul trupelor către nouile cantonamente se va executà în condiţiuni astfel, încât recunoaşterile aeroplanelor inamice să nu le poată precizà mişcările.

4. Pentru repartiţia artileriei grele, se vor da ordine ulterioare».

---

[1]) In ordin erà prescris grupului de sud a *sdrobì* forţele duşmane ce ar luà ofensiva între Gura Oltului şi Marea Neagră, iar pe de altă parte a fost nevoie a se luà mai întâiu două divizii (21 şi 22) şi apoi alte trei (10, 12, 16).

Dacă în primele zile ale lui Octomvrie, inamicul ar fi fost în măsură a trece Dunărea pe la Zimnicea, sau chiar pe la Giurgiu, este greu de ştiut, cu ce ar fi izbutit Armata a III, nu a *sdrobì*, dar cel puţin a *oprì* pe duşman.

Ordinul dejà dat Armatei de Dobrogea intrà perfect în cadrul şi vederile ordinului M. C. G.

Adevărata stare de lucruri nu a putut însă întârzià de a devenì de notorietate generală.

Armatele noastre din Transilvania au suferit înfrângeri atât de serioase, încât se puneà grava chestiune, dacă inamicul mai poate fi oprit în cale.

Direcţia cea mai primejdioasă erà Braşov—Ploeşti—Bucureşti.

Comandamentul de căpetenie s'a văzut, deaceea, nevoit să renunţe la veleităţile sale ofensive şi la formări de masse de manevre, — veleităţi bazate pe o situaţiune imaginară. Forţa realităţii i-a impus trecerea la defensivă pe toată linia, concentrând în grabă tot ce se mai puteà din alte părţi, pe direcţiunea periculoasă.

Deaceea, ambele divizii, luate dela Armata a III-a, au fost date Armatei a II-a (a 22-a erà destinată la început Armatei I) şi în afară de ele s'a dispus întărirea acestei Armate şi cu diviziile 10, 16 şi 12.

In fine, pe ziua de 25 Septemvrie, însuş comandamentul frontului de sud este mutat la comandamentul Armatei a II-a.

Astfel, numai şapte zile după începerea operaţiunilor dela Flămânda, şi numai cinci după trunchiarea lor, comandamentul Armatelor de sud se găseşte în Carpaţi, pentru a oprì invaziunea austro-germană, în capul aceloraşi trupe cu care, de sigur că ar fi pătruns în condiţiuni strălucite în Bulgaria, dacă evenimentele din Transilvania nu ar fi schimbat radical situaţiunea.

Cât de mare erà, în acele momente, pericolul pe frontul de nord, o dovedesc următoarele citaţiuni din lucrarea

generalului Falkenhayn, comandantul Armatei a IX-a germană, cu care au luptat armatele noastre în Transilvania:

«La baza mişcării de înaintare, erà idea de a trece «munţii odată cu duşmanul; în orice caz, înainte ca el să «fi avut vreme de a se întări în teritoriile din munte şi «în fortificaţiunile ce aveà pregătite.

«Am conceput acest plan dejà pe timpul bătăliei dela «Geisterwald (Porumbac), în care, la 5 şi 6 Octomvrie «(22 şi 23 Septemvrie) Armata a II-a română a fost bătută «pentru prima dată de Armata a IX-a».

Mai departe:

«Directiva primită dela comandamentul frontului, la «8 Octomvrie (25 Septemvrie) asupra desfăşurării ope«raţiunilor ulterioare, după rezultatul favorabil al bă«tăliei dela Braşov, se acordà cu intenţiunile mele, căci «şi directiva prescrie neîntrerupta înaintare pe urmele «duşmanului, cu presiunea principală în direcţiunea ge«nerală: Bucureşti».

In fine, Armata a IX-a primeşte, la 11 Octomvrie (30 Septemvrie) instrucţiuni dela comandamentul frontului, în care se găsesc următoarele:

«Forţele principale româneşti, atât cât nu au putut «să devieze spre Moldova şi cari se găsesc în faţa Ar«matei a IX-a, trebuiesc căutate în direcţiunea Bucureşti. «De acì rezultă direcţia generală ce este de dat armatei.

«Pe unde anume va trebuì Excelenţa voastră să-şi în«drepte lovitura principală, pe direcţia Câmpulung— «Târgovişte sau pe direcţia Ploeşti, va depinde esenţial «de reuşita străpungerii întăririlor de pe frontieră».

Lămurit.

Victoria va fi exploatată printr'o urmărire energică şi fără preget. Direcţia generală Bucureşti.

Axa de înaintare pentru lovitura principală: Câmpulung—Târgoviştea sau Ploeşti.

Primul obiectiv, străpungerea frontului pe una din aceste două direcţiuni.

Sforţări supraomeneşti au făcut germanii şi în direcţiunea Ploeşti şi în direcţiunea Câmpulung. Ele s'au izbit de rezistenţa solidă şi admirabilă a Diviziilor sus menţionate, aduse de pe frontul de sud, în unire cu eroicele divizii a 3-a şi a 6-a.

Dându-şi seama că pe această direcţiune străpungerea dorită nu erà cu putinţă, s'a ales un alt punct.

Străpungerea frontului la T.-Jiu a hotărît de soarta întregii Muntenii.

Armata a II-a a fost nevoită a urmà mişcarea generală executând una din cele mai grele retrageri: conversiune la dreapta înapoi, de aproape 180^0 în regiune muntoasă.

Cu toate aceste greutăţi, ea a ţinut neîntrerupt piept duşmanului.

Fiecare pas al ei înapoi a fost datorit situaţiunii generale.

La porţile Moldovei şi-a regăsit echilibrul. A stat toată iarna în contact nemijlocit cu inamicul. S'a reorganizat cu propriile sale forţe, sub focul duşman.

Toate aceste greutăţi au oţelit-o în aşà măsură, încât în Iulie 1917, deşi redusă numai la patru singure divizii, a smuls duşmanului o victorie în adevărata accepţiune a cuvântului. *Victoria ofensivă dela Mărăşti.*

Două săptămâni mai târziu, cu aripa ei stângă, ia o parte atât de glorioasă la luptele defensive dela Mărăşeşti, iar cu aripa dreaptă pune stavilă ofensivei vigu-

roase a duşmanului, de pe direcţiunea atât de primejdioasă pentru noi: T.-Ocna—Moineşti.

Se pot lesne deduce rezultatele ce s'ar fi putut obţine peste Dunăre, cu aceste admirabile, se poate zice eroice trupe, dacă situaţiunea generală ar fi îngăduit ca operaţiunea dela Flămânda, pregătită şi îndrumată în condiţiuni atât de favorabile, să fie dusă până la capăt, cum a fost proiectată

ANEXA No. 1

RAPORTUL COMANDANTULUI ARMATEI A III-A CĂTRE COMANDAMENTUL DE CĂPETENIE, DIN ZIUA DE 27 AUGUST 1916

«Majestatea Voastră a binevoit a-mi încredinţà comanda Armatei a III-a, cu misiunea de a face faţă unei eventuale invaziuni dela sud, între Mostiştea şi Oltul.

«Am avut dejà înalta cinste să arăt Majestăţii Voastre, că atât cât vom aveà trupe în stare de a luptà în Dobrogea, o trecere a Dunării din partea duşmanului este foarte neprobabilă, cel puţin pentru prezent, adică atât cât bulgarii ar dispune, în acel eşicher, numai de forţele ce au fost semnalate.

«Incontestabil că, cu forţe mai însemnate, întreprinderea ar deveni mai probabilă, dar aducerea lor ar cere timp, şi la sosire ar puteà găsì o situaţiune, cu totul alta la noi, decât cea de azi.

«Cred necesar să repet încă odată, ceeace am avut cinstea a spune şi verbal Majestăţii Voastre, că oricare vor fi împrejurările, toţi ne vom face datoria, neşovăind înaintea

oricărei încordări sau jertfe, ce s'ar cere de cursul evenimentelor.

«Cred însă necesar, fiind în joc interese atât de înalte, şi vitale, să arăt Majestăţii Voastre mijloacele reale de care dispun, pentru a face faţă unei invaziuni şi cât vor fi ele de insuficiente în cazul ipotetic, că o astfel de invaziune s'ar produce.

«Armata a III-a, se compune din corpul al V-lea şi al VI-lea.

«Corpul al V-lea se compune[1]) din Diviziile 10, 12 şi 15, iar corpul al VI-lea din Diviziile 16 şi 18 şi din brigăzile mixte a 2-a şi a 3-a.

«In formaţiunea normală, aceste mari unităţi ar trebuì sà cuprindă: 82 batalioane cu 82 secţii mitraliere, 72 baterii de câmp şi 12 baterii de obuziere uşoare, forţe la care, dacă se mai adaugă şi artileria grea de care dispune, ar fi destul de însemnate pentru a întâmpinà, prin rezistenţă şi manevră ofensivă, orice încercări de trecere a Dunării, oricare ar fi compunerea armatei duşmane de invazie.

«In realitate, însă, Armata a III-a se compune numai din 54 batalioane cu 54 secţiuni mitraliere şi numai 46 baterii de artilerie, numai 2 de obuziere uşoare.

Rezultă, din cifrele arătate, o deosebire în mai puţin, de:
28 batalioane
25 secţiuni mitraliere
28 baterii artilerie
10 baterii obuziere uşoare.

---

[1]) In momentul acela, căci nu târziu, divizia 12 şi apoi şi divizia a 15 au fost duse în Dobrogea. In schimb Armata a III a primit diviziile 21 şi 22, organizate pe frontul de nord, prin prelivrarea brigăzii a 3-a, dela diviziile Armatei a II-a.

«Această deosebire numerică, atât de însemnată în sine însăşi, este mărită foarte mult, prin calitatea trupelor şi organizarea unităţilor.

«Astfel, din cele 54 batalioane, numai 10 sunt din regimentele tinere (1—40), 20 sunt din regimentele de rezervă, 19 sunt din batalioanele al 4-lea, adunate din toate unghiurile ţării şi 5 batalioane de miliţii.

«Din aceste trupe, în afară de batalioanele tinere, numai batalioanele de rezervă sunt trupe care, bine încadrate, pot luptà alături cu cele dintâi, fără a le influenţà în rău; batalioanele al 4-lea şi cele de miliţii, nu numai că nu sunt de vreun ajutor, într'o luptă sângeroasă, dar sunt un element de panică, cu urmările ei.

«Această afirmaţiune o bazez, nu atât pe raţionamentul abstract, cât pe faptele concrete, petrecute dejà dela începutul răsboiului, între care prenumăr şi pe cele povestite mie, de generalul Teodorescu, personal.

«Este de adăugat şi faptul că, chiar unităţile despre care am spus că sunt în stare de a sta ferm în faţa primejdiei, au în ele sămânţa panicii în cea mai mare parte prin ofiţerii de rezervă improvizaţi din învăţători.

«In ceeace priveşte artileria, situaţiunea este şi mai puţin satisfăcătoare:

«Din cele 46 de baterii existente, numai 22 sunt cu tragere repede (din care numai 2 de obuziere uşoare), restul se compune, după cum urmează:

15 baterii cu tragere înceată 8 7.

2 baterii de 57.

4 baterii de 53 (pentru infanterie).

3 baterii diferite.

«Incadrarea şi instrucţiunea acestor baterii lasă iarăş de dorit, ceeace micşorează şi mai mult valoarea lor

tactică, dejà destul de mică, prin calitatea materialului.

«Ceeace face însă ca totalul acestor forţe să nu reprezinte nici măcar valoarea de răsboiu a elementelor bune, este amestecul lor.

«Experienţele de toate timpurile, şi cea recentă dela noi, destul de dureroasă, dovedeşte că valoarea unei trupe nu se măsoară, în luptele serioase, după elementele cele mai tari, ci după cele mai slabe.

«Părerea mea este: a se reface ordinea de bătaie a armatei; a grupà elementele bune la un loc, ceeace ar da ca la un corp de Armată normal.

«Elementele slabe să fie grupate în unităţi deosebite şi puse în tabere de instrucţie, unde printr'o activitate metodică şi intensivă, să se formeze din ele trupe de răsboiu, dotându-le în acelaş timp cu material de artilerie, corespunzător cerinţelor de azi, ale câmpului de bătaie.

«Reducându-se Armata, prin refacerea propusă, numai la un corp de armată, pentru a fi pusă în măsură de a duce la bun sfârşit, în toată siguranţa, misiunea ei, ar trebuì să fie întărită, dar cu trupe de valoare de răsboiu, în afară de îndoială».

ANEXA No. 2

MEMORIUL COMANDAMENTULUI ARMATEI A III-A, PREZENTAT COMANDAMENTULUI DE CĂPETENIE, IN ZIUA DE 28 AUGUST

«Din cuprinsul directivelor date, la mobilizarea Armatelor II şi III, rezultă că planul general de operaţiune a fost conceput, în idea de a operà pe două fronturi şi pe ambele ofensiv.

«Pe frontul de Nord, operaţiunile aveau a fi îndreptate mai întâiu către Valea Mureşului şi apoi asupra Capitalei Ungariei; pe frontul de sud, mai întâiu spre Cadrilaterul bulgar şi apoi dus până la cursul Iantrei.

«Acest plan de operaţiune trebuie părăsit ca nerealizabil.

«Armata română, fiind chemată a luptà pe două fronturi, trebuie să adopte forma defensivă, pe unul din ele, şi să îndrepte în cel mai scurt interval de timp, o acţiune ofensivă energică şi viguroasă pe celălalt front.

«Frontul de ales pentru atitudinea defensivă este cel dela Nord, pentru următoarele motive:

1. Punctele vulnerabile sunt limitate;

2. Natura terenului înlesneşte o rezistenţă tenace şi îndelungată, relativ cu puţine forţe;

3. Apărarea chiar copleşită, poate să dispute terenul pas cu pas;

4. Adversarul nu dispune, pentru moment, de forţe pe acest front;

5. Mersul înainte al ofensivei ruse stânjeneşte serios concentrarea şi acţiunea trupelor austro-germane în Transilvania şi cu atât mai mult o încercare de a se angajà în trecătorile din Carpaţii noştri;

6. Se poate contà cu mai multă uşurinţă pe sprijinul trupelor ruse, fie indirect, fie chiar direct, căci un progres al duşmanului pe acest front ar periclità siguranţa aripei stângi a Armatei imperiale de Sud.

«Acţiunea ofensivă trebuie îndrumată pe frontul de sud, pentru că:

1. Pe acest front inamicul este dejà în putere şi ameninţător;

2. Terenul nu permite a stavilì cu forţe inferioare ofensiva unui duşman întreprinzător;

3. Terenul nu se poate disputà pas cu pas;

4. Distanţa dintre frontieră şi Capitală este foarte mică;

5. Reuşita ofensivei noastre pe acest front s'ar repercutà favorabil asupra operaţiunilor dela Salonic şi ne-ar puteà, eventual, deschide aceà linie.

«Fixaţi asupra atitudinei noastre pe cele două frontieri, este necesar a se luà măsuri în consecinţă, în perfectă ordine, dar în acelaş timp, foarte repede: căci reuşita planului, ce se va adoptà, va depinde, în foarte mare parte, de *promptitudinea cu care va fi îndrumat.*

«Oricė întrâziere în luarea hotărîrii, precum şi în tra-

ducerea ei în fapt, ar puteà duce la rezultate negative poate fatale.

«Condițiunile în care se găseşte astăzi Armata, îngreunează o acţiune viguroasă ofensivă, în orice direcţiune.

«Această stare de lucruri este datorită la cauze organice și la cauze strategice.

«*Cauzele organice.* Intreaga Armată a suferit, de câtva timp încoace, modificări adânci, în alcătuirea ei organică.

«Corpurile de armată, diviziile, brigadele, până și regimentele au fost desperechiate, pentru a da loc la o aşà alcătuire, încât astăzi, nu există în toată armata, probabil, nici o divizie care să-și fi păstrat vechea ei formaţiune.

«Pe de altă parte, în dorinţa de a mări Armata, s'au improvizat batalioane de adunătură, s'au adăugat şi batalioane de miliţii, armate cu arme vechi, cari s'au constatat că după un foc susţinut fac explozie, din cauza relei calibrări a proiectilelor.

«Ordinea de bătaie s'a modificat iarăş atât de radical, încât numai excepţional mai sunt unități care să aibă în fruntea lor comandanţii cari le-au pregătit pentru răsboiu şi cu cari aveau legături sufleteşti.

«Din cauza sporului necontenit al unităţilor, s'a slăbit mai mult încadrarea noastră, introducându-se în sânul corpurilor de trupă adevărate elemente de slăbiciune.

«*Cauze strategice.* Din cauza contopirii acoperirii mobilizării cu desfăşurarea operaţiunilor şi a concentrării Armatei cu desfăşurarea strategică, ne-am găsit, înainte ca situaţia strategică să se fi desemnat, cu Armata înșirată pe un cordon continuu, care începeà la Marea Neagră şi se terminà la frontiera Bucovinei, trecând prin Turnu-Severin, fără altă disponibilitate în adâncime

decât parte din Corpul al V-lea, adică una din Diviziile existente (a 10-a) şi o Divizie alcătuită la mobilizare (a 15-a).

«Ce ar fi de făcut? Pentru a ieşì din această criză strategică ar trebuì:

a) A se rectificà dispunerea strategică a forţelor noastre, modificând gruparea lor;

b) Pe frontul de Nord, a se oprì strictul necesar, pentru a face faţă situaţiei actuale a adversarului, asupra căruia ar trebuì cu orice preţ să fim fixaţi;

c) A se destinà tot disponibilul în trupe mobile, ofensivei *à fond* contra Bulgariei.

«Odată cu această nouă grupare, a se reface ordinea de bătaie a unităţilor vechi pentru a le redà soliditatea alterată, prin amestecul cu elemente mai slabe. Trupele de strânsură ca batalioanele al 4-lea, cele de miliţii, artileria veche, etc., a se scoate din cadrul Armatei operative şi a se pune în tabere de instrucţie, de unde să fie întrebuinţate în spatele Armatei, pe măsură ce va fi nevoie;

e) A grupà forţele în cât se poate mai puţine Armate. Astăzi avem 5 Armate. Un comandant de Armată poate dirijà foarte bine operaţiunile a 3, 4 şi chiar 5 corpuri de Armată. S'ar simplificà mecanismul şi s'ar face o mare economie de ofiţeri, dejà aşà de puţin numeroşi;

f) A se adoptà, în mod hotărît, sistemul conducerii în mare, lăsând detaliile comandamentelor inferioare respective, astfel ca, fiecare treaptă de sus în jos, în sfera sa de atribuţii, să aibă atingerea directă numai cu treapta imediat inferioară. Dirijarea directă a unităţilor mici, dezorientează comandamentele intermediare;

g) Orice măsură luată, să fie menţinută, schimbările

şi modificările, mai ales la scurt interval, produc perturbaţiuni şi sdruncină încrederea;

h) A se luà măsuri să se înlocuiască artileria veche cu artileria nouă.

Cred că s'ar puteà obţine din Franţa materialul necesar.

i) A se face un rezervoriu de ofiţeri şi subofiţeri, pentru împlinirea golurilor. S'ar puteà recurge la prizonierii din Rusia de naţionalitate română.

«In ceeace priveşte operaţiunile propriu zise pe frontul de Sud, adică concretizarea grupării forţelor, a direcţiunilor şi obiectivelor ofensivei pe acest front, chestiunea având un caracter subiectiv, fiind de ordin psicologic, rezultatul depinde, nu atât de conceptul ce s'ar adoptà, cât de modul cum va fi el simţit şi mai cu seamă de claritatea, preciziunea, statornicia şi energia cu care va fi mânuit mecanismul chemat a-l traduce în fapt împlinit.

«Cred chiar că orice sugerare din afară produce şovăire în propria concepţiune şi este mai de grabă vătămătoare, decât de vreun folos».

ANEXA No. 3

RAPORTUL GENERALULUI VĂITOIANU, PREȘEDINTELE COMISIUNII PENTRU LUCRĂRILE PREGĂTITOARE (6/X/1916)

In vederea aruncării unui pod peste Dunăre, între Turtucaia şi Rusciuk, în dreptul localităţii Riahovo și în urma ordinului Domniei Voastre, am convocat în comisiune pe colonelul Vernescu, comandantul artileriei grele de Armată, colonelul Limburg, locotenent-colonel Popovici N., Comandantul pionierilor, colonelul de marină Rizea, ca însărcinat pentru aducerea la îndeplinire a tuturor mijloacelor de apărare pe apă a podului, și maiorul Sava, însărcinat cu lucrările de comunicație.

Comisiunea, întrunindu-se la Prundu-Belu, a stabilit următoarele:

a) Podul să fie aruncat la 4—500 metri în josul apei dela extremitatea de răsărit a ostrovului Coreia. Aceasta pentru motivele că operaţiunile dării la apă a materialului de pod, construirea porţilor şi conducerea lor la axul podului, să se poată face în condiţiunile cele mai

avantajoase de adăpostire şi secret, până în ultimul moment;

b) Să se execute imediat o comunicaţiune bună dela Prundu-Belu până în malul Dunării, care să asigure transportul parcului de Pontonieri al coloanelor şi impedimentelor, precum şi al artileriei grele, destinată a sprijinì operaţiunea trecerii;

c) Aducerea din ţară a unui stoc de imbarcaţiuni uşoare, bărci de pescari, cu care să se treacă dela început pe malul drept al Dunării trupele de infanterie ale Diviziei 10, cu care să se poată constituì un cap de pod, care să acopere trecerea grosului trupelor;

d) Constituirea podului paralel cu trecerea primelor elemente;

e) Organizarea de baterii de artilerie calibru mare în susul Dunării, care să sprijine operaţia trecerii;

f) O reţeà completă de legături telefonice, grupându-se în două centrale (una a infanteriei, alta a artileriei) ambele legate de o centrală generală, aşezată la pod;

g) Apărarea cea mai eficace şi care să dea completa siguranţă podului prin:

1. Un baraj cu o plasă, care să se execute odată cu construirea podului, în contra minelor flotante, în imediata apropiere a podului.

2. Prin un baraj definitiv de reţele şi mine aşezate la distanţă, astfel ca să se împiedice o bombardare eventuală a podului prin vasele de răsboiu inamice.

3. Astuparea canalului navigabil al Dunării, prin scufundarea de şlepuri.

4. Bararea Dunării cu focuri de artilerie.

5. Aducerea unui lans-torpile şi aşezarea lui astfel ca să împiedice orice vas de răsboiu de a scoborî mai jos

de Gostinul, localitate situată în apropierea Dunării şi în amonte.

6. Cu titlul de informaţiune precisă, ni se face cunoscut de colonelul de marină Rizea, cum că flota de răsboiu inamică este închisă, prin baraje de torpile, în canalul Persina.

Odată stabilite cele de mai sus, s'a procedat imediat la executarea lucrărilor, sub direcţiunea fiecărui membru din comisie, în ceeace îi privià şi anume:

Prin îngrijirea comandantului pontonierilor, s'a instalat parcul, în pădurea din spatele Ostrovului Lung, unde materialul a fost dus complet, fără a fi putut fi descoperit de inamic, cu toate numeroasele sale recunoaşteri cu escadrila de aeroplane.

Comunicaţiunea dela Prundu-Belu şi până la Dunăre s'a făcut în bune condiţiuni: podurile au fost consolidate şi s'au făcut numeroase rampe şi derivaţii, pentru a se îngădui încrucişarea pe cât mai numeroase puncte.

S'au adus îmbarcaţiunile necesare, care însă, dacă ar fi fost mai numeroase, ar fi îngăduit o scurgere mult mai repede a primei Divizii, şi nu s'ar fi întrebuinţat material din pod pentru trecerea pe portiţe a părţii din trupă, care a întârziat, în parte, încheierea podului cu un moment mai curând.

S'au luat măsuri ca construirea podului să înceapă paralel cu trecerea pe imbarcaţiuni.

S'au înfipt pe terasamentele bateriilor şi chiar pe acoperişul tunurilor, coceni de porumb, acolo unde ele erau aşezate în lanurile de porumb, şi stuf de papură, acolo unde se găseau aşezate în mijlocul stufului şi a papurei.

Reţeaua telefonică a fost executată întocmai după cum fusese proiectată; în decursul operaţiunilor s'a văzut

însă că trebuià mult mai mare număr de echipe de întreţinere, multe linii find stricate de către chiar trupele adunate, mai cu seamă de către furgoanele trupelor de artilerie.

S'a adunat materialul de baraj şi s'a aşezat la malul Dunării (plasă de sârmă, butoiaşe). Cantitatea adusă nu cred însă că a fost suficientă, deoarece, după cum am constatat în urmă, nu s'a făcut decât numai un început de baraj.

Minele şi torpilele mi s'a raportat că au fost aduse şi depozitate într'un bordeiu-magazie, lângă Dunăre.

Mi s'a raportat că canalul navigabil a fost astupat prin scufundarea de şlepuri.

In ziua de Joi 15 Septemvrie, am fost chemaţi la Cartierul Armatei III, unde raportând situaţia în care se găsesc lucrurile, s'a stabilit că operaţiunea trecerii va aveà loc în noaptea de 17 la 18 Septemvrie a. c., începând la ora 3 noaptea.

După cum se constată din darea de seamă amănunţită, înaintată prin Corpul V Armată, cu No. 90 din 23. IX, 1916, operaţiunea s'a efectuat în cele mai bune condiţiuni şi surprinderea a fost desăvârşită.

Nu am avut de suferit decât focurile unei baterii de 105 mm., aşezată la Riahova şi a unei trupe de infanterie de efectiv mic.

Pierderile au fost foarte mici.

A doua zi, în noaptea de 19 Septemvrie, s'a primit ordinul de retragere pe malul stâng.

Incă din cursul zilei, fusesem atacaţi cu focuri de artilerie pe flancul nostru drept, pe când înaintam spre Borisovo şi Mak Kaia, trase de monitoarele inamice, care au apărut pe Dunăre, în dreptul Ostrovului Lung.

Noaptea trupele s'au retras şi pe la orele 12 din zi, podul a fost avariat de o lovitură din un aeroplan, venind în lungul Dunării dinspre Turtucaia şi de 10 torpile auto-motrice, aruncate de un vas de răsboiu.

Sentimentul meu este, că dacă apărarea pe apă a podului ar fi fost pregătită tot astfel cum au fost pregătite celelalte elemente de trecere, operaţiunea trecerii s'ar fi efectuat în cele mai bune condiţiuni şi cu un caracter desăvârşit de surprindere.

Deşi mi s'a afirmat, că au fost luate toate măsurile de către delegatul marinei în comisie, nu am avut nici un baraj provizoriu, nici definitiv. Canalurile navigabile au rămas neînchise.

Apărarea pe Dunăre a fost precară.

ANEXA No. 4

MEMORIUL ASUPRA TRECERII DELA FLĂMÂNDA AL COMANDANTULUI NICULESCU-RIZEA

Lucrările executate în vederea trecerii dela Flămânda, nu erau decât continuarea aplicării planului general de apărare sub apă a Dunării, pentru distrugerea sau blocarea flotei inamice, plan aprobat de Marele Stat Major, înainte de răsboiu.

Pe lângă lucrările dejà executate, am dispus să se facă următoarele, în regiunea Turnu-Măgurele—Flămânda, flota inamică fiind adunată în canalul Persina:

1. S'a mărit numărul staţiunilor de mine de curent şi al bateriilor de torpile între Zimnicea şi Giurgiu, spre a aruncà mine şi torpile la trecerea vaselor inamice.

2. S'a instalat baterii de artilerie de diferite calibre la Turnu-Măgurele, Zimnicea şi în ostrovul Cinghineaua pentru baterea ieşirilor canalului Persina.

3. S'a făcut incursiuni în canalul Persina, aruncându-se mine de curent, contra vaselor inamice.

4. S'a organizat baraje de mine la Mecica, Chinghineaua şi Petroşani.

In timpul executării barajelor dela Mecica şi Petroşani, s'au produs explozii premature de mine, omorînd ofiţeri şi trupă, din cauza defectuozităţii materialului (material imaginat şi fabricat în ţară).

Bararea Dunării la Tabanu, 14 km., mai sus de pod, prin înnecarea unui şlep travers în canalul navigabil. Din cauză că apele Dunării erau foarte scăzute, aproape la etiaj, canalul erà îngust şi foarte puţin adânc. Cu modul acesta, canalul navigabil a fost închis pentru trecerea vaselor mari, iar pentru a împiedecà inamicul de a-şi deschide calea, prin distrugerea vasului înnecat, cum şi pentru a împiedecà strecurarea pe lângă el, a vaselor uşoare inamice (şalupe şi vedete), s'a dispus instalarea unei baterii de 150 mm., şi una de 75 mm., în punctul Gostin.

6. Pentru executarea trecerii s'a adus dela Giurgiu la Flămânda, sub focul inamicului, două şalupe remorchere, «Catina» şi «Rândunica», iar din delta Dunării 250 dube mari.

7. Pentru protecţia podului, contra minelor de curent, s'a dispus a se instalà, odată cu instalarea lui, stăvilare şi aparate de pe͜scuire.

In dimineaţa zilei de 18 Septemvrie s'a început trecerea Dunării cu dubele, precum şi construirea podului. In cursul zilei, operaţiunea de trecere a fost împiedicată de bombele aruncate de aeroplane, care au făcut multe victime şi avariat din pontoane. Podul a fost terminat în noaptea de 18 spre 19 Septemvrie st. v., când deslănţuindu-se o furtună cu ploaie torenţială, s'a deplasat podul şi multe din pontoane s'au umplut cu apă, făcându-l impracticabil.

Flota inamică, tare de 9 monitoare, trei vase armate,

şi 12 vedete, încercând să iasă din Persina, a fost împiedicată de lucrările sub apă, şi bateriile de artilerie. Două monitoare şi două vedete au reuşit să se strecoare până la Tabanu, unde n'au putut înaintà, oprindu-se de baraj. Unul din monitoare, «Samos», s'a pus pe uscat, celălalt a tras mai multe focuri asupra podului, fără a-l lovì, fiind în afara bătăii tunurilor.

In dimineaţa zilei de 19 Septemvrie st. v., o vedetă inamică a apărut la Ostrovul Lung, strecurându-se între mal şi obstrucţiune, din cauza creşterii apelor, a tras mai multe obuze asupra podului, fără nici un efect, după care s'a retras.

Inamicul nereuşind cu ajutorul artileriei vaselor a strică podul, a doua zi, 20 Septemvrie, a dat drumul, din coada ostrovului Tabanu şi malul drept, la lotci, pontoane şi şlepuri, apoi la mine de curent; lotcile şi pontoanele au rupt plăşile paramine, un şlep a căzut peste pod. Plasele paramine fiind rupte, minele de curent căzând peste pod, au avariat din pontoane.

Parte din lotci, care veneau răsturnate cu fundul în sus, au fost luate drept torpile automobile, iar şlepurile şi vedetele contra cărora trăgeà artileria noastră dela mal, drept monitoare austriace; acestea erau mult mai mari ca ale noastre, cu catarg militar, armate cu tunuri de 47 aşezate în turele şi intrau în apă numai 70 cm. Aceasta a dat naştere la oarecare panică nejustificată, lăsând să se creadă şi până azi, în cercurile armatei, că monitoarele inamice au scoborît până la pod.

In rezumat:

1. Dunărea a fost barată prin minare. Două din baraje nu au reuşit pe deplin, din cauza defectuosităţii materialului.

2. Dunărea s'a barat prin obstrucţiuni în punctul Tabanu, unde trecerea este foarte îngustă şi cu puţină apă.

3. Podul nu a fost lovit de artileria dela vase, nici un monitor nu s'a scoborît până la pod.

4. O vedetă a ajuns aproape de pod, din cauza apelor care crescuseră mult şi din cauză că bateriile hotărîte pentru susţinerea obstrucţiunilor n'au fost instalate.

5. Podul a fost avariat de furtună, de bombele de aeroplan şi de minele de curent, aruncate dela mal.

Mijloacele întrebuinţate de inamic n'au avut nici o influenţă asupra trecerii, iar avariile şi pierderile, care au avut loc, sunt inerente unor operaţiuni în stil mare, ca aceea care s'a executat. Trecerea unui fluviu mare ca Dunărea, în faţa inamicului, a fost întotdeauna considerată, în arta militară, ca o operaţiune grea.

ANEXA No. 5

RAPORTUL COMANDANTULUI CORPULUI DE AVIAŢIE, MAIOR RUJINSKI

La ordinul d-voastră verbal, am onoare a raportà cauzele pentru care escadrila constituită, în urma ordinului d-voastră, pentru apărarea podului dela Flămânda, nu a putut îndeplinì însărcinarea avută.

Pentru apărarea podului, trebuià ca în dimineaţa de 18 Septemvrie să se găsească la Mihaiu Bravul următoarele aparate:

a) 6 Nieuport BB, avioane de luptă cu viteză de 160 km. pe oră şi mitralieră, 47 cartuşe, din care 4 aparate române şi 2 ruse;

b) 6 Voisin, din care 4 române şi 2 ruse, cu mitralieră, viteză 90—100 km. pe oră, urcând foarte încet, în o oră la 2000, putând servì pentru artilerie;

c) Un F. român şi un Ms. rus cu motor Guque, avioane de recunoaştere.

In total 14 avioane, puse sub comanda căpitanului aviator Capşa N., vechiu şi priceput aviator.

Din aceste aparate, în dimineaţa zilei de 18, nu aveam la Mihaiu Bravu, decât:

2 Nieuport.

4 Voisin şi un F., din cauzele următoare:

a) Avionul Nieuport român, pilotat de sergentul francez Adam a fost distrus la o aterisare forţată, în apropierea fortului Jilava, aviatorul rănit;

b) Avionul român Nieuport, pilotat de locot. francez Chambe, trimis în sbor dela Bucureşti la Mihaiu Bravu, s'a desorientat şi a aterisat forţat la satul Toporul, rupând aparatul;

c) Escadrila rusă, compusă din 2 Nieuport, un Morane şi 2 Voisin nu soseşte la Mihaiu Bravu decât în ziua de 20 Septemvrie.

Cu aparatele române, 2 Nieuport şi 4 Voisin, apărarea podului nu s'a putut face, numărul avioanelor inamice fiind mare şi de un tip nou, cu două motoare, două mitraliere şi viteza mare.

Cu toate acestea, cele două Nieuport s'au înălţat şi au dat lupta, atacând avioanele inamice, cu care ocaziune căpitanul aviator Beroniade a dovedit, încă odată, calităţile sale de curaj şi eroism.

ANEXA No. 6

EXTRAS DIN LUCRAREA «OPERAŢIUNILE ARMATEI A III-A BULGARE IN DOBROGEA IN 1916», A GENERALULUI TOŞEF, COMANDANTUL ACELEI ARMATE

Demonstraţia armatei române la Riahova, 18 Septemvrie 1916

Existau dejà temeri în statul major al Armatei III Bulgare, pentru o trecere a Armatei române peste Dunăre. Aceste temeri mi s'au confirmat cu trei zile înainte de efectuarea ei, când avusese loc o întrevedere între Feldmareşalul Mackensen şi comandantul Armatei III.

Norocul a constat în cele două batalioane[1]) care mărşăluiau în spre Turtucaia, dinspre capul de pod dela Rusciuk (ele fuseseră trimise după propunerea Moştenitorului tronului pentru ocuparea Turtucaiei). Primul

---

[1]) Este de notat, că generalul Toşef a scris lucrarea sa imediat după răsboiu.

Informaţiunile sale asupra operaţiunei noastre dela Flămânda, erau de aşà natură încât pe baza lor a putut să-şi închipuie că aceste două batalioane au putut fi o stavilă serioasă în calea a 6 divizii. *(Autorul).*

dintre aceste batalioane a intrat în luptă cu românii, cari trecuseră dejà Dunărea.

Deşì sarcina de a respinge această demonstraţie, nu cădeà asupra comandamentului Armatei III, dar pentru a înlăturà reaua impresie, ce ar fi putut aveà, asupra moralului armatei, care operà în Dobrogea, el dete totuş următoarele ordine:

Regimentul 42, un batalion din regimentul 48, două batalioane de marş cu bateriile afectate lor, care mergeau spre armată, să se întoarcă fără întârziere înapoi şi să se concentreze lângă Turtucaia, bateriile grele şi una baterie de câmp să plece dela Silistra imediat spre Turtucaia, primul eşalon al Diviziei 217 germane, să plece imediat în camioane spre Silistra, regimentul 2 de miliţii, care mergeau dela Burgas spre armată, să debarce la Rasgrad şi, de acolo, să se dirijeze spre Turtucaia, spre a-i organizà apărarea. Toate aceste dispoziţiuni luate au fost comunicate Statului Major al lui Mackensen, spre a se aveà în vedere pentru viitoarele ordine. Din cauză că pe frontul Dobrogean erau lupte furioase, s'a lăsat toată grija apărării spatelui în seama comandamentului german.

Iată cum s'a făcut trecerea armatei române: Comandantul batalionului 17 Grăniceri, la 1 Oct. st. n. (18 Septemvrie st. v.) ora 4.30 dimineaţa, a raportat comandantului capului de pod Rusciuk, colonelul Encev, că Românii au deschis un foc puternic de artilerie, de pe malul românesc, asupra satelor Riahovo, Babovo şi Breslen. La ora 4.45 ei au început să treacă cu bărcile spre satul Riahovo, Babovo, Breslen de pe malul Românesc, trupe au şi debarcat pe malul bulgar. Colonelul Encev a dat ordin ca rezerva mobilă a capului de pod

Rusciuk *(2 companii şi una baterie)*[1]) să se îndrepte imediat, dela satul Gagalia spre satul Borisovo, colonelul să ia comanda acestor unităţi şi acelor de lângă satul Riahovo şi *să arunce* peste Dunăre trupele debarcate.

Batalionul din regimentul 5 miliţii şi *cel din regimentul 5 de marş* (care mergeau spre Turtucaia) să se dirijeze: batalionul de miliţii din satul Stare Selo, pe drumul către satul Kiuteclii, Breslen, Babobo, Riahovo, iar batalionul de marş pe drumul spre satele Babovo şi Riahovo, să atace inamicul pe care-l vor întâlnì în cale, intrând astfel în legătură cu unităţile locot. col. Vlahov.

Locotenentul colonel Vlahov, întărit cu două companii şi una baterie, dela capul de pod Rusciuk, ajunse pe la ora 11 lângă satul Kaia Mahle, ordonând ca: satele Kaia Mahle şi Silvo Pole, să fie ocupate de către o companie, iar satul Borisovo cu două companii de grăniceri. Inamicul ocupase o poziţie între satul Kaia Mahle şi Borisovo, cu 2 regimente; iar o secţie din bateria germană de 15 cm., una baterie austriacă şi una secţie de artilerie de câmp de 120 mm. sosite din Rusciuk ocupă poziţie la sud-vest de Kaia Mahle şi deschid focul.

Pe la ora 2 p. m. Românii, cu forţe însemnate, înaintară spre satul Silvo Pole şi Kaia Mahle, iar companiile noastre se retrăseseră spre V. de Kaia Mahle. Companiile dela Borisovo se restrânseseră spre satul Prosene. Locotenent colonel Vlahov, negăsind alt mijloc de luptă, se hotărî ca pe la 11 noaptea să dea un atac de noapte, ca să scoată pe inamic din Silvo Polo şi Kaia Mahle. Atacul avù succes şi Românii părăsiră susnumitele sate, pe care

---

[1]) Sublinierile acestea sunt ale noastre; au scopul să atragă atenţiunea asupra mijloacelor ce au putut să fie întrebuinţate pentru împiedicarea trecerii. *(Autorul)*.

le ocupară unităţile bulgare. Această îndrăzneală bulgară făcù pe români să creadă că au fost atacaţi cu forţe mari[1]).

La 2 Octomvrie st. n. (19 Septemvrie st. v.) sosiră în ajutorul lt.-colomel Vlahov *un excadron german* şi *o jumătate de baterie mortiere germane*, care intrară în luptă imediat.

O divizie română înaintă din nou pe un front larg, între satele Silvo Pole şi Kaia Mahle, care începù să învăluiască ambele flancuri al companiilor noastre, deşi unităţile acestei divizii se apropiaseră de ale noastre la 200 paşi trebuiră să se oprească şi să-şi retragă flancurile, deoarece maiorul Fudulov îi ameninţă *cu cele două companii* ale sale, care se iviră dinspre satul Prosena, mergând către satul Borisovo. Pe la ora 4 p. m. eram să avem flancurile ameninţate cu învăluirea din nou, din care cauză trebuì să ne retragem pe poziţia primă dela sud-vest de satul Kaia Mahle. Pe la ora 9 seara, lt.-colonelului Vlahov îi sosiră întăriri, *un batalion de miliţii* din Rusciuk şi *două batalione care mergeau să întărească garnizoana Turtucaia.*

Aceste batalioane, după o zi întreagă de luptă cu inamicul, la satul Galemo Vranovo, se îndreaptă către detaşamentul lt.-colonel Vlahov spre a se unì cu el. După un marş de o noapte întreagă reuşiră să ocupe, în dimineaţa de 19 Septemvrie st. v. poziţie la nord de satul Prosena şi să taie drumul inamicului în partea aceasta, iar seara se unì cu detaşementul lt.-colonel Vlahov. Românii, speriaţi, nu mai întreprinseră nici un atac[2]). Toată noaptea ei

---

[1]) Trupele române au ocupat frontul prescris prin planul de operaţiuni, stabilit înainte de trecere. Nici un raport al comandamentelor de unităţi nu semnalează comandamentelor superioare teama, că ar aveà aface cu forţe mari. *(Autorul)*.

[2]) Altul a fost motivul schimbării de atitudine a românilor, nu spaima de cele trei batalioane şi jumătate, ce aveau în luptă în acel moment bulgarii. (*Autorul*).

fură neliniştiţi de focul bateriilor austriace de pe monitoarele acestora şi nu putură să se retranşeze în linişte.

In dimineaţa zilei de 3 Octomvrie st. n. (20 Sept. st. v.) locot. colonel Vlahov observând că satele: Borisovo, Kaia Mahle, Paro Mahle şi Slovo Pole sunt ocupate slab de români, înaintă cu detaşamentul său şi le ocupă.

Pe la ora 10 a. m., mare massă de trupe româneşti apărù spre sud de satul Riahovo şi locot. colonel Vlahov, pentru a executà ordinul colonelului Encev atacă pe români, cari se aşezaseră şi se grupaseră între satele Riahovo şi Babovo. In ziua aceasta sosiră la acest detaşament: *un batalion din regimentul 2 de miliţii* (din Burgas), *un batalion din regimentul 48*, *două companii germane* şi 4 mitraliere, care veneau pe şoseaua dinspre Turtucaia şi batalioanele bulgare trimise în ajutor de către generalul Năzlămov.

Noaptea puse sfârşit luptei. Se vedeà că românii nu mai voiau să-şi desvolte debarcarea şi se pregătesc de retragere.

Trebuie să semnalăm că în luptele dela 2/19 Octomvrie şi 3/20 a luat parte activă monitoarele austriace, care cu artileria lor trăgeà în trupele române şi distruse podul, care începuse să se construiască şi prin aceasta a ajutat în cel mai eficace mod, la oprirea debarcării.

In dimineaţa zilei de 4 Octomvrie (21 Septemvrie st. v.) se observă că românii reuşise să se retragă în bărci şi pe şlepuri. In mâinile noastre căzură numai 100 oameni. Ei au avut aproape 2000 răniţi[1]) cari au fost trecuţi dincolo, pe ţărmul românesc, încetul cu încetul, timp de trei zile cât a ţinut lupta. Se văd până astăzi 6.700 morminte ale celor ucişi[2]).

---

[1]) Este neexplicabil cum a putut cunoaşte generalul bulgar cifra răniţilor noştri, pe care mărturiseşte că au fost luaţi pe malul stâng.

[2]) Probabil căzuţi de ambele părţi.

In primele două zile de luptă, când o divizie duceà lupta pe țărmul nostru, o altă divizie construià podul pentru trecerea trupelor.

Acesta erà planul comandantului corpului român, care după construirea podului, trebuià să treacă pe țărmul bulgar dar care renunță la continuarea operațiunilor, în urma sosirii întăririlor noastre[1]).

Astfel se termină debarcarea, care la început băgă groaza în țară și aduse mari griji Statului major al lui Mackensen și Statului major al armatei III bulgară. Primejdia, repede devenì bucurie.

In orice caz, un lucru este adevărat, *acela că 3—4 batalioane de rezervă de marș* s'au împotrivit la debarcarea românilor și au îngăduit unei divizii de a câștigà timp și înaintà pentru acțiunea de mai departe. Prizonierii povesteau că ofițerii încredințase pe soldați că nu vor întâlnì pe malul drept al Dunării nici un soldat bulgar, însă puștile detunară deodată și, timp de 3 zile, avură loc atacuri și contra atacuri.

Se înțelege, că în atari condițiuni, entuziasmul și curajul de a năvălì în Bulgaria a scăzut repede, din cauza nesiguranței și de teama de necunoscut, dar mai cu seamă de a nu se repetà afacerea dela Turtucaia[2]).

Bine că s'a întâmplat așà, căci altminteri, dacă românii

---

[1]) Se vede cât de puțin a fost informat comandamentul bulgar, chiar după terminarea operațiunilor, căci a rămas în credința, că a trecut pe malul drept numai o divizie și că, pe malul stâng, mai erà o divizie, pentru a construì podul, adică în total două divizii. *(Autorul).*

[2]) De amintirea Turtucaiei erà legată, în tabăra românească *nu teama*, cum presupune generalul bulgar, ci dorința de a se repetà cele petrecute acolo, dar cu partidele inversate; ceace s'ar fi și întâmplat cu siguranță, dacă alte considerațiuni (nu cele 3 batalioane), nu ar fi turburat cursul operațiunilor. De altfel generalul bulgar spune el însuș cam cari ar fi putut să fie urmările. *(Autorul).*

ar fi reuşit să debarce unităţi *mai însemnate* şi dacă ar fi luat Turtucaia şi Rusciukul, *ar fi fost grozav de greu...* Unde mai pui jaful fără milă şi pustiirea unei părţi din Bulgaria de Nord.

Ştirea despre respingerea Românilor s'a primit cu mare bucurie de toţi bulgarii, dar în deosebi de feciorii Armatei a III-a, ca unii cari în cea mai mare parte, fiind născuţi în regiunea Şumla—Razgrad—Rusciuk, ar fi avut mult de suferit de pe urma invaziei.

Este lucru curios, ba chiar foarte curios, ca generalul Ludendorff (în memoriile sale) nu vrea să înţeleagă, în ce scop au efectuat românii această debarcare, care în nici un caz nu puteà să aibă vreo influenţă asupra operaţiunilor din Dobrogea(!). Cum poate, Domnia Sa să nu întrevadă că această debarcare este în strânsă legătură cu atacurile ruseşti şi cu străpungerea probabilă a aripii drepte a Armatei III bulgare şi că, în cazul când ar fi reuşit, s'ar fi repercutat foarte rău asupra operaţiunilor din Dobrogea, ba chiar şi asupra frontului dela Salonic. Socotesc că nu e de loc plăcut şi e destul de periculos ca, atunci când te baţi cu inamicul de front, să auzi că el a trecut în spate. *Dacă românii ar fi izbutit să lărgească capul de pod şi să treacă încă unităţi dincoace de Dunăre, atunci cu toţii ne-am fi văzut la strâmtoare, chiar însuş Ludendorff.*

CRIZA DELA 3 OCTOMVRIE 1916 (20 SEPT. st. v.)

In acest timp, armata III bulgară treceà printr'o mare criză, numită de Toşeff, în opul citat, criza dela 3 Octomvrie. Iată de ce este vorba:

Pe la sfârşitul lunii Septemvrie st. n. Mackensen, care

voià să prevină sosirea întăririlor ruseşti în Dobrogea, ordonă generalului Toşeff să ia ofensiva pe întreg frontul: Rasovo—Capadin—Tuzla, fără a mai aşteptà divizia 217 şi artileria grea germană, care trebuiau să sosească peste câteva zile. Generalul Toşeff refuză să ia ofensiva şi înaintează mareşalului un raport, prin care arată, între altele, că nu are forţe suficiente pentru atac.

La 29 Septemvrie st. n., Mackensen ordonă a doua oară generalului Toşeff să atace, făcând sforţarea principală la Capadin, iar dacă se plânge că are forţe puţine, atunci poate lua şi garnizoana rămasă la Silistra şi Turtucaia (7 batalioane).

La obiecţiunea generalului bulgar, că nu se poate lăsà o cetate ca Turtucaia nepăzită, Mackensen a răspuns că pentru paza ei e suficient un escadron, *că Românii nu se gândesc la altceva decât la Bucureştii lor*[1]). Intervenind prinţul moştenitor bulgar, care se găsià pe front, incidentul s'a aplanat în modul următor:

Toşeff a primit să atace, fără divizia 217 şi artileria grea germană, primind în schimb cele 7 batalioane care alcătuiau garnizoanele Silistra şi Turtucaia.

In momentul când s'a primit ştirea despre debarcarea Românilor, batalioanele din Silistra şi Turtucaia erau dejà plecate pe frontul Dobrogean, iar două batalioane din garnizoana Rusciuk erau în marş spre garnizoana Turtucaia, destinate a înlocuì garnizoana plecată. Cu aceste două batalioane şi cu slabele unităţi ce erau înşirate pentru paza Dunării au avut de luptat Românii la *Riahovo*.

---

[1]) Această credinţă o aveà mareşalul german la 29 Septemvrie st. n. 16 Septemvrie st. v., adică în *preajma* trecerii noastre peste Dunăre după două săptămâni de pregătire! *(Autorul)*.

Cât priveşte garnizoana Silistra, un batalion din Burgas trebuià s'o înlocuiască.

Atacul proiectat de Mackensen, la începutul lunii Octomvrie st. n., n'a avut loc, pentru că generalul Toşeff a întârziat cu preparativele, în schimb, însă, la 1 Octomvrie (18 Septemvrie st. v.) Bulgarii s'au văzut atacaţi pe întreg frontul, atacul fiind mai puternic la centru şi la aripa dreaptă a armatei III bulgare.

Dela 1 la 6 Octomvrie (18—23 Septemvrie st. v.) Bulgarii au stat în defensivă, având de luptat din greu cu Românii şi Ruşii cari atacau continuu.

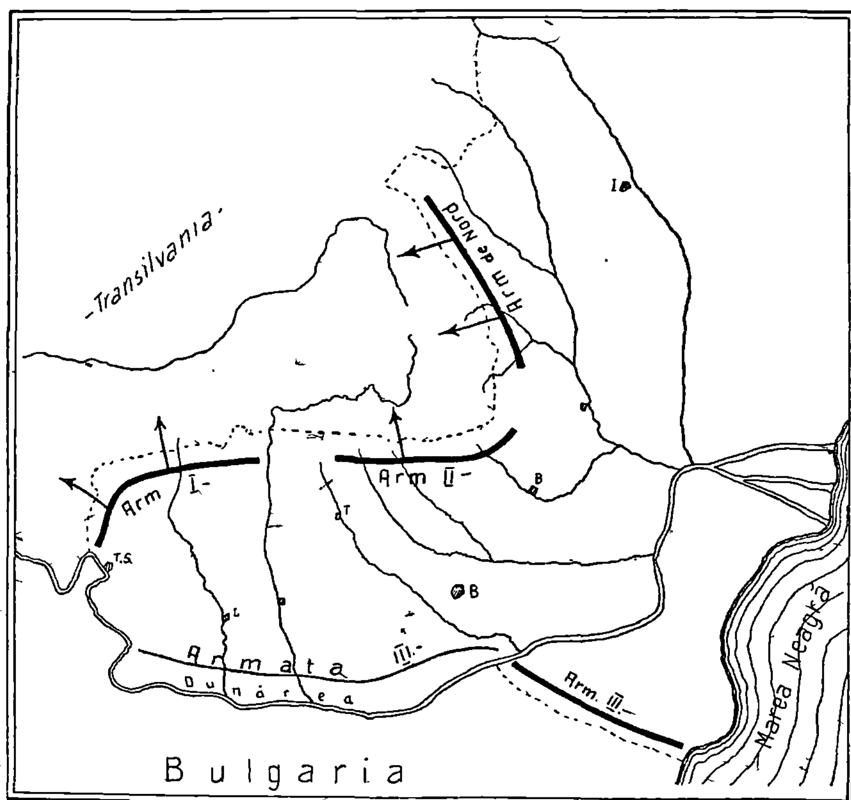
Tocmai în acest timp, comandantul bulgar aude de debarcarea românilor la Riahovo. Timp de 3 zile nu s'a ştiut nimic despre cele ce se petreceau la Riahovo. Pe când generalul Toşeff se pregătià să se suie în automobil să se ducă la Dobrici, spre a luà amănunte asupra debarcării dela Riahovo, *primeşte ştirea că divizia turcă din regiunea Mustafaci se retrage în debandadă.* Generalul Toşeff a fost nevoit să astupe breşa cu rezervele ce mai aveà: *câteva companii*[1]).

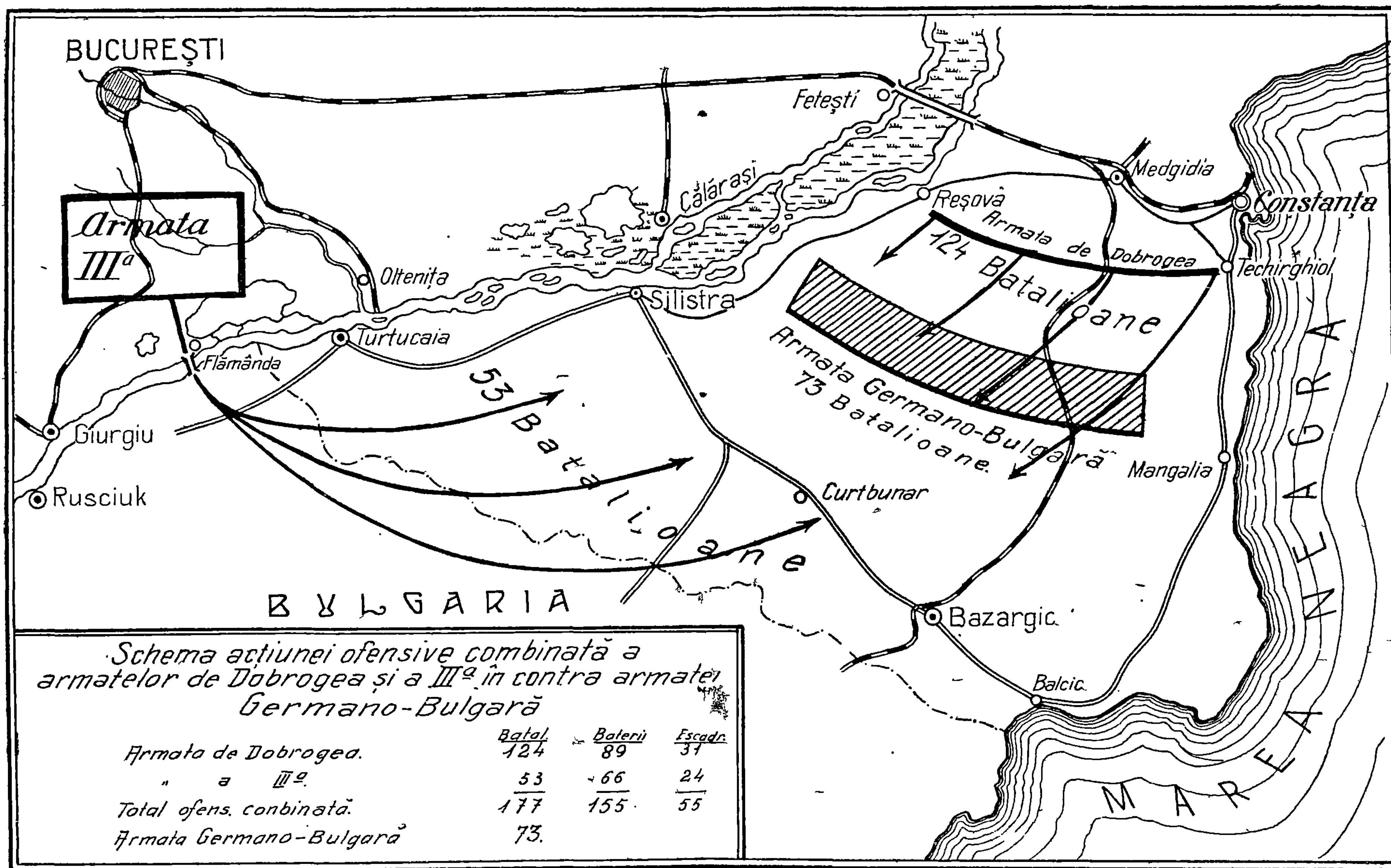
[1]) In raport generalul Toşeff spune că nu dispune decât de:
62 batalioane bulgare.
40 baterii,
26 excadroane,
4 batalioane germane,
3 escadroane germane,
6 baterii germane,
1 baterie austriacă,
12 batalioane turceşti şi 4 baterii.
Total: 79 batalioane, 62 baterii şi 29 escadroane.

Comparând aceste forţe, cu acele cari erau destinate să le atace pe front şi în spate, se poate în adevăr afirmà, că armata a III-a bulgară a trecut printr'o criză din cele mai grele. Scăparea ei se datoreşte evenimentelor din Ardeal.

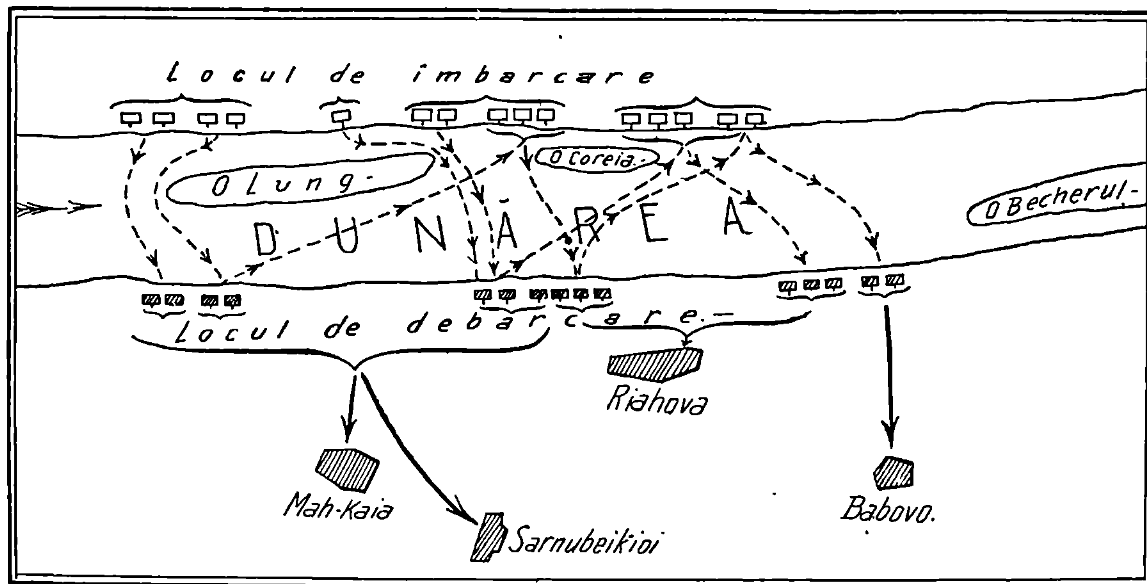
CUPRINSUL

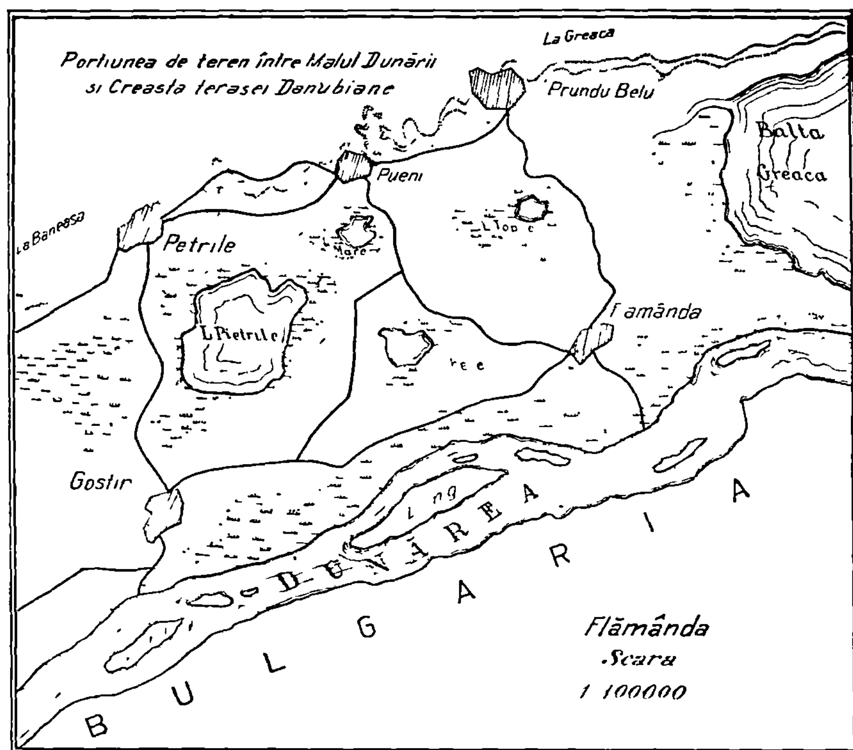
-Transilvania-
Arm de Nord
Arm I-
Arm II-
Armata III-
Dunărea
Arm. III-
Marea Neagră
Bulgaria

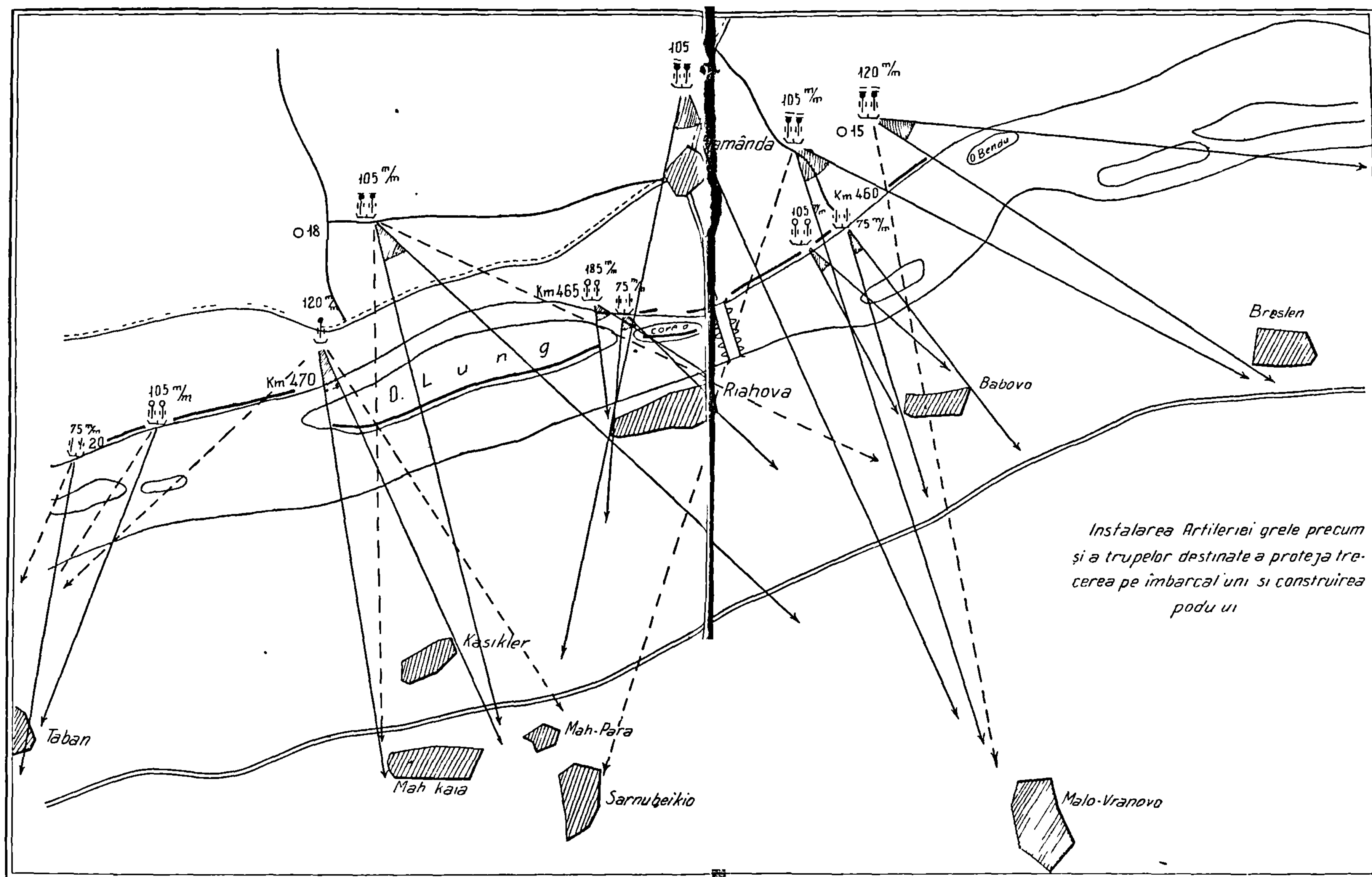

BUCUREȘTI
Armata IIIa
Fetești
Călărași
Oltenița
Medgidia
Constanța
Reșova
Armata de Dobrogea
124 Batalioane
Techirghiol
Silistra
Turtucaia
Flămânda
Armata Germano-Bulgară
73 Batalioane.
53 Batalioane
Giurgiu
Rusciuk
Curtbunar
Mangalia
BULGARIA
Bazargic
Balcic
MAREA NEAGRA
Schema acțiunei ofensive combinată a armatelor de Dobrogea și a IIIa în contra armatei Germano-Bulgară
Batal. / Baterii / Escadr.
Armata de Dobrogea. 124 89 31
" a IIIa. 53 66 24
Total ofens. conbinată. 177 155 55
Armata Germano-Bulgară 73.

D.R. ziua 3ª
Comana
D.R. ziua 4ª
Pcundu
D.22
D.18
D.1Cv.
Balta Greaca
Oltenița
Jarcalet
D.16
Balta Petrilor
Flămânda
Dunărea
Daia
D.16
D.18
Costinu
Turtucaia
D.16
Garvan
D.16 ziua 7.
Silistra
Frătești
D.16
D.21
D.22
Breaslen
Turk Smil
ziua 5ª
ziua 6ª
Rahova
Babovo
D.21
D.R. ziua 5
Giurgiu
D.18
D.10
ziua 4ª
D.21
Guvedze
Masutlar
D.21
Baltadzi-Jenikoj
Kaja Mahle
Juruklar
ziua 2ª
ziua 3ª
D.21
Salihler
D.22
Sujulcuk
D.22
D.18
D.R. ziua 5
D.10
ziua 3ª
D.22
D.10
Akkadânlar
Rusciuc
Tetovo
D.R. ziua 7
Kanipa
Kara Kodzaler
Balbunar
D.1Cv.
Sungurlar
D.C.
Mirdzular
D.1Cv
Karagaci
D.R. ziua 8
Kadir
Glodzovo
D.10
Vetovo

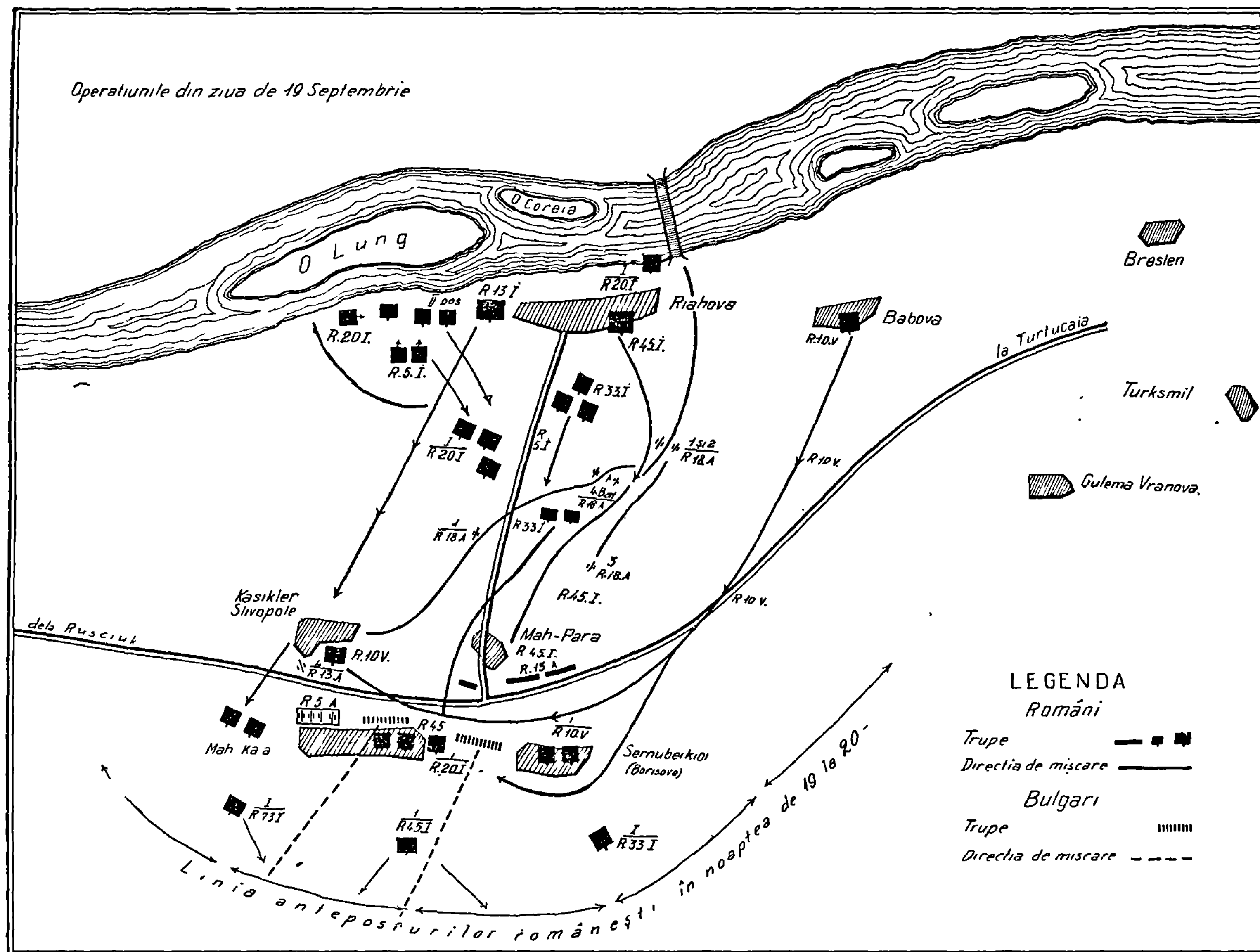

Locul de imbarcare
O Lung.
O Coreia.
DUNĂREA
O Becherul.
Locul de debarcare.
Riahova
Mah-Kaia
Sarnubeikioi
Babovo.

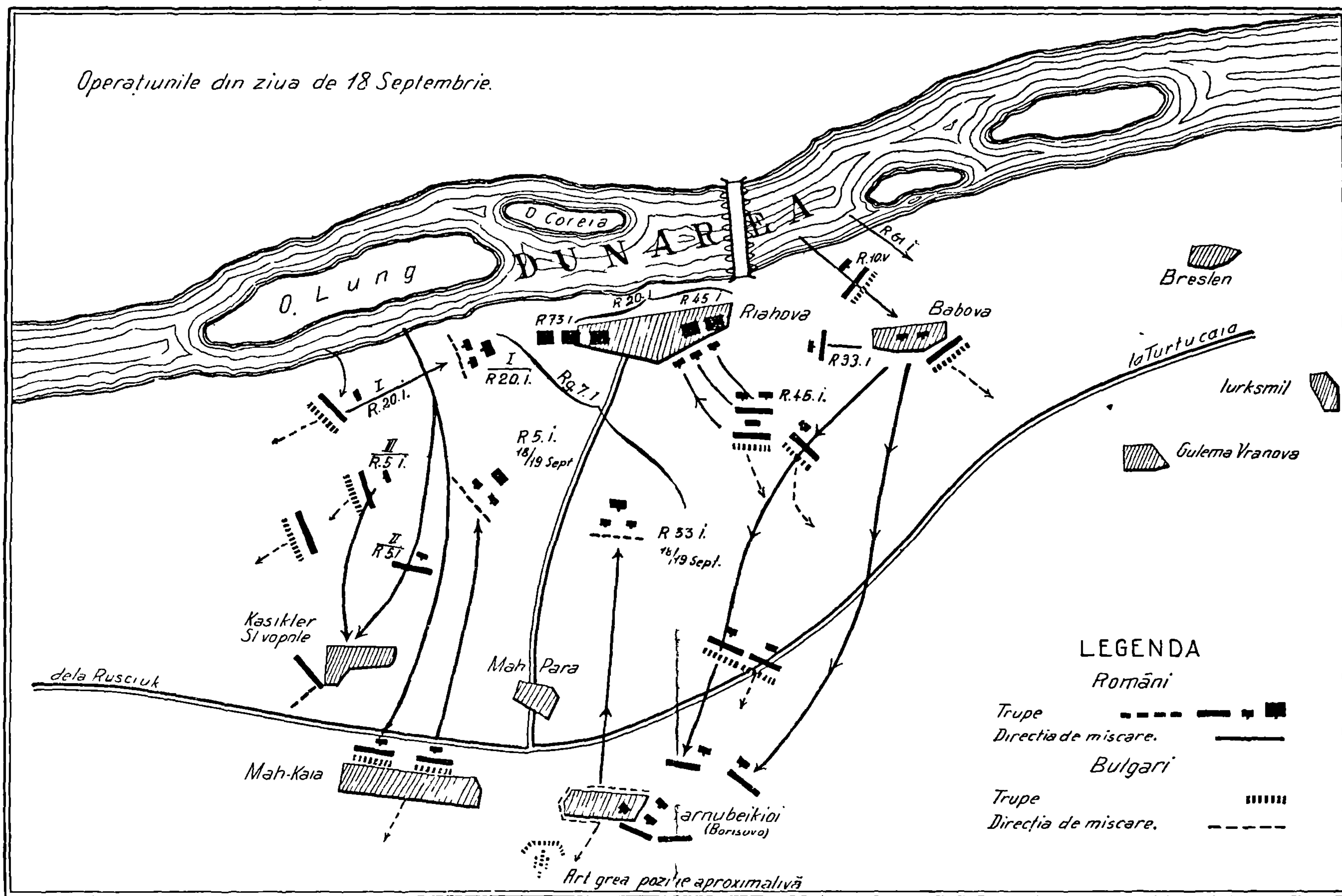
4

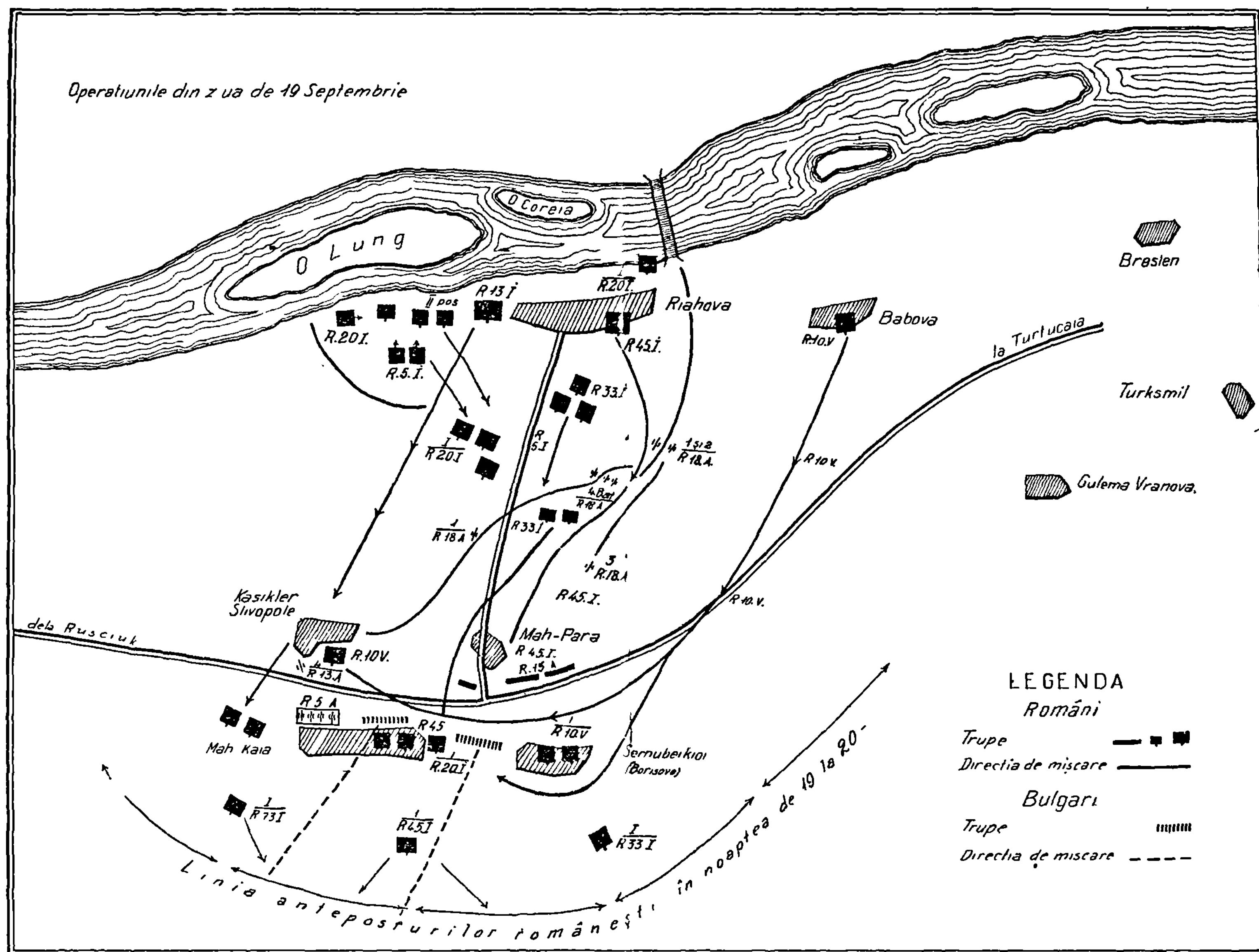

Porțiunea de teren între Malul Dunării
și Creasta terasei Danubiane
La Greaca
Prundu Belu
Balta
Greaca
Pueni
La Băneasa
Petrile
L. Petrile
Flămânda
Gostir
DUNĂREA
BULGARIA
Flămânda
Scara
1 100000

Instalarea Artileriei grele precum şi a trupelor destinate a proteja trecerea pe îmbarcaţiuni şi construirea podului

Operatiunile din ziua de 19 Septembrie
O Lung
O Coreia
Riahova
Breslen
Babova
la Turtucaia
Turksmil
Gulema Vranova.
Kasikler
Sivopole
dela Rusciuk
Mah-Para
Mah Kaa
Semuberkioi
(Borisovo)
Linia anteposturilor românești în noaptea de 19 la 20-
LEGENDA
Români
Trupe
Directia de mișcare
Bulgari
Trupe
Directia de mișcare

Operațiunile din ziua de 18 Septembrie.
O. Lung
O Coreia
DUNAREA
R.61 i.
R.10.v
Breslen
R 20 i
R 45 i
R 73 i
Riahova
Babova
R 33. i
I
R 20. i.
Rg. 7. i
R.45. i.
la Turtucaia
Iurksmil
Gulema Vranova
I
R. 20. i.
II
R. 5 i.
R 5. i.
18/19 Sept
II
R 5 i
R 33 i.
18/19 Sept.
Kasikler
Si vopnie
dela Rusciuk
Mah Para
Mah-Kaia
Sarnubeikioi
(Borisovo)
Art grea poziție aproximalivă
LEGENDA
Români
Trupe
Directia de miscare.
Bulgari
Trupe
Directia de miscare.

Operațiunile din ziua de 19 Septembrie
O Lung
O Coreia
Riahova
Babova
Breslen
Turksmil
Gulema Vranova.
la Turtucaia
Kasikler Slivopole
dela Rusciuk
Mah-Para
Mah Kaia
Semubeikioi (Borisovo)
Linia anteposturilor românești în noaptea de 19 la 20
LEGENDA
Români
Trupe
Direcția de mișcare
Bulgari
Trupe
Direcția de mișcare